

БИБЛИОТЕКА „ПРОМЕТЕЙ“

1

АРНОЛДЪ ЕДВИНГЪ

СВѢТИЛОТО
НА
АЗИЯ

36
1934

1 9 3 4

ИЗДАВА СТ. АТАНАСОВЪ — СОФИЯ

ЕДВИНЪ АРНОЛДЪ

СВѢТИЛОТО НА АЗИЯ

Животътъ е единъ! Животътъ е таинственъ и свещенъ
даръ.

Прѣкрасенъ даръ за всички, даръ еднакво драгоцѣненъ.
Да се отнѣма той е грѣхъ неизплатимъ, голѣмъ
Прѣдъ Този, кой го дава. . . .

. . . . Едно е назначението

На всички смъртни същества: да се обичатъ и милѣятъ,
И мирно да живѣятъ другъ за другъ. И нашето спасение
Е въ милостѣта на силния къмъ този, който е по-слабъ.
Тукъ всички ние сме обречени на смъртъ и болки,
И всички сме родни, всички сме подвластни на едната
вѣчна Воля

. . . Какъ нашата земя-печаль би станала прѣкрасна,
И какъ прѣкрасни и щастливи би станали вий сами,
Ако живѣхте съгласно съ прѣдвѣчния законъ,
Ако щадѣхте всичко живо — любѣхте, милѣхте . . .

Б у д а .

Печатница С. М. Стайковъ — София

Свѣтилото на Азия

I

Разказъ за спасителя Будда, именуванъ въ земния си животъ князь Сиддартха; за тогава, комуто нито на земята, нито на небето, нито въ ада нѣма подобенъ по достоинство, мъдростъ, благостъ и милосърдие; за тогава, който е изучилъ Нирвана и Закона.

Ето какъ той нѣкога се е възродилъ за човѣчеството: най-високо седатъ четирима властника, които управляватъ свѣта. По-долу, но сѣ пакъ високо, сж областитѣ, кждето три пжти по десетъ хиляди години чакатъ светитѣ духове ново възраждане. И Господъ Будда чакаше въ сжщитѣ тѣзи небеса, когато, за наше щастие, се появиха намъ истинскитѣ петъ предзнаменования на неговото рождение. И боговетѣ узнаха тѣхъ и казаха: „Будда излиза пакъ за спасението на свѣта!“ — „Така да бжде!“ — рече той; — „азъ още веднѣжъ ще дойда, когато ще настане това време, и ще принеса спасение на свѣта“. Рождението и смъртта ще се свършатъ за мене и за тѣхъ, когато разбератъ моя законъ. Азъ ще отида при Сакитѣ, на южния склонъ на Хималаитѣ, тамъ дето живѣе благочестивъ народъ и справедливъ царь.

И тая нощъ царица Майя, съпруга на царя Суддходана, съ когото раздѣляла леглото си, видѣла чуденъ сънь. Присънила ѝ се на небето звезда, сияеща съ шесть розови лжчи. Единъ слонъ съ шесть, бѣли като млѣко жби, ѝ посочилъ тая звезда. И тая звезда като пролетѣла презъ въздушното пространство, изпълняйки го съ своята свѣтлина, проникнала е въ нейнитѣ недра.

Като се пробуди, царицата почувствува блаженство, непознато на никоя земна тварь. Тиха свѣтлина прогони отъ половината земя нощния мракъ; могжцитѣ планини заиграха, вълнитѣ утигнаха, цвѣтята, които се отваряха само денемъ, зацвѣтѣха, както на пладне. До самитѣ дълбоки пещери проникна радостта на царицата, като топълъ слънчевъ лжчъ, трептящъ надъ златиститѣ осенения на лѣсоветѣ; до самитѣ дълбочини на земята достигна тихиятъ шепотъ: „О вие, починали, чакащи новъ животъ, вие, живитѣ, които трѣбва да умрете, станете, внимавайте и надѣвайте се: роди се Будда!“

И отъ тия думи навсѣкжде се разпространи нечуванъ миръ, и сърдцето на вселенната заби, и чудно прохладенъ вѣтъръ пролетѣ надъ сушата и моретата.

Когато сутринята царицата разказа за своето видение, сънотълкувателитѣ, съ побѣлѣли коси, обявиха: — „Сънътъ е благодатенъ“. Съзвездието Ракъ сега е въ съединение съ слънцето; царицата за добро на човѣчеството ще роди синъ, света рожба на чудесна мъдростъ: Той или ще даде на людетѣ свѣтлината на знанието, или, ако не презре властѣта, ще управлява свѣта.

Така се роди светиятъ Будда.

Когато наближи за нея това време, Майя стоеше около пладне въ двора на двореца, подъ една палма — дърво съ високо стѣбло, стройно и гладко, като колона на храмъ, съ вѣнецъ отъ блѣстящи листове и благовонни цвѣтове. Дървото знаеше, че е дошло времето — всичко на свѣта знаеше за това — и то наведе своитѣ клони, направи сѣнка съ тѣхъ на величието на царица Майя; земята неочаквано роди хиляди цвѣта за мека постеля, а отъ съседната скала бликна струя отъ прозрачна вода за промиване. И тя безболезнено даде на свѣта своя синъ, на когото личеа ясно всичкитѣ тридесетъ и два знака на светото рождение.

Великата вестъ за това събитие дойде до двореца.

Но когато се яви прехубавиятъ паланкинъ за пренасяне майката и отрочето въ дворца, за носачи се намѣриха четиримата пазачи на земята, слѣзнали отъ височинитѣ на планина Сумеру*) — властниците, които записваха на желѣзни скрижали всичкитѣ деяния на хората: духътъ на изтокъ, чието войнство блѣщи съ сребърни брони и бисерни щитове; духътъ на югъ съ своитѣ кумбхади, всадници на сини коне съ сапфирни щитове; духътъ на западъ съ свита отъ маги, на червени коне и съ коралови щитове; духътъ на северъ, окръженъ отъ своитѣ приятели, облѣчени въ злато, на жълти коне и съ златни щитове.

Всичкитѣ тѣзи могъществени богове слезнаха на земята и се хванаха за паланкина, като приеха образа и облѣклото на прости носачи. Тоя день боговетѣ ходѣха между людетѣ, макаръ, че людетѣ и да не знаеха за това.

*) Планина Сумеру — центъръ на земята.

Небето бѣше изпълнено съ радостъ, то знаеше за щастието на земята, то знаеше, че Будда се роди.

Но царь Суддоходана за това незнаеше.

Предзнаменованията го тревожиха, докато сънотълкувателитѣ не обясниха, че трѣбва да се роди земьнъ властитель Чакравентинъ, най-могъществениятъ властитель измежду тѣзи, които се явяватъ по единъ на хиляда години. Седемъ дара ще получи той: чакрарната, божественъ металенъ дискъ; скъпоценъ камъкъ: асваранта, гордъ конь, по-бързъ отъ облака; бѣлоснѣженъ слонъ, създаденъ за да носи царя; изкусенъ държавенъ мжжъ; непобедимъ военачалникъ; най-последъ истриранта жена съ безподобна красота, която надминава утренната зора. И когато той узна за тия дарове и видѣ чудното отроче, заповѣда да се устрои въ града голѣмо празненство. Всичкитѣ пѣтища бидоха поправени, улицитѣ порѣсени съ розова вода, дърветата украсени съ фенери и флагове, за развлечение на хората бидоха повикани фокусници, фехтовщици, смѣшници, играчи на вжже, прашници, танцувачи, въ блѣстяще снаряжение съ дрънкулки, звѣнтящи като веселъ смѣхъ, около тѣхнитѣ неуморими крака; после маски въ еленови и мечешки кожи, укротители на тигри, борци, ловци на пѣдпѣдъци, тжпанари, свирачи на зурли, които по даденъ знакъ възбуждаха зрителитѣ къмъ веселие.

Много търговци се събраха изъ далечни страни, и всичкитѣ поднесоха богати дарове на златни подноси: скъпоценни килими, благовонни масла, нефритъ, бакамъ, небесно синьо пирузе, платна, толкова тънки, че надиплени дванадесетъ пѣти, тѣ пакъ не закриваха лицето отъ нескромнитѣ погледи, дрехи шити съ бисери. Подвластнитѣ дарове изпратиха на царя данъци и всички наричаха царския синъ Савартхасидъ („преуспѣващъ“) или, кратко, Сиддартха.

Между чуждестранцитѣ дойде святъ бѣлобръдъ старецъ, Асита, единъ отъ тѣзи, чието ухо, отдавна затворено за всичко земно, слушвало се е само въ небесни звукове. Като се молѣше веднажъ подъ едно дърво, той чу пѣснитѣ на боговетѣ, приветстващи рождението на Будда. Дългиятъ животъ и подвижитѣ на въздържание сж го направи мждъръ, неговиятъ видъ внушаваше такава почитъ, че когато той се приближи, царьтъ го поздрави, а царица Майя заповѣда да поло-

жати отрочето при светитѣ му крака. Но като видѣ царскиятъ синъ извика: — „Не, не прави това царице!“ И изведнажъ приклони той измършавѣло лице до самата земя и каза: — „Отроче, азъ ти се покланямъ! Ти си Той! Азъ виждамъ розовата свѣтлина, виждамъ бѣлези на нозетѣ му, виждамъ на мекитѣ негови косми завивкитѣ на Свастика, виждамъ тридесетъ и двата главни свещени бѣлези и осемтѣ по-малки. Да, Ти си Будда! Ти ще възвестишъ закона и ще принесешъ спасение на всички, които разбератъ тоя законъ. Но азъ нѣма да чуя твоята проповѣдь, азъ, отдавна очакващъ смъртъта, скоро ще умра, но сѣ пакъ, азъ съмъ те видѣлъ! О, царю! Знай, че това цвѣте на дървото на човѣчеството, което въ милиони години разцвѣтява само еднажъ, но, като разцѣфне, изпълва цѣлата вселенна съ благоуханието на мъдростъта и съ сладкия медъ на любовъта. Отъ твоя царски корень израстна небесния лотосъ! Благословенъ е твоятъ домъ! Но неговото щастие е непълно! Изъ задъ това цете мечъ ще пронигне сърдцето ти. Ти добра царице, заради рожбата си, ти стана съкровище за всичкитѣ богове и люде, ти си премного свята за новитѣ страдания, а животътъ е страдание, и затова подиръ седемъ дена ти ще достигнешъ безболезнения край на всички мъжи!“

Всичко се сбждна, както старецътъ рече. На седмата вечеръ царица Майя заспа съ усмивка на уста и не се пробуди вече. Съ радостъ се пресели тя въ небето, където безбройни богове ѝ се покланятъ и окръжаватъ съ своитѣ грижи лъчезарната майка.

А за детето се намѣри дойка царска шерка Магапражапати. Съ млѣкото на нейнитѣ гърди се хранѣше този, чиито уста, чието слово ще служатъ за утешение на свѣта.

Когато отрочето достигна осемъ години, грижливиятъ царъ реши да го научи на всичко, що трѣбва да знае единъ царски синъ. Той сѣ още се боеше отъ сторенитѣ нему предсказания за чудесата, за славата и страданията, очакващи Будда. Затова, като събра той около себе си всички свои съветници, попита ги:

— Кажете ми, кой измежду всички ви е най-мждъръ? Кой може да научи моя синъ на всичко, което трѣбва да знае единъ царски синъ.

Всѣки отъ тѣхъ му рече:

— Царю! Отъ всички най-мждъръ е Висвамитра. Той прониква отъ всички по-дълбоко въ тайната на писанията, той всички превъзхожда по ученостъ, по знание, по занаяти и тѣмъ подобни.

Висвамитра биде повиканъ и изслуша заповѣдта на царя. И ето, въ благоприятенъ за начало на учението день, взема царскиятъ синъ една дъска отъ дървено сандално дърво, украсена съ скъпоценни камъни и съ вдълбнатина посипана съ пѣсѣкъ, взема трѣстъ и застана, скромно навелъ очи, предъ мждреца.

И мждрецътъ му рече:

— Дете, напиши ей това!

И той бавно произнесе: „Хайятри“ — стихъ, който може да бжде слушанъ само отъ висшитѣ по рождение.

— Ачаря, азъ пиша, тихо каза царскиятъ синъ.

Бързо изкара той по пѣсѣка светия стихъ, и изобрази свещения текстъ: не съ едно, а съ много начертания Нагри и Дакшинъ, Ни, Мангалъ, Паруша, Ява, Тирти, Укъ, Дарадъ, Сикяни, Мана, Медячаръ; изобрази го той и на езика на образи, и на езика на белѣзи, и на езика на пещернитѣ люде и жители, и на езика на поклонницитѣ на живущия подъ земята змей и на езика на поклонницитѣ на огъня и поклонницитѣ на слънцето и на езика на магесницитѣ и на езика на планинцитѣ. Всичкитѣ различни писмена на различнитѣ народи изобрази той съ своята трѣстъ и прочете стиха на своя учитель на езицитѣ на всички народи.

И рече Висвамитра:

— Доста, да преминемъ къмъ цифритѣ! Повтаряй подиръ мене, чети тѣй, както азъ ще чета, докато дойдемъ до лакха¹⁾: едно, две, три, четири, подиръ тѣхъ десетки, и стотици, и хиляди.

И подиръ него четѣше детето единицитѣ, десетицитѣ и не спрѣ на кржглото число сто хиляди; не, то шепнѣше по-нататъкъ, до тѣзи числа, съ които може да се прочете всичко, като се започне отъ камънитѣ на полето, та до най-ситния пѣсѣкъ.

После той мина къмъ катха, къмъ преброяването на звездитѣ ношни, къмъ кати-катха, броенето на морскитѣ капки, и по-далече къмъ броенето на пѣсѣка на Гангъ и къмъ броенето, съ единицитѣ на което се изо-

¹⁾ Лакха значи сто хиляди.

бражава всичкия пѣсѣкъ на десетъ лакхи по Гангъ. По-диръ това отидоха още по-далече грамаднитѣ числа, сборътъ отъ всички дъждовни капки, които при всѣки дневенъ дъждъ, биха паднали по цѣлата вселена, въ течение на десетъ хиляди години, и, най-после, числото съ помощта на което боговетѣ пресмѣтатъ своето минало и бждеще.

— Добре, — рече мждрецътъ, — щомъ ти, преблагородни царски сине, знаешъ всичко това, то защо да не науча азъ отъ тебе мѣрките за дължина?

— О, Ачаря! Бжди милостивъ, — смирено отговори детето, — послушай ме: десетъ парануси съставятъ парасукшна, десетъ парасукшни образуватъ трасарена, а десетъ трасарени — една прашинка, играеща въ лжчитѣ на слънцето; седемъ прахулинки се равняватъ на крайчеца на мустака на мишката; десетъ крайченца отъ мустака на мишката образуватъ една лика, а десетъ лики — една юка, а десетъ юки се равняватъ на сърдцевината на ечемично зърно, което седемъ пжти влиза въ туловището на осата; подиръ това иде зърното на манга, после зърното на горчицата и по-нататкъ зърното на ечемика; десетъ ечемичени зърна се равняватъ на ставата на единъ прѣстъ; дванадесетъ стави съставятъ една педя; после дохажда лакътя, жезъла, дългъ лжкъ, дълго копие; дългиятъ лжкъ, взетъ двадесетъ пжти се нарича „душекъ“ и показва пространството, което може да измине човѣкъ, като напълни съ въздухъ бѣлия си дробъ и до като може да го не издихне: четиредесетъ такива душици съставляватъ окржгъ, четиредесетъ окржга съставляватъ йоджана. И, о учителю, ако искашъ, азъ ще преброя колко атоми може да се вмѣстатъ въ една йоджана, отъ единия ѝ край до другия.

И при това младиятъ царски синъ, безъ да се колебае ни най-малко, правилно опредѣли сумата на всичкитѣ тия атоми. Но Висвамित्रа вече слушаше, преклонилъ глава предъ детето.

— Ти, — извика той, трѣбва да бждешъ учителъ на твоя учителъ! Не азъ съмъ гуру*), а ти! Азъ се покланямъ предъ тебе о, царски сине! Ти си пощѣлъ да се учишъ при мене само за да проявишъ присжжитѣ тебе познания, не нуждаещи се отъ помощта на кни-

*) Гуру — учителъ.

гитѣ и несѣответствуващи на почтителнитѣ ти отношения къмъ старейшинитѣ.

Въ сжщность, Господь Будда изказваше почить къмъ своитѣ учители, макаръ, че превъзхождаше по мждрость всички тѣхъ. Неговитѣ думи бѣха смирени, и за това винаги разумни; на гледъ бѣше величественъ, макаръ и тихъ. Скромненъ, търпеливъ, добродушенъ той въ сжщото време незнаеше страхъ. По-смѣло отъ всичкитѣ си другари се носѣше той на конь, подиръ плахи газели; по-бързо отъ всички се носѣше той въ колесница изъ двора на двореца. Но срѣдъ веселия ловъ, юношата често се спираше и даваше възможность на погнатия звѣръ да се скрие; на скачкитѣ, той винаги почти вземаше премията, но забелѣжеше ли, че умората на животното е чрезмѣрна, или, че ако надиграе съперника може да го огорчи, или, ако се случеше нова нѣкоя мисль внезапно да овладѣ неговия умъ, той изведнажъ спираше коня. Съ годинитѣ страданието сѣ повече и повече растѣше въ душата на Господа нашего: тѣй, както отъ две меки листица израства голѣмо дърво, широко разпространяваще своята сѣнка. А при това царскитѣ синъ познаваше само имената на тжгата, скръбъта, сълзитѣ, — всичко, което царетѣ никога не изпитватъ и никога не могатъ да изпитатъ.

Но, ето, че въ единъ есененъ день надъ царскитѣ градини прелетѣха върволица бѣли лебеди отпразили се къмъ северъ, къмъ Хималаитѣ, да си виятъ гнѣзда. Прекраснитѣ птици се викаха една друга съ пѣснитѣ на любовъта, и цѣлото бѣло ято се носѣше къмъ снѣжнитѣ върхове, кждето ги привличаше тѣхната любовь. Братовчедътъ на царския синъ, Девадатта, опжна лжка и пустна стрела, която попадна право подъ якото крило на лебеда, който летѣше предъ ятото, широко разперилъ крила въ лазурния просторъ на небесата. Той падна, и ясно червени капки кръвь обагриха бѣлитѣ пера при мѣстото кждето бѣше попаднала злата стрела.

Като видѣ това царскитѣ синъ Сиддартха грижливо взе птицата и я постави на своитѣ колѣне: той седѣше тогава вскръстнозе, както обикновено седи Господь Будда. Съ милувкитѣ си той прогони страха на хубавата птица, приведе въ редъ размѣстенитѣ нейни перя, успокои разтрепереното ѣ сърдце, леко гледаше той нейната перка, нѣжна, като току що издѣнено листо на

райска смоквица. Неговата лѣва ржка държеше лебеда, а съ дѣсната си, той извади смъртоносното желѣзо отъ раната и постави на нея билки и цѣлебенъ медъ. Чувството на болки, до тогава бѣше още така неизвестно на детето, затова то отъ любопитство прониза ржката си съ острието на стрелата; убождането го накара да трепне, и то, съ сълзи на очи, започна отново да наглежда птицата.

Но ето, че дойде слуга и рече:

— Моятъ князь убилъ лебедъ, който падналъ по срѣдъ тия розови храсти. Той ми заповѣда да те помоля да му дадешъ птицата. Ще му я изпратишъ ли ти?

— Не, отговори Сидартха, — ако птицата бѣше мъртва, то би се следвало да се отдаде тя на тогова, който я убилъ. Но лебедътъ е живъ. Моятъ братовчедъ е убилъ само божествената сила, действуваща въ бѣлото крило.

Въ отговоръ на това Девадатта рече:

— Дивата птица, жива или мъртва принадлежи на тогова, който я е ударилъ. Докато тя е летѣла въ облацитѣ никому не принадлежеше, но щомъ като е паднала — тя е моя. Драгий братовчедо, дай ми лова!

Сидартха притисна шията на лебеда къмъ своята нежна страна и тържествено произнесе:

— Не! Азъ казвамъ — не! Птицата принадлежи мене! Тя е първата изъ милиардитѣ сщества, които ще бждатъ мои съгласно правото на милосърдието, съгласно правото на любовта! По чувствата, които сега ме вълнуватъ, азъ зная, че ще уча людетѣ на страдание, азъ ще бжда представителъ на всичкия безгласенъ свѣтъ, азъ ще спра потока на страданията не само за еднитѣ люде. Но, ако ти, княже, не си съгласенъ съ мене, да отдадемъ нашиятъ споръ на решението на мждрецитѣ и да почакаме присждата!

И така биде направенъ. Въ пълния си съставъ съветътъ разглеждаше тѣхния споръ: — единъ изказваше едно мнение, другъ друго; най-после стана единъ никому неизвестенъ свещенослужителъ и произнесе:

— Ако животътъ има цена, то живото сщество трѣбва да принадлежи на тогова, който е спасилъ живота му, а не томува, който е ималъ намѣрение да го убие; убийцата погубва и унищожавя живота, милосърдниятъ го подържа и пази. Прочее, нему дайте птицата.

И всички намъриха тая присжда за справедлива.

Но, когато царътъ потърси мъдреца за да му се поклони — той изчезна: нѣкой бѣше забелѣзалъ, че една змия се измъкна изъ стаята.

Боговетъ често се явяватъ по тоя начинъ срѣдъ людетъ.

Така Господъ Будда положи началото на своитъ дѣла на милосердие.

До тая минута царскиятъ синъ само еднажъ бѣше видѣлъ страдание: страдание на ударената птица, която впрочемъ, скоро оздравѣ и весело се върна при своето ято.

Но еднажъ царътъ му рече:

— Да отидемъ, мой драги сине, да се полюбуваме на красотата на пролѣтѣта, погледай на усърдието, което полагатъ людетъ за обработката на земята заради това, което тя имъ отдѣля отъ чашата на своитъ дарове; погледни моитъ поля, — тѣ ще бждатъ твои, когато за мене запалятъ костера, — какъ даватъ тѣ всѣкому храна и напълнятъ житницитъ на царя. Пролѣтѣта е хубава съ своитъ прѣсни листа, съ зелената трева, съ разноцвѣтнитъ цвѣтя, съ прѣснитъ на това работно време.

Тѣ се отправиха нататъкъ, дето се зеленѣеха градини и шумѣха ручей, тамъ, дето плодородната земя се порѣше отъ тежки плугове, запрѣгнати съ бикове, на силнитъ рамена на които скриптѣха яреми. Плодоносната червена глина се приповдигаше и падаше на дълги, ровки бразди около плуга, тогава, когато работникътъ застаналъ на него съ двата си крака се мъчеше да проникне, колкото се може по-дълбоко въ браздата. А изъ задъ палмитъ се чуваше шуртението на водата въ извора, и навсѣкжде дето се лѣеше ручеятъ, благодарната земя кичеше неговитъ брѣгове съ благоуханни цвѣтя и съ стройнитъ стѣбла на трѣстиката. По-нататъкъ се виждаха сѣячи, излѣзли да сѣятъ. Въ хресталака весело чуруликаха птици, които си сплитаха гнѣзда. Въ горитъ гъмжаха мѣнички животинки: гущери, пчели, брѣмбари, влечуги, и всичкитъ се наслаждаваха на пролѣтѣта. Колибритъ блѣщѣха посреде клонкитъ на манго, шареното рибарче се носѣше надъ блатата, бѣлитъ щъркели гордо крачеха по ливадитъ, ястребитъ правѣха кржгове въ въздуха, паунитъ хвърчеха около разпадналия храмъ, сивитъ гължби чукаха на брѣга на ручея, а отъ далечното село долиташе тѣпаненъ звукъ, който канѣше народа на сватбенъ пиръ.

Всичко говореше за миръ и доволство. Царският синъ видѣ това и бѣше доволенъ.

Но ето, че като се вгледа по-отблизо, той забелѣза шипове на розитѣ на живота. Той забелѣза какъ загорѣлиятъ селенинъ се облива отъ потъ, изработвайки си надницата, какъ той изнемошава при добиване правото си да живѣе, какъ той въ горещитѣ пладнешки часове кара изпусалѣлитѣ бикове и ги бодe съ остена по кадифянитѣ бедра, той забележи, че гущерътъ яде мрави, а змията—гущери, че змиитѣ и гущеритѣ, когато дойде редъ, служатъ за храна на ястреба, че рибарътъ отнима ловътъ на морската лѣстовица; че керкенецътъ гони славейчето, а славейчето — шаренокрилитѣ бубулечки; че навсѣкжде всѣкой убива убица и самъ става жертва на убийца; че животътъ се храни съ смъртъ.

Подъ хубава външностъ се прикрива всеобщиятъ заговоръ на взаимно убийство; всички сж обхванати отъ него, отъ червея до човѣка, който убива подобнитѣ си. Когато той видѣ всичко това: и гладния орачъ, и изпусилѣлия волъ съ шия изтрита отъ ярема и общата жажда за животъ, принуждаваща всичко живо къмъ борба, тогава въздъхна той дълбоко.

— Нима туй е — каза той — туй е щастливата земя, която вие искате да ми покажете? Съ какъва горчивъ потъ е умѣсенъ хлѣбътъ на земеделѣца! Какъ е мжчна работата на вола! Каква ожесточена война води въ леса и силниятъ, и слабиятъ! Колко боевестватъ и въ въздуха! Даже и водата не може да служи за убежище! Отстранете се отъ мене за малко, дайте ми възможностъ да обмисля азъ всичко това, което сега узнахъ!

Като рече това, седна господъ Будда подъ едно бамбуково дърво, седна, скръсти нозе така, както го обикновено изображаватъ на свещенитѣ статути, и начена за първи пѣтъ да размишлява за страданията на живота, за тѣхнитѣ източници и за срѣдствата да имъ се помогне. Неговото сърдце се изпълни съ тѣй велико състрадание, съ тѣй широка любовъ къмъ всичко живущо, съ тѣй страстно желание да облекчи всеобщата скръбъ, че съ силата на тая любовъ, отъ това желание, неговиятъ духъ дойде до състояние на захласъ и юношата се очисти отъ всѣко смъртно чувствуване и съзнание и достигна, по тоя начинъ, до „дяни“, първата степенъ въ пѣтя на спасението.

Тоя часъ прехвърчаха петъ свещени духове (риши) крилата имъ затрепераха, когато се доближиха къмъ дървото:

— Коя висша сила би могла да ни отклони отъ пътя?—питаха се тѣ единъ други.

Духоветѣ чувствуваха силата на боговетѣ и светото присѣствие на чистота. И, като погледнаха надолу, видеха тѣ Будда, увенчанъ отъ сиянието на розови лъчи и потъналъ въ мисли за спасението на свѣта. И чува тѣ гласа на Бога, защитника на гората.

— Риши, той е спасителътъ на свѣта! Спуснете се на земята и се поклонете нему!

И лъчезарнитѣ духове слѣзоха, събраха си крилата и запѣха нему хвалебна пѣсенъ. После отново се превъзмогнаха и съ бѣгъ разнѣсоха благата вестъ.

Царътъ изпрати слуга да търси сина си, и той го намѣри, както и по-преди потъналъ въ размишления, макаръ че пладне да бѣше вече минало и слънцето бързо да слизаше къмъ планината на западъ.

Всичкитѣ сѣнки се бѣха измѣстили, но сѣнката на бамбуковото дърво остана неподвижна и му правѣше сѣнка, безъ да допустне на наклоненитѣ лъчи на слънцето да се докоснатъ до свещената глава.

И до слугитѣ, що бѣха видѣли това, донесе се гласъ изъ розовия храсталакъ:

— Не безпокойте царския синъ! До като сѣнката на скърбитѣ не напустне сърдцето му, моята сѣнка нѣма да се дигне отъ това мѣсто.

Когато царскиятъ синъ Сидартха стана на осем надесетъ години, царътъ заповѣда да построятъ за него три великолепни дворци; единътъ, топлиятъ, за зиме, бѣше направенъ отъ правилно изрѣзани греди и обкованъ съ кедрови дърва; вториятъ, прохладенъ, за лѣтнитѣ горѣщини, бѣше цѣлъ отъ мраморъ, и трети отъ тухли, покритъ съ сини керемиди, предназначень за пролѣтъта. Тия дворци се наричаха: Субха, Сирамма и Рамма.

Около тѣхъ цвѣтѣха прелестни градини, шуртѣха бистри потоци, простираха се благоуханни храсталаци съ изящни беседки и хубави поляни. Тамъ можеше Сид-

дартха да се разхожда на воля и всѣки часъ да намира нови удоволствия. Тамъ прекара той много отъ щастливитѣ дни на своята младостъ, — време, когато младата кръвь бързо кипи въ жилитѣ, но сѣнката на размисленията не го напустна, подобно облакъ, който омрачава сребрилата повърхнина на едно езеро.

Царьтъ като забелѣжи това, повика своитѣ съветници:

— Спомнете си, — рече той — какво каза стариятъ Риши, а сжщо и това, което предказаха по-рано съנותълкувателитѣ: този юноша е по-милъ за мене, отколкото кръвьта на моето сърдце, ако стане великъ господарь, той ще порази всички врагове, той ще бжде царь надъ царетѣ! Тѣзи думи се запечатиха въ сърдцето ми! Или може би той ще избере печалния и смиренъ пжтъ на самоотречението и благочестнитѣ страдания, ще почне да се стреми къмъ неизвестно благо, като изгуби всичко, що трѣбва да пази. Къмъ тоя пжтъ обръща той жадни погледи посрѣдъ великолепието на моитѣ дворци. . . Вие сте мждри, посъветвайте ме, какъ да го задържа азъ по тая достойна за него пжтека, по която той трѣбва да върви, за да изпълни всички предзнаменования, които му обещаваха власть надъ свѣта, ако той не презира властята.

Най-стариятъ отъ съветницитѣ произнесе:

— Великий Господарю! Любовьта ще изцѣри тоя малкъ неджгъ. Трѣбвало би, очарованието на жената да плени сърдцето на царския синъ Благородниятъ юноша не знае още, какво нѣщо е хубостъ, какво нѣщо сж очитѣ, които могатъ да ни накаратъ да забравимъ небето, какво нѣщо е да цѣлунешъ благоуханни устица. Обкржжи го съ очарователни жени, съ прелестни участници въ игритѣ му! Мисълъта, която не може съ вериги да се окове, леко може да се върже съ женски коси!

Всичкитѣ съветници удобриха това мнение, но царьтъ рече:

— Ние можемъ да намѣримъ за него жени, но, знайте ли, любовьта избира не съ чужди очи. Ние ще го обкржжимъ съ изборъ отъ красавици и ще му предоставимъ правото да откжсне той цвѣтето на любовьта, а той ще се усмихне и ще се отвърне отъ незнайното още наслаждение.

Тогава проговори другъ :

— Колебае се стрелецътъ преди още да спусне нагласената стрела. Царскиятъ синъ, както и не малко други висши сжщества, се очаровава отъ една жена, едно лице ще блесне предъ него въ райска красота, единъ образъ ще му се покаже по-хубавъ отъ утрenna зора, която пробужда свѣта. Направи това, което азъ ти кажа, господарю! Устрои праздникъ, и нека тогава всичкитѣ млади момичета отъ твоето царство се състезаватъ съ красота и тѣлесни упражнения, обикновени въ земята на Сакитѣ. Нека царскиятъ синъ да раздаде наградитѣ на красавицитѣ, и когато прелестнитѣ победителки ще минаватъ покрай него, ние ще забележимъ, коя отъ тѣхъ прогонва облака на скръбъта отъ нежното негово чело. По тоя начинъ предметътъ на любовта ще бжде избранъ съ очитѣ на любовта, и ние ще подпомогнемъ царския синъ въ мрежата на щастието.

Светътъ бѣше приетъ. Назначиха день и разпратиха глашатаи да поканятъ всички млади, красиви девойки на състезание въ двореца. Царскиятъ синъ трѣбваше да дава на всичкитѣ хубавици подардци, но най-скжпия да даде на победителката. На тая покана девойкитѣ отъ Капилаваста на тълпи се отправиха къмъ вратитѣ на двореца. Всичкитѣ тѣ гладко се причесаха и превързаха своитѣ черни коси, начерниха си рѣсницитѣ съ антмонъ, омиха се съ прѣсна вода, полѣха се съ благоухания. Тѣ всичкитѣ надѣнаха най-гиздави премѣни и намѣтала, начервиха си нежнитѣ ржце и нози, и ярко изписаха знаковетѣ, върху своитѣ чела.

Чудесно зрѣлище представляваха тия млади индианки, минаващи покрай трона съ устремени къмъ земята черни очи. Когато видѣха тѣ царскиятъ синъ, трепетнитѣ тѣхни сърдца забиха съ благоговение не къмъ неговия високъ санъ, а къмъ това безстрастно спокойствие, което го възвишаваше надъ всички. Тѣ приемаха дароветѣ съ отпустнати рѣсници, безъ да се осмѣлятъ да дигнатъ очи къмъ него. Когато народътъ поздравляваше красавицата, повече отъ другитѣ достойна за царската усмихва, тя, плаха, като антилопа, едва се докосна до милостивата му ржка и побърза да се скрие въ тълпата на дружитѣ си, отъ страхъ да не заслужи предпочитанието на тогава, който ѝ се чинѣше много по-божественъ и по-висшъ, много по-светъ, много по-възвишенъ надъ нейния миръ.

Така преминаваха една подиръ друга, върволицитѣ отъ прелестни девойки, най-хубавитѣ цвѣтя на града. Минаваха вече последнитѣ; всичкитѣ подаръци бѣха раздадени, когато подиръ всички се яви младата Ясодхара. Придворнитѣ, стоящи около Сиддартха, забелѣзаха, че той трепна при приближаването на лъчезарната красавица. Станъ на богиня, вървежъ на Парвати¹⁾, очи — като очитѣ на еленъ презъ пролѣтъ, лице, очарованието на което не може да се изобрази съ думи; само тя погледна право въ очитѣ на юношата, тя стоеше предъ него, скръстила ръце на гърди, безъ да навежда горда глава.

— Ще се намѣри ли подаръкъ и за мене? — попита тя и се усмихна,

— Азъ раздадохъ всички подаръци, — отвърна царскиятъ синъ, — но въ замѣна на тѣхъ, мила сестро, съ красотата на която се гордѣе нашиятъ градъ, вземи ей това!

Той сне отъ шията си изумрудената огърлица и обви съ зелената верижка неината мургава снага; тѣхнитѣ очи се срѣцнаха, и пламъкътъ на любовъта избухна въ сърцата имъ.

Много години подиръ това, въ времето на пълното просвѣтление, ученицитѣ питаха господата Будда, защо, при първия погледъ на девойката изъ рода на Сакитѣ така загорѣ неговото сърдце, и той имъ отговори:

— Ний не бѣхме тѣй чужди единъ другиму, както ни се чинѣше и на самитѣ насъ, и на всички околни. Въ отдавна миналитѣ вѣкове, синътъ на единъ ловецъ игралъ съ горскитѣ момичета при изворитѣ на Ямуна, тамъ, дето, седи Наидадеви; тѣ се надтичвали подъ елхитѣ, като зайци при вечерна заря, а той билъ тѣхенъ сждия, — на една далъ вѣнецъ отъ хризантеми, на друга — вѣнецъ отъ дългитѣ пера на фазана, на третята — вѣнецъ отъ елхови шушулки. Но тая, която прибѣгнала последня, указала се първа. Ней подарилъ юношата ягненце отъ питомна сърна и своята любовъ. Много щастливи години прѣживѣли тѣ въ гората; и тамъ е дошла тѣхната смъртъ, тя даже не е отлжчила тѣхъ. Знайте ли какъ подиръ бездѣждие израства сѣмето, пролежало дълго врѣме скрито въ земята, така,

¹⁾ Парвати — съпруга на бога Сива.

доброто и злото, скръбта и радостта и ромазата и обичта, всички отдавна минали нѣща се възраждатъ отново, като принасятъ свѣтли или тъмни листа, сладки или горчиви плодове. Синѣтъ на ловеца — това съмъ билъ азъ, горското момиче — тя. Колелото на рождението и смъртта свършило своето обръщение и това, което е било нѣкога, трѣбва отново да се повтори!

Но тѣзи, които наблюдаваха царския синъ въ време на раздаването на подарѣцитѣ, видѣха и чуха всичко и за всичко донесоха на царя; тѣ разказаха какъ разсеянъ бѣше Сиддартха, до като не се яви дъщерята на Супрабудда, Ясодхара; какъ при първия нейнъ погледъ той се измѣни; какъ се гледаха тѣ единъ други; какъ ѝ даде той скжпоцѣната огърлица и какъ краснорѣчиви бѣха тѣхнитѣ погледи. Добриятъ царъ се усмихна.

— Ние намѣрихме примамката, — рече той, — да помислимъ сега, какъ бихме могли да заставимъ ястреба да се спусне заради нея отъ облацитѣ. Трѣбва да се изпратятъ пратеници да искатъ ржката на тая дѣвочка за моя синъ.

Но, споредъ обичая на Сакитѣ, единъ юноша, като се сватосва за красивата, достойна за любовъ девойка отъ благороденъ домъ, длъженъ бѣше преди всичко да встѣпи въ състезание съ всички други обожаваци я младежи. Отъ тоя обичай неможеха да отстѣпватъ даже и самитѣ царе. И затова бащата на девойката рече:

— Доложете на царя: за моята дъщеря пращатъ много князе изъ ближнитѣ и далечни страни; ако твоятъ синъ съумѣ по-добре отъ тѣхъ да натѣгне лжка, да надмине всички тѣхъ въ всичко, тогава и зарадъ насъ ще бжде той по-приятенъ отъ всичко. Но какъ може да бжде това, когато той води животъ отшелнически?

Опечалило се сърдцето на царя: невъзможно е за неговия синъ, да се сгоди за прелестната Ясодхара, не може той да се състезава съ Девадата — първиятъ стрѣлецъ, съ Арджуна, укротителя на най-свирѣпитѣ коне, съ Нанда, владѣещъ меча, както никой другъ.

Но царскиятъ синъ тихо се усмихна и мълвѣше:

— На всичко туй и азъ съмъ се училъ; извести, че твоятъ синъ е готовъ да се състезава съ всѣкиго,

който пожелае! Надъвамъ се, че азъ нѣма да изгубя моята възлюбена въ тая борба!

Тогава царътъ заповѣда да се извести, че на седми день царскиятъ синъ Сиддартха кани всѣкиго, който желае да се състезава съ него въ всички военни упражнения; Ясодхара ще бжде награда на победителя.

На седмия день всичкитѣ благородни Саки отъ града и селата се събраха на мегдана.

Сжщо и Ясодхара бѣше тамъ съ своитѣ роднини; нея земаха, като невѣста, съ музика, въ пѣстро украсенъ паланкинъ, запрягнатъ съ златороги бикове, на кичени съ цвѣтя.

Да се женятъ за нея обявиха желанието си: Девадатта, юноша отъ царска кръвъ, Нанда и Арджуна, и двамата отъ благородно произхождение — цвѣтътъ на младежитѣ.

Царскиятъ синъ дойде на своя бѣлъ конь, Кантака, и коня зацвили при вида на такова множество отъ непознати люде. Сиддартха тѣй сжщо гледаше съ изумление на цѣлия тоя народъ, стоящъ по рождение много по-низко отъ трона, живящъ и хранящъ се по-иначе, отколкото царътъ, и въ сжщото време изпитващъ, може би, еднакви съ царя радости и страдания. Но, когато царскиятъ синъ видѣ прелестната Ясодхара, свѣтла усмивка осѣни лицето му; той потегли коприненитѣ поводи, слѣзе отъ широкия грѣбъ на Кантака върху земята и извика:

— Недостоенъ е тоя бисеръ за онзи, който не надмине всички! Нека моитѣ съперници да покажатъ, не съмъ ли билъ азъ твърде много дързъкъ. искайки ржката ѝ!

Тогава Нанда предложи състезание въ стрелба съ лжкъ; той далече постави своя меденъ щитъ, Арунджа направи сжщото, а Девадатта постави своя още по-далече; а царскиятъ синъ Сиддартха помоли да поставятъ неговиятъ щитъ тѣй далеко, че той се показваше не по-голѣмъ отъ раковина. И тѣ пуснаха стрѣлитѣ: Нанда улучи своя щитъ, а Арунджа — своя; Девадатта съ мѣтко пуснатата стрѣла попадна тъкмо въ бѣлѣга на своя мишена, тѣй че всички присжтствуващи го поздравиха съ викове на възторгъ, а прелестната Ясодхара пуста златното си покривало предъ изплашенитѣ си очи, за да не види, какъ ще пропусне царскиятъ синъ;

а той, — той хвана лжка отъ лакирана тръстика, съ тетива отъ сухожилия, скрепени съ сребърна връв, тоя лжкъ, който можеха да прегънатъ само ржцѣтъ на единъ юнакъ, тихо усмихвайки се и обтѣгна тетивата така, че и двата края се доближиха до дебелото дръвце.

— Това е играчка, не ми прилича съ това нѣщо да се състезавамъ за любови! — рече той. — Нѣма ли у нѣкого лжкъ по-пригоденъ за благородниятъ Саки?

— Въ храма отъ древни времена се пази лжкътъ на Синхахана, — отговори му, — никой до сега не е могълъ да го прегъне, да обтѣгне тетивата, и да спустне!

— Донесете миго, — извика той, — това оржие е достойно за единъ истински воинъ.

Донесоха му древния лжкъ на изкована отъ блѣстяща стомана, съ златни украшения по двата края, извитъ като роговетъ на бивола. Два пѣти поопита Сиддартха неговата сила на своитѣ колѣне и следъ това рече:

— Пустнете една стрела отъ тоя лжкъ, другари! — Но нито единъ отъ тѣхъ не може да прегъне нито на косъмъ пѣргавия лжкъ. Тогава, като се наведе излѣко, царскиятъ синъ прегъна лжка, безъ усилие постави куката въ улейчето и тѣй силно обтѣгна тетивата, че тя подобно крилото на орелъ поряще въздуха, издаде силенъ, чистъ звукъ.

— Що е това? Какъвъ е тоя звукъ? питаха се немощнитѣ, останали тоя день въ кѣщи.

— Това е лжкътъ на Синхахана, — отговориха имъ, царскиятъ синъ го е нагласилъ и се готви да стреля.

Той взе силна стрела, примѣри се и я пушна. Мѣтката стрела се изви къмъ небето, прониза щита стоещъ най-далече отъ всички, но не спрѣ въ своя полетъ, а се понесе по-далече изъ равнинитѣ и се изгуби отъ очи.

Подиръ това Девадатта предложи състезание на мечове; той разсѣче палмово дърво отъ дебелина шесть пръсти, Арджуна — отъ седемъ, а Нанда отъ деветъ; до тѣхъ стоеше дърво съ два стръчнали ствола; мечтъ на Сиддартха го разсѣче съ единъ свѣткавиченъ ударъ, ударъ така съсредоточенъ и ловъкъ, че отсѣченитѣ стволове продължаваха да стоятъ неподвижно и Нанда извика: „Той не улучи!“ И Ясодхара отново се

разтрепера като видѣ правостоящитѣ дървета. Но ето че боговетѣ на въздуха, които гледаха всичко, подухнаха съ лекъ неженъ вѣтрець, и двата зелени върхове, мѣтко-разсѣчени паднаха на пѣсѣка.

Подиръ това донесоха коне породисти, буйни, и три пѣти преминаха съперницитѣ около мегданя, гонейки се единъ други; но бѣлиятъ Кантака оставаше далече задъ себе си най-добритѣ бѣгащи коне. той се носѣше така бързо, че до като парцалъ отъ пената му падна на земята отъ устата му, той бѣше пробѣгалъ вече едно разстояние равно на дължината на двацетъ коня. Но тука Нанда рече:

— Съ такива коне като Кантака, всѣки отъ насъ ще надмине другитѣ: донесете неезденъ до сега конь, и да видимъ кой най-лесно ще го укроти?

Слугитѣ донесоха черенъ като нощъ жребецъ. Държеха го съ три синджири; очитѣ му горѣха, ноздритѣ му сумтѣха, гривата му се развѣваше отъ вѣтъра. Той нѣмаше ни подкови, ни сѣдло; до сега никой не го е възсѣдалъ. По три пѣти се опита всѣки отъ младитѣ Саки да скочи на неговия якъ гърбъ, но коньтъ дохождаше до ярость и всѣки пѣтъ хвърляше възседналия го ездачъ на пѣсѣка. Само на Арджуна се удаде да се удържи нѣколко минути; той заповѣда да снематъ букаитѣ му, удари го съ камшикъ по чернитѣ бедра, хвана умѣло юздата и тѣй силно потегли челюстѣта на коня, че дивото животно вѣнъ отъ себе си отъ злоба и страхъ, обиколи единъ пѣтъ хиподрома, но изведнѣжъ обърна се, озжби се, хвана за краката Арджуна, блѣсна го на земята и навѣрно щѣше да го мачка до смъртъ, ако на побързалитѣ слуги не бѣше се удало отново да му наденатъ веригитѣ. Тогава народътъ се развика:

— Недейте дава на Сиддартха да се докосне до тоя зълъ духъ: неговитѣ дробове сж буря, неговата кръвь — червенъ пламъкъ.

Но царскиятъ синъ рече:

— Освободете го отъ веригитѣ, дайте ми го да го хвана азъ за перчема!

Той хвана коня за перчема, спокойно го поддържа, пошепна му нѣщо, постави дланѣта си на очитѣ му, тихо го поглади по свирѣпата морда, по шията, по пълнитѣ му бедра и, за удивление на всички, черниятъ

конь, наведе гордата си глава и стоеше кротко, покорно, като че ли позна властника и се покланяше предъ него. Той не помръдна, до като Сиддартха не го възседна, а после закрачи съ спокойна стъпка, покорявайки се на юздитѣ и движението на краката, така — че всички присъстващи се развикаха:

— Свършено е състезанието! Сиддартха най-достойния отъ всички!

И всичкитѣ младежи се съгласиха: „той е отъ всички най-достоеенъ!“ А Супрабудда бащата на девойката рече:

— Въ дълбочината на сърдцето си ние всѣкога сме смѣтали тебе за най-достоеенъ, затова че за несь ти бѣше отъ всички най-милъ. По нѣкакво вълшебство ти посрѣдъ розитѣ на твоитѣ градини, всредъ твойтѣ мечтания придоби ти пѣргавостъта на воинъ въ много по-голѣма степенъ, отколкото другитѣ на война, на ловъ въ ржчни работи! Земи прочее, прекрасний царски сине, съкровището, което ти придоби като награда!

Подиръ неговитѣ думи стана красавицата индианка отъ своето мѣсто взе вѣнецъ отъ цвѣтове на могра, пусна си чернозлатото покривало, на челото и, гордо отиде покрай всички юноши къмъ Сиддартха, божествената красота на когото, като че ли доби сега новъ блѣсъкъ отъ близостъта на черния конь, покорно навелъ горда шия подъ неговата ржка. Тя смирено се поклони предъ царския синъ и откри предъ него лицето си, сияяща отъ радостна любовъ; на неговия вратъ надена тя своя благоухаенъ венецъ, на гърдитѣ му наведе своята прелестна главичка и, падайки предъ краката му тя произнесе съ горделива радостъ:

— Земи ме, царски сине, азъ съмъ твоя!

И цѣлиятъ народъ тържествуваше, когато тѣ тръгнаха заедно, ржка за ржка, съ сърдца биящи отъ взаимна любовъ. Черно-златното покривало отново биде пуснато предъ лицето ѝ.

Мина доста време, настана просвѣтление; ученицитѣ на Будда почнаха да питатъ него за всичко и, между другото, защо имаше тя това черно-златно покривало и защо вървѣше съ такава горда стъпка. Всепочитаемиятъ имъ отговори:

— Това и на мене бѣше неизвѣстно, макаръ и да ми се чинѣше до нѣкъде известно: колелото на рож-

дението и смъртта се обръща, и заедно съ това се възвръщат отдавна минали събития и мисли, възвръща се отдавна погребания животъ. Азъ си спомнямъ сега, че преди милиони години, азъ, въ видъ на тигъръ, съмъ скачалъ по горитѣ на Хималайскитѣ планини заедно съ подобнитѣ мене петнести звѣрове. Азъ, Буда, азъ съмъ лежалъ въ тревата и съ блѣстящи очи съмъ дебнелъ стадата, които пасли около моето убежище и се приближаваха къмъ мене, не подозирайки смъртта; а ноще, подъ блѣсъка на звездитѣ азъ съмъ скачалъ подиръ лова си дивъ, ненаситенъ, душейки следитѣ на хората и звѣроветѣ. Посредъ животнитѣ, съ които азъ се събирахъ по това време, азъ срещнахъ нѣкъде край дълбокото блато или въ гъста гора отъ тръстъ тигрица, най-красивата отъ всички тигрици, за които се биятъ мъжкитѣ тигри. Тя имаше черна кожа съ златни петна, като това покривало, което Ясодхара надѣна за мене. Ние въ гората водихме ожесточенъ бой съ зъби и нозе, а гордата тигрица лежеше и гледеше, какъ ние се мъчехме единъ други за да я завладѣемъ. И азъ помня, какъ тя най-после, рѣмжейки, мина покрай царетѣ на горитѣ, победени отъ мене, галъвно облиза моитѣ подути отъ умора бедра и гордо трѣгна подиръ мене въ хралалака да се предаде на утѣхата на любовта. Колелото на рождението и смъртта вѣчно се обръща отъ горе надолу и отдолу нагоре!

И така царскиятъ синъ получи девойката, доброволна награда за победата; и когато съзвездията станаха благоприятни, когато Меша — Червениятъ Еленъ — владѣеше небето, отпразнуваха тѣ брачния си пиръ, споредъ обичаитѣ на Сакитѣ. Направиха златенъ тронъ, постлаха килимъ, окачиха брачни вѣнци, сплетени отъ ржцетѣ на младоженцитѣ, разломиха сладката погача, разсипаха орисъ, разлѣха розово масло, пуснаха въ вапцаното червено млѣко две сламки, които ако се доближатъ, значи, любовъ до смъртъ; направиха три пжти седемъ крачки около огъня, раздадоха дарове на светитѣ мъже, раздадоха на беднитѣ, принесоха жертва въ храма, изпѣха мантри*); вързаха наедно одеждитѣ на младоженеца и невѣстата. Тогава бѣлобрадиятъ татко на невѣстата рече: — „Многочитаемий царски сине!

*) Манри — молитви и хвалебни пѣсни.

Тя която до сега бѣше наша, стана твоя; бжди добъръ къмъ нея, цѣлиятъ нейнъ животъ е въ тебел!“—Подирь това доведоха съ пѣсни и музика прелестната Ясодхара въ пригрѣдкитѣ на царския синъ, и постоянно надъ тѣхъ царуваше любовта.

Но царьтъ разчиташе не на една само любовъ. Той заповѣда да наредятъ за нея великолепна тъмница, увеселителния дворецъ на царския синъ Витрамванъ — чудо, на което нѣмаше подобно на земята. Посредъ обширнитѣ паркове на двореца се възвишаваше зелената могила, подножието на която се миеше отъ потока Рохини, скачащъ по склоноветѣ на Хималаитѣ и носящъ своята дань на водитѣ на Гангъ. На югъ гжсталацитѣ отъ тамаринди и фиданки съ гжсто разцѣвнали небесно-сини цвѣтове, отделяха тая мѣстность отъ цѣлия останалъ свѣтъ, така че градскиятъ шумъ долиташе тука, като леко брѣмчение на пчели въ хрусталака. На северъ се протакаха дѣвственитѣ поли на великитѣ Хималаи; тѣ като голѣми тераси се възвишаваха въ поднебието, непристѣпни, безкрайни, вълшебни; тѣхнитѣ обширни поляни, тѣхнитѣ гребени и скали, клисури, зелени склонове, снѣжни върхове, ущелия и пропасти носѣха възмогващата се мисль сѣ по-високо и по-високо, до като тя, като че ли достигаше небето и мълкомъ беседваше съ боговетѣ. Подъ линията на снѣговетѣ се протакаха тъмни гори, завити съ пелени отъ облаци, прорѣзани отъ луди водопади; още по-низко, зеленѣха се гжсталацитѣ отъ палисандрови и хвойнови дървета, дето ехото повтаряше писъка на фазанитѣ, рева на пантеритѣ, шепота на дивитѣ кози и крескането на орлитѣ, виящи се въ въздуха. Още по-долу се разстилаше цвѣтуща равнина, като разкошенъ молитвенъ килимъ, предъ тоя божественъ олтарь. Право срещу тая панорама зидаритѣ въздигнаха на върха на могилата раскошенъ дворецъ; отъ всѣка негова страна се издигаха кули, наоколо имаше колонада, а на неговитѣ стълби бѣха изрѣзани разказитѣ за древнитѣ времена. Тамъ се виждаха Радха и Кришна и девойкитѣ на горитѣ Сита, Гануманъ и Драупади, а въ срѣднитѣ милостиво седеше навелъ на страната си своя хоботъ, богъ Ганеша, съ дискъ и жельзо — дарувателъ на мъдрость и богатство.

Лжкатушни пѣтеки водѣха презъ градини и дворове къмъ вжтрешнитѣ врата отъ бѣло-розовъ мраморъ,

горниятъ прагъ на която бѣше отъ лаписъ лазули, прагътъ отъ алабастъръ, а рѣзбата на изписанитѣ врати отъ червено дърво. Презъ тия врати, по великолѣпни стълби и решетчести галерии, очудениятъ пѣтникъ влизаше въ величествени зали и удобни стаи; той стѣпваше по изписани подове, средъ колонади, подъ сводеветѣ на които имаше фонтани окичени съ лилии и рози; тамъ, въ прозрачнитѣ басейни блѣщеха синкави и златисти риби. Голѣмо главитѣ газели кжсаха пресно-разцѣфнали рози въ залѣтитѣ отъ слънце клетки; птици, блѣщейки съ всичкитѣ цвѣтове на дъгата се сгушваха въ палмитѣ; зелени и сиви гължби виеха гнездата си по позлатенитѣ корнизиди; по блѣскавата мозайка на пода, разперили опашки се разхождаха пауни, бѣли като млѣко църкели, мѣнинки домашни сойки; пѣстри папагали прелитаха отъ единъ плодъ на другъ; жълтитѣ „колибри“ кацаха отъ цвѣте на цвѣте. Плахата гуцерица безъ страха бѣгаше по решетката, грѣйки се на слънце; бѣлката смело вземаше храна направо отъ ржката; навсѣкжде царуваше миръ и спокойствие; плашливата черна змия, защитница на щастието на кжщата, грѣеше своитѣ уморени стави, посредъ маргаритки, на които се жбѣше невестулката, а черноокитѣ маймуни правѣха гримаси на вранитѣ.

Въ тая кжща, това прибѣжище на любовта имаше приветлива прислуга; навсѣкжде се срещаха приятни лица, добродушна услужливостъ, слушаха се милозливни думи; всѣкой бѣше радостенъ, когато можеше да зарадва, бѣше доволенъ, когато доставяше удоволствие нѣкому; и се гордѣеше когато изпълняваше заповѣдъ; животътъ течеше тамъ като омая, подобно тихъ потокъ, който се лѣе срѣдъ вѣчно свежи цвѣтя, най-хубавото отъ които бѣше Ясодхара, царицата на това чародейно царство.

Вжтре въ двореца, който надминаваше по великолѣпие всичкитѣ други безчислени палати, се притайваше прустъ, въ който изкуството бѣше съединило всичкитѣ дивни чудесии, за приспиване на душата. За входъ въ него слушеше една квадратна зала, сводъ на която бѣше небето; въ срѣдата имаше басейнъ отъ млѣчно бѣлъ мраморъ, посланъ съ сжщо такива плочи; въ края на басейна стѣпалата и корнизитѣ бѣха украсени съ ахатъ, и всичко това бѣше тѣй хладно, че всредъ лѣто стру-

ваше ти се че стъпвашъ на ледъ. Това мѣсто бѣше предназначено за сладка нега. Лжчитѣ на слънцето го обсипваха съ своето злато, но като се промѣкваша подъ аркитѣ и прислонитѣ, бледнѣха, като че ли самиятъ день се прекратяваше и се превръщаше въ тиха любовна вечеръ предъ вратитѣ на спалнята. Тамъ задъ тия врати, бѣше очарователно-прелестна стая, чудото на цѣлия свѣтъ!

Меката свѣтлина на благовонни лампи проникваше презъ прозорци отъ седефъ и прозрачна ткань, усѣяна съ звезди и падаше на златни килими, на копринени възглавници, на тежки великолепни завеси, задъ които проникваше само едната красота. Тукъ неможеше да се различи кога е день, кога е нощъ; тука всѣкога се лѣеше особена мека свѣтлина, по-ярка отъ възходящото слънце, по-нежна отъ вечерния сумракъ; вѣчно вѣеше тихъ ветрець, сладкъ като утрененъ въздухъ, пресенъ като диханието на полунощъ.

Денемъ и ноше тамъ свирѣха лютни, денемъ и ношемъ се поднасяха избрани закуски и напитки: плодове оросени, шербетъ, заледенъ въ снѣговетѣ на Хималаитѣ, тънки захарни пасти, сладко кокосово млѣко въ бѣли кокосови чаши. Денемъ и ноше тамъ прислужваха прелестни танцовачки, виночерпачки, музикантки, нежни черно-вежди прислужници на любовта. Тѣ съ вѣтрила навѣваха сънь надъ затворенитѣ очи на царския синъ и, когато той се пробуждаше разполагаха го къмъ нежностъ, — тѣ съ шепота на музиката средъ цвѣтя, съ прелестъта на любовнитѣ напѣви, съ вълшебнитѣ танци, въ които звънътъ на дрънкулкитѣ се сливаше съ нежното плѣскане на ржце и съ звука на сребърнитѣ струни; благовонието на мускуса и дзамбака, двоенъ яносинъ приборъ за пушене, съ горящи билки, успокояваха душата му, докато той отново заспи до красавицата Ясодхара.

Така живѣеше Сиддартха потъналъ въ забвение. Но царьтъ заповѣда още, никой между стенитѣ на двореца да не помене никога нито за смъртъ, нито за радостъ, нито за скръбъ, нито за страдание, нито за болестъ.

Неуморнитѣ надзиратели наказваха съ смъртъ всѣкиго, който се осмѣляваше да помене за грубия външенъ миръ, за мира на страданията, болеститѣ, сълзитѣ и страха, за мира на надгробнитѣ ридания и мрачния

димъ на костритъ. Сребристото влакно въ коситъ на танцовачкитъ или пѣвицитъ се смѣташе за престъпление, всѣки день се събираха всички увехнали рози, събираха се жълтеещитъ листа, отстраняваше се отъ очитъ всичко неприятно.

— Ако, — рече царътъ, — той прекара младостта си далече отъ всичко, което навежда на размишления, ако той престане да се вдълбочава въ мисли, може би, ще се отсрани неговото мрачно предназначение, твърде голѣмо за човѣка, и азъ ще видя, какъ той ще стане царь на цѣлия свѣтъ, царь на царетъ, глава на своя вѣкъ!

Около тоя прелестенъ затворъ, дето любовта бѣше затворница, а наслаждението—ограда, на далечно разстояние, той заповѣда да издигнатъ дебела стена, съ желѣзни врати, крилата на които мжно можеха да отворятъ сто души, при което шумътъ се слушаше на половинъ йоджана *). Навжтре въ стенатв имаше втори врати и задъ тѣхъ още трети. Всѣки, който излизаше отъ палата, трѣбваше да мине презъ тия три силни врати; при всѣка отъ тѣхъ имаше вѣрна стража и царътъ бѣше ѝ заповѣдалъ: „да не пропуска никого изъ вратата, подъ страхъ на смъртъ, ако ще да бжде той и самиятъ царски синъ“.

III

Въ това тихо убежище на щастието и любовта живѣеше спасителя Буда, безъ да чува нищо нито за скръбта, нито за бедността, нито за смъртта, но както човѣкъ понѣкога блуждае насънь по мрачни морета и сутринъ се приближава къмъ брѣга изморенъ, като привозва съ себе си страннитъ нѣща отъ това тежко пжтешествие, така и той лежеше често около Ясодхара, навелъ глава на нейната мургава грѣдь, обсипанъ отъ нея съ нежни милувки, и току изведнѣжъ скокваше съ викъ: „Мой е свѣтътъ! О, мой свѣтъ! Азъ чувамъ! Азъ зная! Азъ ида!“

— Що става съ тебъ, господарю?! — питаше тя, гледайки на него съ ширкоотворени отъ ужасъ очи.

Въ тая минута очитъ му изражаваха неземно състрадание, а лицето му изглеждаше, като божествено.

*) Йоджана — мѣрка за дължина, съответствуващи на единъ день пжтъ.

За да спре сълзитѣ ѝ, той се мжчеше отново да се усмихне и заповѣдваше на музиката да свири.

Веднѣжъ слугитѣ поставиха лейка съ обтегнати струни при прага на кжщата, тамъ, дето вѣтърътъ свободно да може да си играе съ струнитѣ и да играе съ тѣхъ, както си иска. Нехармонично звучеа сребърнитѣ струни подъ напора на вѣтъра, и всички чуваха само тѣзи нестройни звукове; но царскиятъ синъ Сиддартха чу музиката на боговетѣ, и ето що пѣеха тѣ нему:

„Ние сме гласа на лекокрилия вѣтъръ, който въздиша за покой и никога неможе го намѣри. Знай! Какъвто е вѣтърътъ, такъвъ е и животъ човѣчески: въздѣхъ, стонъ, ридание, буря, борба.

„Защо, защо сме ний, създадени, ти неможешъ да знаешъ, и не знаешъ отъ кжде начева животътъ и кжде води? Ние сжщо сме както и ти, духове, родени изъ бездната на пустотата! Каква радостъ ще ни донесе нашето непостоянно страдание?

„Каква радостъ ще ти донесе на тебе твоето постоянно щастие? Ако любовта бждѣше вечна, можеше да се намѣри въ нея наслаждение; но животътъ е подобенъ на вѣтъра, и всичко въ него е летливъ звукъ на промѣнливи струни.

„О, сине на Майя! Ние стенемъ на тия струни, затова, че блуждаемъ по земята; ний не пробуждаме веселието, затова че виждаме твърде много скръбъ изъ разнитѣ страни, твърде много очи въ сълзи, твърде много ржцѣ, молящи се за пощада.

„Ние и стенемъ и се смѣемъ надъ людетѣ; тѣ не знятъ, какво нѣщо е животътъ, къмъ който тѣ сж така привързани, — прозраченъ призракъ: да се удържи той е тѣй сжщо невъзможно, както и да се спре облакътъ или да се задържа съ ржка течението на рѣката.

„Но ти, предназначениятъ да принесешъ на людетѣ спасение — твоето време е близко. Печалниятъ свѣтъ очаква тебе срѣдъ своитѣ страдания, слѣпниятъ свѣтъ трепери отъ мжки! Стани, сине на Майя! Разсъни се! Не възврѣщай се въ пригрѣдкитѣ на снѣя!

„Ние сме гласа на странствующия вѣтъръ. Иди и ти, царски сине, странствуй за да намѣришъ миръ; остави любовта, зарадъ любовта къмъ себелюбящитѣ остави раскоша, приеми страданието, дай избавление!

„Допирайки се до сребърнитѣ струни, ние пращаме

своитѣ въздишки тебе, който не си засегнатъ още отъ опитностъ въ земнитѣ работи; ние говоримъ съ тебе, и като прехвъркваме край тебе, смѣемъ се надъ тия прелестни сѣнища, съ които се ти забавлявашъ!“

Другъ пжтъ царскиятъ синъ седѣше привечеръ посрѣдъ придворнитѣ красавици, държейки за ржце прелестната Ясодхара, а една отъ девойкитѣ, за да минава времето, разказваше стара приказка, придружавайки думитѣ съ своята музика, като поддържаше тя нейния звученъ гласъ, когато той ослабнѣеше. Тя разказваше за любовь, за вълшебни коне, за чудни далечни страни, въ които живѣятъ хора съ бѣли лица, и дето нощно време слънцето пада въ морето. Той въздъхна и рече:

— Читра съ своитѣ прелестни разкази ми напомня пѣнието на вѣтъра съ струнитѣ. Дай ѝ Ясодхаро, твоя бисеръ за награда! Но ти, мой бисеръ, кажи, нима въ сжщностъ свѣтътъ е тъй великъ? Нима има страна, кждето може да се види, какъ слънцето се скрива въ морскитѣ вълни? И има ли тамъ сърдца, подобни на нашитѣ, безчислени, неузнаваеми, нещастни — може би, — на които ние бихме могли да окажемъ помощъ, ако бихме знаели за тѣхъ? Често, когато дневното свѣтило начева отъ изтокъ своя величественъ, обсѣянъ съ злато пжтъ, мисля си: кой ли е първиятъ на края на свѣта, който е поздравилъ неговото появление? Кои сж тѣзи деца на изтока? Често, даже когато съмъ облегнатъ на твоитѣ гърди, въ твоитѣ прегръдки, мила жено, съ тжга съмъ се мжчилъ азъ при залѣзъ слънце, да се пренеса заедно съ него на пурпурний западъ и съмъ жадувалъ да видя народитѣ, живущи въ тия страни! Тамъ, навѣрно, има много люде, които ние бихме обикнали. Може ли да бжде иначе? Сега, тоя часъ азъ изпитвамъ мжчително стремление, — стремление което нѣма да прогонятъ даже и цѣлукитѣ на твоитѣ сладки уста! О Читра! Ти, която знаешъ тая вълшебна страна! Кажи ми, откжде бихъ могълъ да взема азъ бързоногия конь на твоята приказка? Азъ съмъ готовъ да дамъ моя дворецъ за единъ день езда на него; азъ бихъ ездилъ, ездилъ, до като не видя цѣлия необятенъ просторъ на земята . . . Не азъ по-скоро бихъ искалъ да имамъ крилетѣ на младъ ястребъ, наследникъ на много пошироко царство, отъ моето; азъ бихъ се възнесълъ на върха на Хималаитѣ, тамъ, дето розова свѣтлина багри

снѣжнитѣ равнини, и отъ тамъ съ жадни погледи бихъ огледалъ всичко на около! Защо азъ никога нищо не съмъ видѣлъ, нищо не съмъ се старалъ да видя? Кажете ми какво се намира задъ тия желѣзни врата?

Единъ отъ придворнитѣ отговори:

— Първенеъ градъ, славни царски сине, храмове, градини, хресталаци; после поля, после пакъ поля съ работилници, съ гжсталаци; после идатъ владенията на царя Бимбасира; после обширни земи съ хиляди и стотини хиляди люде.

— Добре, — рече Сиддартха, — кажете на Чанна да запрегне моята колесница; утре на пладне азъ ще отида да видя всичко това.

Придворнитѣ донесоха за това на царя:

— Царскиятъ синъ, твоятъ синъ, заповѣда да приготвимъ колесницата му утре на пладне; той иска да излѣзе отъ двореца и да погледа хората.

— Тѣй е, — рече царьтъ, — време е той да ги види; но изпратете глашатаи, нека тѣ се погрижатъ, щото всичко да бжде приведено въ редъ, щото никакво неприятно зрелище да не попадне на очитѣ на моя синъ; нека нито слѣпи, нито хроми, нито болни, нито стари, нито прокажени, нито немощни не излѣзатъ изъ кѣщи!

Подиръ тая заповѣдъ калдарьмътъ биде изчистенъ; водоносачи поливаха всичкитѣ улици съ вода, домакиникитѣ посипваха червенъ пѣськъ предъ праговетѣ на своитѣ кѣщи, украсиха вратитѣ съ вѣнци и букети отъ лалета. Картинитѣ по стенитѣ бѣха подновени, дърветата обкичени съ флагове, идолитѣ покрити съ злато; на широки килими статуитѣ на бога Сурия и на велики богове сияеха срѣдъ зеленина и олтари. Цѣлиятъ градъ изглеждаше като столица на нѣкоя вълшебна страна.

Затова глашатаитѣ съ зурли и тъпани грѣмко възвестиха:

— Слушайте граждани! Царьтъ заповѣда, щото днесъ да се не срещне въ града нищо неприятно: нека нито единъ слѣпъ, боленъ, старъ, прокаженъ или немощенъ не излѣзе изъ кѣщи. Тѣлата на умрѣлитѣ не трѣбва да се изгарятъ и даже да се не изнасятъ изъ кѣщи довечера! Такава е повелята на Суддходанна!

По тоя начинъ всичко бѣше прибрано, всичкитѣ кѣщи на Капилаваста украсени, когато царскиятъ синъ излѣзе въ града съ изписана колесница, задрѣгната съ

два бѣлоснѣжни, отхранени вола съ високи гърбове подъ издѣлани, лакировани яреми.

Приятно бѣше да се гледа на радостята, съ която народътъ приветствуваше царскиятъ синъ; и Сиддархта ставаше сѣ по-веселъ и по-веселъ, като гледаше тая подвластна нему и въ сщцото време обичаща го тълпа, облѣчена празнично, смѣяща се, като че ли животътъ бѣше за нея благо.

— Прекрасенъ е тоя свѣтъ и всичко е по волята ми, — рече той, — какъ всички ме обичатъ! Какъ добри и весели сж тѣзи работни и невластуващи люде; какъ мили ми сж тукъ моитѣ сестри: тѣ всички се трудятъ или бавятъ деца, какво съмъ направилъ азъ за тѣхъ? Защо сж тѣ тѣй милостливи къмъ мене? По какъвъ начинъ могатъ да узнаятъ тѣзи деца, че азъ ги обичамъ? Моля ви се, подигнете това хубавичко мѣничко Сака, което ни хвърля цвѣтя, и нека се повози то съ мене! О, какъ хубаво е да се царува въ такова царство като нашето! Какъ лесно може да се зарадватъ тѣзи люде, когато тѣ дохождатъ въ възторгъ отъ това само, че азъ съмъ излѣзълъ изъ двореца. Колко излишни работи имамъ азъ, когато даже въ таква малки кжщички има всичко, което е нужно за благосъстоянието на жителитѣ отъ цѣлия градъ! Вози ме, Чанна, изъ вратитѣ; мене ми се иска по-отблизо да се запозная съ тоя очарователенъ свѣтъ, тѣй дълго останалъ за мене съвършено неизвестенъ!

Тѣ излѣзоха изъ вратата, съпроводжани отъ радостна тълпа, която се натискаше около колелата на колесницата или тичаше, предъ воловетѣ, хвърляйки цвѣтя; едни гледеха бѣлоснѣжнитѣ животни, други имъ носѣха оризъ и хлѣбъ, всички викаха: „Джей! Джей! Славни нашъ царски сине!“

И по-нататкъ, съгласно волята на царя, цѣлиятъ пѣтъ представляваше едно само приятно зрелище, бѣше пълненъ съ весели само картини; но изведнажъ изъ единъ бордей край пѣтя излѣзе старъ-престаръ беднякъ, каленъ, мършавъ, въ дрипи; набръчканата, подгорѣла отъ слънцето кожа бѣше увиснала, като животинска кожа на неговитѣ сухи кокали; гърбътъ му бѣше се превелъ подъ тежестта на многото години, клепкитѣ му бѣха почервенѣли отъ многото пролѣти сълзи на втѣналитѣ му очи; беззжитѣ челюсти трепереха отъ

параличъ и отъ страхъ при вида на такава тълпа и такива ликувания. Съ едната си измършавела ржка се опираше той на изтъркана тояга, крепяща неговитѣ треперящи членове, съ другата се притискаше въ гърди, изъ които едва-едва излизаше тежко прекъсвано дишане.

— Подарете на бедния, добри люде! — простена той, — азъ съмъ вече при смъртъта!

Задушлива кашлица не го остави да доизговори, но той сѣ пакъ остана съ протѣгната ржка и съ последня сила продължаваше да повтаря:

— Подарете на бедния, добри люде!

Тѣзи, които бѣха близо до него, махнаха го отъ пжтя, говорейки му:

— Царскиятъ синъ! . . . Не виждашъ ли? . . . Бѣгай скоро въ твоята колиба!

Но Сиддартха викна:

— Оставете го, оставете го! . . . Чанна! Какво е това сжщество, което прилича на човѣкъ, но, разбира се, което само прилича? Човѣкъ не може да бжде, тъй дрипавъ, нещастенъ, страшенъ и изпоюденъ! Нима когато и да е хората ще се раждатъ такива? Какво значатъ неговитѣ думи: „азъ съмъ при смъртъта?“ Защо е той така измършавѣлъ, нима нѣма какво да яде? Каква скръбъ е постигнала тоя нещастникъ?

Коларьтъ отвърна:

— Милостиви царски сине; ти виждашъ просто старъ човѣкъ. Преди нѣколко десетки години той се е държалъ право, очитѣ му блѣщѣли, той билъ здравъ; жестокитѣ години сж изсмукали отъ него всичкитѣ сокове, разрушили силата му, взели сж му волята и разсждъка: маслото на неговия свѣтилникъ догорѣло, сега мжждѣ само едно черно кандилце; въ него е останала само една слаба искра отъ животъ, тя едва пламнува преди да угасне. Такава е старостъта: чини ли Ваше Височество да обръща внимание на това?

Тогава попита царскиятъ синъ:

— Но кажи ми, става ли сжщото и съ другитѣ, съ всички, или рѣдко става човѣкъ такъвъ, като този?

— Високий повелителю, — отвърна Чанна, — такива като него ще ставатъ всички люде, ако доживѣятъ до тамъ!

— Но, — попита царскиятъ синъ, — ако и азъ доживѣя до тамъ, ще бжда ли и азъ сжщо такъвъ? и ако

Ясодхара доживѣе до осемдесетъ години, ще бжде ли и тя тъй сжщо стара, и Джалини, и малката Хаста, и Хаутами, и Хунга, и всички други?

— Да, великий господарю! отвърна коларьтъ.

Тогава царскиятъ синъ рече:

— Обърни назадъ и ме закарай въ кжщи! Азъ видѣхъ това, което не очаквахъ да видя!

Сиддартха се върна въ своя великолепенъ дворець, безъ да престане да размишлява за видѣното; душата му бѣше натжжена, лицето му изражаваше скръбъ; той не накуси отъ сладкитѣ ястия и плодове, приготовени за вечеря, нито веднажъ не погледна къмъ хубавитѣ придворни танцувачки, които се стараеха да го развеселятъ. Той не продумваше нито думица и само, когато натжжената Ясодхара падна предъ краката му и, плачейки, попита:

— Нима азъ негома да утѣша моя господарь?

Той тжжно ѝ отговори:

— О, мила, ти си за мене велико утѣшение, и тежко ми е на сърдцето, когато азъ помисля, че на това утѣшение трѣбва да дойде края! А тоя край ще дойде, ние двамата ще остарѣемъ, Ясодхаро! Ние ще изгубимъ любовта, ний ще отслабнемъ, ще измършавѣемъ, ще се прегърбимъ! Ако ний, мжчейки се да задържимъ живота и любовта бихме съединили нашитѣ уста тъй силно, щото денемъ и ноше да бихме дишали съ единъ дъхъ, времето сѣ пакъ би се промъкнало между насъ и би унищожило моята страсть и твоята прелестъ, подобно на това, като черната ношь унищожава розовата свѣтлина на планинскитѣ върхове, незабелязващо превръщайки ги въ сиви. Азъ узнахъ това и сърдцето ми е погълнато отъ мисълта за това, какъ да спасимъ сладостта на любовта отъ убийщата — време, което превръща хората въ немощни старци.

И цѣла ношь прекара царскиятъ синъ безъ сънь, безъ да намѣри миръ.

И презъ цѣлата тая ношь на царя Суддходанна му се присънваха тревожни сънища. Въ първия сънь той видѣ голѣмо, хубаво знаме съ златно слънце — белегътъ на Индра — по срѣдата; подушна силенъ вѣтъръ, разкжса го и го хвърли на земята; яви се тълпа отъ сѣнки, хвана кжсоветѣ отъ копринения платъ и ги занесе на западъ отъ градскитѣ врата; подиръ

това му се присъниха десетъ огромни слона съ сребърни жби, тѣ бѣха съ краката си на земята и съ тържествено шествие се отправиха по южния пжтъ; на предния слонъ седѣше царскиятъ синъ, другитѣ следваха подире му. Въ третия сънь му се присъни колесница, блѣстяща съ ослѣпителна свѣтлина, запряната съ четири коня, които издишаха огнена пара и пущаха огнена пѣна; въ тая колесница седѣше царскиятъ синъ Сиддартха. Въ четвъртия сънь той видѣ въртяще се колело; срѣдината му горѣше съ злато, спицитѣ му бѣха отъ скжпоценни камъне, странни писмена покриваха неговия обржчъ; то се въртѣше, и неговото въртение изглеждаше въ едно и сжщо време като музика и огънь. Въ петото видение му се яви огроменъ тѣпанъ, оставенъ на срѣдъ пжтъ между града и планинитѣ; царскиятъ синъ биеше по него съ желѣзенъ кривакъ, и тѣпанътъ, подобенъ на гърмотевиченъ ударъ, се разнасяше по небето и земята. Въ шестия сънь царътъ видѣ кула, която се подемаше сѣ по-високо и по-високо надъ града, докато нейниятъ величественъ върхъ не засия въ облацитѣ, и на тоя върхъ стоеше царскиятъ синъ, хвърляйки на вси страни скжпоценни камъни отъ най-ярки цвѣтове като дъждъ отъ яхонти и рубини; и всичкитѣ люде, тичаха и се надпреваряха да взематъ тия съкровища, падащи на четиритѣхъ страни на свѣта. Въ седмия сънь той чу вопли и видѣ шестима души, плачущи, скърцащи съ жби, затваряйки устата си съ ржце и дошли до отчаяние.

Ей такива седемъ съня се присъниха на царя, и ни единъ отъ най-мждритѣ сънотълкуватели не можа да обясни тѣхното значение. Царътъ се разгнѣви и рече:

— Нещастие заплашва моята кжща и нѣма срѣдъ васъ нито единъ мждрецъ, който би ми помогналъ да узная, какво предзнаменование сж ми изпратили великитѣ богове!

Скръбта се разпространи по цѣлия градъ, тѣй като царътъ бѣше видѣлъ седемъ страшни сънища, които никой не може да разтълкува. Но ето при вратата дойде старецъ, облеченъ въ звѣрска кожа на гледъ, пустинникъ, никому неизвестенъ; той извика

— Заведете ме при царя, азъ мога да му обясня съновидѣнията!

Като изслуша седемтѣхъ тайнствени полунощни сънища, той почтително се поклони и рече :

— О, Махараджа, азъ се покланямъ на тая благословена кѣща, изъ която ще излѣзе свѣтлина много посилна, отъ свѣтлината на слънцето ! Знай : всичкитѣ тѣзи седемъ страшни видѣния означаватъ седемъ радости : първото — широкото великолепно знаме съ белега на Индра, хвърлено на земята и занесено нѣкъде, означава край на старата вѣра и начало на новата ; боговетѣ тѣй сѣщо се мѣнятъ, както и людетѣ ; както минаватъ днитѣ на людетѣ, така ще минатъ най-сетне и вѣковетѣ на боговетѣ. Десеттѣхъ огромни слона, които съ тежкитѣ си стѣпки потресоха земята, означаватъ десетъ велики дарове на мъдростта, подъ влиянието на които царскиятъ синъ ще остави своето господарство и ще потресе свѣта съ провъзгласянето на истината. Четиритѣхъ коня, що издишатъ пламъкъ — това сѣ четири добродетели, които ще изведатъ сина твой отъ съмненията и мрачнитѣ мисли къмъ радостния свѣтъ ; въртящото колело съ блѣстящата златна срѣдина — това е скъпоценното колело на съвършения законъ, колело, което твоятъ синъ ще пусне въ обръщение предъ цѣлия свѣтъ. Огромниятъ тѣпанъ, по който царскиятъ синъ биеше така, че шумътъ му се чуваше по цѣлата земя, означава гърмътъ на словото на проповѣдта, съ което той ще се проникне ; кулата, подемаща се до небето — това е разпространението на благовестието на Буда, а скъпоценнитѣ камъни, които той хвърлялъ — това е неопикуемото съкровище на истинския законъ, скъпо, желателно както за людетѣ, така и за боговетѣ. Това е значението на кулата. Колкото се касае до ония шестмина, що плакали затваряйки си устата, това сѣ шесттѣхъ главни учители, които твоятъ синъ съ устната истина и съ неупорими доводи ще убеди въ тѣхното заблуждение. О, царю, възрадвай се ! Владенията на царския синъ сѣ по-обширни отъ всѣко царство, неговата дреха на отшелникъ е по за предпочитане отъ скъпитѣ златни одежди. Ето що значеа твоитѣ сънища ! Следъ седемъ дни и седемъ нощи ще започне изпълнението на тия предзнаменования.

Тѣй рече светиятъ човѣкъ и смирено направи осемъ поклони, като се допрѣ три пѣти до земята ; подирѣ

това обърна се и излѣзе; но когато царьтъ изпрати богати дарове, пратеницитѣ се върнаха и рекоха:

— Ние влѣзохме слѣдъ него въ храма на Чандра, но тамъ нѣмаше никой, освенъ една сива сойка, която отлетѣ изъ светилището.

Така се понѣкога явяватъ боговетѣ

Натжжениятъ царь се очуди на всичко това и заповѣда да устроятъ нови праздненства за привличане на сърдцето на Сиддартха къмъ танцовачкитѣ на неговия увеселителенъ замъкъ; въ сщщото време той удвои стражата при всички желѣзни врати.

Но кой може да загради пѣтя на сждбата?

Душата на царския синъ отново започна да се вълнува отъ желание да види свѣтлината задъ вратитѣ на двореца, живота на людетѣ, който би билъ толкова приятенъ, ако неговитѣ вълни не се стремѣха къмъ бесполезенъ и тжженъ край въ сухитѣ пѣсъци на времето.

— Позволи ми, моля ти се, да погледамъ нашия градъ въ неговия сжщински видъ, — помолилъ той царя Суддходанна. — Ти въ своята нежна загриженостъ си заповѣдалъ на народа да отстрани всичко неприятно и дѣлнично, да украси улицитѣ, да се приструва на веселье, за да ме радва; но, азъ узнахъ сега, че не е такъвъ всѣкидневниятъ животъ; ако азъ бихъ стоялъ близо до царството и до тебе, татко, азъ бихъ желалъ да видя народа и улицитѣ въ тѣхната проста, обикновенна обстановка, въ тѣхнитѣ дѣлнични занятия, да узная, какъвъ животъ живѣятъ всичкитѣ тѣзи люде, които неучаствуватъ въ властѣта. Позволи ми, мили господарю, да излѣза тайно изъ моитѣ щастливи градини; азъ ще се върна въ тѣхното мирно убежище много по-доволенъ, а ако и не по-много доволенъ, то повече мждъръ. Татко! Моля те, позволи ми утре свободно да се поразходя изъ улицитѣ, съпроводенъ отъ моитѣ слуги!

Царьтъ рече въ съвета на своитѣ приближени:

— Може би тая втора разходка ще поправи злото, причинено отъ първата. Забележете, какъ плахо гледа ястребѣтъ, когато го пуснатъ отъ клетката, и съ какви спокойни очи гледа той, когато привикне на свобода; нека моятъ синъ разгледа всичко, но необходимо е да ми съобщите после, какво ще бжде неговото душевно настроение!

И ето на другиятъ день, срѣдъ затишието на полудневната жега царскиятъ синъ и Чанна бѣха пропуснати презъ вратата, по заповѣдъ на царя; даже и слугитѣ, които отваряха тежкитѣ врата, не знаеха, че подъ дрехитѣ на търговецъ се крие царскиятъ синъ, а подъ вида на писарь — неговиятъ коларь. И тѣ трѣгнаха пешъ по обикновения пѣтъ, мѣшайки се съ сакийскитѣ граждани, наблюдавайки въ града и тѣжни и весели картини; пѣстро-накиченитѣ улици се оживѣваха отъ дневния шумъ; търговцитѣ седѣха скръсть-нозе, срѣдъ купчина отъ зърнени храни и миродни; купувачитѣ, разврѣзвайки кесии, пълни съ пари, пазаруваха стоки мжчейки се да купатъ по-евтино едно друго; тамъ се чуваше вика на колари, предупреждаващи проходящитѣ, тукъ се раздаваше шума на дървени колела, по-нататъкъ силни волове бавно мѣкнѣха скърцащи тяжести; носачитѣ на паланкини високо пѣеха; широкогрѣдитѣ камили се грѣеха на слънце; домакинцитѣ носѣха вода изъ кладенцитѣ въ клатящи се менци и влачѣха чернооки дечурлига, мухитѣ се роеха около тезгяхъ съ сладки работи; тъкачѣтъ седѣше задъ своя разбой и скриптѣше съ сновалката; водениченитѣ камъни мелѣха брашно; кучетата си търсѣха кокалъ; ковачѣтъ калѣше сѣкирата заедно съ копието; въ училището сакийскитѣ малки деца пѣеха мантри и заучаваха имената на голѣмитѣ и малки богове, седнали почтително въ полукръгъ около своя учитель; бояджии изкарваха изъ казанитѣ разни материи — оранжеви, червени, зелени — и ги простираха за сушене на слънце; войници минаваха, дрънкайки съ щитове и мечове; камиларитѣ се качваха на гърба на своитѣ камили; браминитѣ гледаха гордо, кшатриитѣ — войнството, работящитѣ судри — смирени. Тукъ се е събрала тълпа около бѣбривия укротителъ на змии, който обвиваше около рѣцетѣ си гадове и ехидни, като гривни, или караше очилатата змия да играе подъ звука на музиката. Тамъ дълга процесия отъ тѣпанари и свирачи съ ярко нагиздени коне и съ копринени балдахини завеждаше въ кѣщи млада невеста; тука пѣкъ жена седнала да се моли за благополучното връщане на мжжа ѝ изъ дългото пѣтешествие друга поради раждане на синъ, раздаваше гурабии и цвѣтя; а наредъ съ дюкянитѣ, мургави медникари шумно чукаха по метала, правейки отъ него лампади и сѣсжди; подиръ това трѣбваше да се обиколятъ стенитѣ.

на храма и презъ вратата да се дойде до рѣката и моста, прехвърленъ надъ рѣката къмъ градскитѣ врати.

Едва бѣха минали моста, когато изведнажъ на страна отъ пѣтя се чу жаленъ вѣпълъ:

— Помогнете, добри люде, помогнете ми да станам! Ахъ, помогнете ми, или азъ ще умра, преди да стигна въ кѣщи!

Нѣкой нещастникъ поразенъ отъ смъртоносна болестъ, стенѣше и се превиваше, вaleyки се на пѣтя въ праха; той бѣше покритъ съ червени петна, студень потъ капише отъ челото му; устата му бѣше изкривена отъ нетърпима болка, блуждающитѣ погледи изражаваха страдание. Той се хващаше за тревата, мъчейки се да стане, приповдигаше се до половина и пакъ падаше; неговитѣ слаби членове треперѣха, изъ гърдитѣ му излизаше вѣкъ на ужасъ:

— Ахъ, какви мъжи! Добри люде, помогнете!

Сиддартха приближи къмъ болния, приповдигна го съ нежнитѣ си рѣце, положи главата му на колѣнетѣ си и, мъчейки се да го успокои съ милувки, попита:

— Брате, какво имашъ? Каква беда те е постигнала? Защо не можешъ да станешъ? Защо е това, Чанна? той така стене и охка и напразно се сили да говори и така жално издиша!

Коларьтъ отговори:

— Великий господарю! Тоя човѣкъ е поразенъ отъ нѣкаква болестъ; всички части на тѣлото му сж разстроени; кръвта, която по-преди като рѣка е текла по жилитѣ му, сега кипи и се вълнува; сърдцето, което е било равномѣрно и спокойно, сега се блѣска ту бързо, ту бавно, като тѣпанъ подъ неумѣла рѣка, мускулитѣ му сж ослабнали, като необтѣгнати струни, силата е напустнала краката му, кръста и шията; той е боленъ въ припадѣкъ! Вижъ, той какъ се мъчи въ борби съ болестята, какъ обръща залѣти съ кръвъ очи, какъ скърца зѣби, какъ тежко диша, какъ се задъхва отъ смраденъ димъ! Видишъ ли, той по би се радвалъ да умре, но да не умре до тогава, докато болестята не свърши своята работа, докато не му убие нервитѣ, които умиратъ преди цѣлото останало тѣло; когато жилитѣ му ще се прѣснатъ въ борба съ смъртята и всичкитѣ му кости станатъ нечувствителни къмъ болкитѣ, тогава чумата ще го остави и ще отиде при другъ нѣкой. О, госпо-

дарю, ти лошо правишъ, че го държишъ! Болестъта може да прехване и зарази тебе, даже тебе!

Но царскиятъ синъ продължаваше да успокоява болния.

— А има ли и други, много други, които страдатъ сжщо така, — попита той, — и нима азъ мога да заболѣя като него?

— Великий Господарю, — отговори Чанна, — болестъта отива подъ различни видове при всички люде: хромотата и ранитѣ, проказата и шарката, параличътъ и чумата, треската и червеницата, кървотечението, струпитѣ — всичкитѣ тия болести поразяватъ всѣко тѣло и всѣкъде проникватъ!

— Тия болести незабелѣзано ли дохождатъ? — попита царскиятъ синъ.

— Тѣ се промъкватъ като хлъзгава змия, спотаила се незабелѣзано, — отговори Чанна, — както пладнешки убийца, скритъ въ гората, който изкача изъ задъ гжстака отъ корунди; както мълния убиваща едного и случайно пазяща другъ човѣкъ!

— Значи всичкитѣ люде живѣятъ подъ постоянни страхове?

— Да, непременно, господарю!

— И нито единъ не може да рече: азъ заспивамъ вечеръ здравъ, неповреденъ, и такъвъ ще се събудя?

— Ни единъ!

— А вследствие на всичкитѣ тия болести, промъкващи се невидимо, неотразимо се явява отслабнало тѣло и опечалена душа, и отъ тамъ вече дохожда старостъта?

— Да, ако човѣкъ доживѣе до нея!

— Но ако човѣкъ не може да понесе своето страдание или не иска да дочака края му; или ако той, както тоя нещастенъ, ослабне до тамъ, щото да може само да стене и мжчейки се да живѣе, и да става се по-старъ и по-старъ, — какво ще стане съ него, най-сетне?

— Той ще умре, господарю!

— Ще умре ли?

— Да, въ края на краищата, по тоя или другъ пжтъ, подъ единъ или другъ видъ, въ тоя или оня часъ ще дойде смъртъта; малцина доживѣватъ до старостъ: повечето страдатъ и умиратъ отъ болести, но всички трѣбва да умиратъ, — вижъ, вѣнъ носятъ мъртвецъ!

Сиддартха дигна очи и виде тълпа народъ отпра-

вилъ се къмъ брѣга на рѣката; отпредъ носѣха сждъ съ горящи вжглища : надире вървѣха родоственицитѣ съ остригани коси, въ траурни дрехи, безъ пояси, оглушавайки въздуха съ викове : „О, Рама, Рама! послушай ни! Призовавайте Рама, братя!“ Подиръ тѣхъ следваха носилки, направени отъ четири греди, приплетени съ бамбукови клоне, а на тѣхъ лежеше, съ изтѣгнати крака мъртвецъ, неподвиженъ, окочанелъ, съ отпусната челюсть и подбѣлели очи, съ хлѣтнаги гърди, съ зжби натъркани съ червенъ и жълтъ прахъ. Людитѣ, които носѣха носилката, обръщаха я на четиритѣхъ страни, съ викове: „Рама, Рама!“ поднесоха тѣлото къмъ кладата, поставена на брѣга на рѣката, и тамъ го подложиха: подиръ това започнаха да наклаждатъ горящия материалъ,

Спокойно спи този, който лежи на тая постеля! Него нѣма да го разбуди студътъ, макаръ че лежи разпнатъ на откритъ въздухъ!

Отъ всичкитѣ четири страни на кладата се издигна червенъ пламъкъ; той се издигаше, лижейки дървото, разгаряше се, хранейки се съ тѣлото на покойника, и го прижуряше съ парливитѣ си езици, опепеляваше кожата, ломѣше ставитѣ му, малко по-малко гжстиятъ димъ стана по-рѣдкъ; на земята лежеше купчина червена сива пепель, срѣдъ която тукъ-таме се бѣлѣеше костъта; това бѣше всичко, що остана отъ човѣка!

Тогава царския синъ попита :

— Нима такъвъ край очаква всѣкиго? . . .

— Такъвъ край очаква всѣкиго, — отговори Чанна, — този, който лежеше на костера и отъ когото остана тѣй-малко, че вранитѣ грачатъ надъ него и отлитатъ безъ да намѣрятъ плячка, този човѣкъ ядѣше, пиеше, смѣеше се, любеше, живѣеше и обичаше живота. Но ето че подухне смъртоносния вѣтъръ, така се случва то — или ще се подхлѣзне изъ пжтя си нещастникътъ или ако не сж се подигнали тежки изпадения отъ блатото; змия го е ухапала, или острието на нѣкой злодѣй го промушило, или простуда го хванала, или се е задавилъ той съ ребена костъ, или керемидата е паднала на него — и животътъ изчезне, и човѣка нѣма го! Той не усѣща вече нито желаня, нито радости, нито страдания, ни сладостъта на цѣлувкитѣ; него не го жежи пламъкътъ, който на пепель обърна тѣ-

лото му, той не чувствава миризма отъ изгарянето на неговото тѣло на кладата, нито дима на сандалното дърво, нито пушенето на горящитѣ благовония; въ устата му нѣма вкусъ, въ ушитѣ му — слухъ, престаналъ е да гледа тѣзи, които той горѣщо любѣше горко плачатъ а тѣлото му, което е било източникъ на животъ, предава се на огъня за да не стане плячка на червеитѣ. Такава е сѣдбата на всѣко тѣло! Високъ и низкъ, добъръ и лошъ — всички трѣбва да умратъ, а подиръ това, — както казватъ повече знающитѣ — трѣбва отново да се възроди де да е, какъ да е; кой знае? Отново ще се започне страдание, раздѣла, горяща молада — такъвъ е кржговратътъ въ човѣческия животъ!

Сиддартха повдигна къмъ небето очи, блѣстящи отъ божествени сълзи; очи загорѣли отъ небесно състрадание, той клюмна къмъ земята; той обръщаше погледитѣ си отъ небето къмъ земята отъ земята къмъ небето като чели духътъ му въ своя полетъ търсѣше нѣкакво далечно видение, показваше свързката между земята и небето, видение изгубено, изчезнало, но желано, когато е било познато. Изведнѣжъ лицето му загорѣ съ пламенна страсть на неизразима любовъ, на скръбъ безгранична на надежда ненаситна.

„О, страдалчески свѣтъ! — викна той. О вие известни и неизвестни на мене брагя по плътъ, вие попаднали въ тая обща мрежа на смъртъта и скръбъта — въ мрежата на живота, приковащи ви къмъ смъртъта и скръбъта. Азъ виждамъ, азъ чувствувамъ тежестъта на страданията на земята, суетата на нейнитѣ радости, пустотата на нейнитѣ блага, мжкитѣ на нейнитѣ злини; радостъта извежда къмъ страдание, младостъта къмъ старостъ, любовъта къмъ раздѣла, животътъ къмъ отвратителна смъртъ, а смъртъта къмъ неизвестенъ животъ, който отново приковава човѣка къмъ неговото вѣчно въртяще се колело и го застава да движи това колело съ лъжовни наслаждения и лъжовни горести, И азъ се голѣмѣхъ въ тая примамка, и мене ми се струваше животътъ, като свѣтълъ потокъ вѣчно текущъ по неизмѣния свѣтъ, а при това безразсѣднитѣ струи на потока весело се носятъ посрѣдъ цвѣтя и ливади само затова, щото по-скоро да влѣятъ своитѣ прозрачни води въ мжтното солено море! Да се съдере покровътъ,

който ме е ослѣпявалъ! Азъ съмъ сжщо такъвъ, както и всички тѣзи люде, които се обръщатъ къмъ своитѣ богове и които богове не ги слушатъ или които тѣ пренебрѣгватъ, — а при това, трѣбва да се яви помощъ за тѣхъ и за мене, и за всички. Може би и самитѣ богове се нуждаятъ отъ помощъ, ако тѣ сж толкова слаби, че не могатъ да ни спасятъ, когато печалнитѣ устни ги викатъ при себе си. Азъ не бихъ допустналъ ни единъ човѣкъ да ме вика напразно, ако бихъ могълъ да го спася! Какъ е възможно това. Брама да създаде свѣта и да го остави да се мжчи?! Ако той е всемогъщъ, защо тогава той го напуска? Или той не е добъръ? . . . А ако той не е всемогъщъ, той не е богъ! . . . Чанна, вземи ме назадъ, вжщи, вжщи! Стига! Азъ видѣхъ всичко, което ми трѣбваше!“

Като узна всичко това, царьтъ постави при вратитѣ тройна стража и заповѣда, никой да не влиза въ тѣхъ и да не излиза отъ тѣхъ ни денемъ ни ноше, до като не мине срокътъ, назначенъ отъ неговитѣ съновидѣния.

IV

И когато изминаха днитѣ, настана време за отшествие на господата Будда, както и трѣбваше да бжде, тжга посети златния дворець, царя и цѣлата страна; но приближаваше времето за изкупление на всичко плътско, времето на закона, който даваше свобода на всѣкиго, що го приемаше.

Тихо се спушна по равнината индийска нощъ въ пълнолунието на месеца Чайтра-Шедъ, когато червенѣятъ плодетѣ на манго и цвѣтята на асоса изпълнятъ въздуха съ благоухание, когато се праздува деньтъ на рождението на Рама и всички ликуватъ — села и градища. Съ благоуханията на цвѣтята, съ блѣсъка на звездитѣ, като носѣше прохладенъ вѣтеръ отъ върховетѣ на Хималаитѣ, тихо се спушна тая нощъ на Витрамванъ; месецьтъ се издигна надъ източнитѣ върхове на планинитѣ, понесе се по звезднитѣ простори, освѣтли струитѣ на Рохини, и хълмове и долини — цѣлата спяща страна — и озари покривитѣ на увеселителния дворець, дето нищо не помръдваше, — всичко бѣше потжнало въ сънь.

Само при външнитѣ врата бодро стоеше на постѣ стражата, посрѣдъ всеобщата тишина, прекъсвана само отъ виенето на гладнитѣ чакали и непрестанното църкане на шурцитѣ.

Вжтре въ двореца, луната свѣлина, прониквайки презъ насрещнитѣ прорѣзи на каменитѣ балюстради и освѣтлявайки седефенитѣ стени и мраморнитѣ подове, падаше върху цѣль рой индийски красавици, които изглеждаха като богини, отдъхващи въ райски чертози.

Тука бѣха най-блѣстящитѣ и най-преданитѣ отъ придворнитѣ на царския синь; всѣка отъ тия спящи красавици се представляваше така очарователна, че изглеждаше, като че ли за нея само би могло да се каже: „ето най-хубавиятъ отъ бисеритѣ“, ако само погледътъ не минаваше веднага къмъ нейната съседка.

Изглеждаше, че всѣка бѣше по-хубава отъ всички останали, и очарованиятъ отъ тоя сънъ на красавицитѣ погледъ прелиташе отъ една къмъ друга, пленявайки се отъ всѣка, докато не види друга на сжщия редъ.

Тѣ лежаха въ небрежно грациозни пози, полуразголили своитѣ мургави нѣжни тѣла. Блѣстящитѣ имъ коси или се придържаха съ злато и цвѣтя, или падаха въ черни кичури на стройнитѣ шии и гърбове; тѣ незнаящи умора, спѣха приспани съ пѣсенъ на уста следъ весели игри, както пѣстритѣ птички, които цѣль день пѣятъ и любятъ, а подиръ това, като скриятъ главичка подъ крилцето си, дрѣмятъ докато утрото ги призове къмъ нови пѣсни и къмъ нова любовъ.

Тежкитѣ сребърни лампади, напълнени съ благовонни масла, се спущаха отъ тавана на сръбърни верижки и, като смѣсваха своята мека свѣтина съ свѣтлината на месеца, позволяваха ясно да се разгледа всичкото съвършенство на формитѣ на спящитѣ красавици: тихо подемащитѣ се гърди, излеко зачервени, свититѣ или отпуснати ржце, хубавитѣ мургави лица, гжититѣ извити вѣжди, полуотворенитѣ устни, зжитѣ подобни на бисери, събрани за огърлица, атлазенитѣ рѣсници на очитѣ, полуосѣненитѣ нежни страни, пълнитѣ пръстенца, мънинкитѣ крачка, украсени съ гривни и дрѣнкулки, издаващи тихъ звукъ при всѣко движение на спящитѣ и прекъсващи веселия имъ блѣнъ за нова игра, заслужаваща похвалата на царския синь.

или за нѣкакво вълшебно пръстенче или за нѣкакви непознати чарове на любовта.

Една отъ красавицитѣ спѣше, подложила своята много струнна вайна подъ образа си, държейки съ пръстенцата си струнитѣ, като че ли приспана отъ последнитѣ ноти на своята лека пѣсенчица; друга е прегърнала полска антилопа, която си поставила своята красива главичка на гърдитѣ ѝ; антилопата дърпала розата изъ ржцетѣ на девойката, когато тѣ заедно заспали, — девойката още държеше въ отворената си ржка полуокжсаното цвѣте; и розовото листице се виждаше въ устнитѣ на животното.

Две дружки бѣха задрѣмали заедно, плетейки вѣнци отъ могра, и гирлянди отъ цвѣтя ги свързаха една съ друга, сърдце къмъ сърдце, снага къмъ снага; едната склонила глава на легло, усѣяно съ цвѣтя, другата — на рамото на дружката си.

Една преди да заспи низала е огърлица отъ ахати, оникси, сардолини, корали, и сардоникси; сега тя блѣстѣше като шарена гривна около ржката, въ която държеше пригответената за нея дрънкула отъ зелени бирюзи съ изображенията на богове и надписи.

Приспани отъ монотонния шумъ на ручея, тѣ лежеха на меки килими, като девствени рози, разтворили листица въ очакване зората, когато тѣ разцвѣтватъ и украсяватъ съ себе си свѣтлината на новия день.

Такъвъ бѣше съседния съ спалнята прустъ на царския синъ. Около едната завѣса що раздѣляше тѣзи две стаи, лежеха двѣ прелестни красавици — Хунга и Хаутами, дветѣ главни жрици въ тоя тихъ храмъ на любовта.

Синя завѣса съ пурпурни шарки, изтъкана отъ злато, покриваше вратитѣ отъ червено дърво, презъ които по три стѣпала можеше да се възлесе отъ пре-разкошния аркъ дето, подъ балдахинъ отъ сребърна тъканъ, бѣше брачното легло, меко като купъ отъ нѣжни цвѣтя.

Стенитѣ тука бѣха искусно облепени съ седефъ, изваденъ отъ водитѣ що миятъ Ланка; алабастровиятъ таванъ бѣше покритъ съ цвѣтя отъ лотосъ и съ птици отъ лаписъ-лазули, яшля, нефритъ и якинтъ. Около тавана по стенитѣ и корнизитѣ направени бѣха решетски прозорци, презъ които, заедно съ лунната

свѣтлина и прохладия вѣтрець се вливаха ароматитѣ на цвѣтята и се промъкваха яминовитѣ ветви; но нищо отвѣнъ не можеше да се сравни по хубостъ и нѣжностъ съ обитателитѣ на това убежище, съ прекрасния Сакийски царски синъ и съ стройната, блистателна красота, Ясодхара,

Като приподстана отъ своето меко гнѣзденце, спущайки отъ раменетѣ си покривката, и като закри лицето си съ ржце, прелестната царкиня тежко въздишаше и плачеше съ горчиви сълзи. Три пжти се докосна тя съ устнитѣ си до ржката на Сиддартха и при третата цѣлувка простена.

— Събуди се господарю! Успокой ме ти съ твоето слово.

— Що става съ тебе мой животъ? попита той.

Тя отговори съ новъ стонъ, до като можа, най-после да отговори.

— Уви мой поверителю, — каза тя, — азъ заспахъ напълно щастлива, защото вчера вечеръ азъ два пжти почувствувахъ, подъ сърдцето си, биенето на живота, на радостта, на любовта — приятната музика, която приспиваше, но — о, скръбъ! на съне ми се представиха три видения, отъ които и до сега тупти сърдцето ми! Присъни ми се бѣлъ бикъ съ широко разтворени рогове — хубостта на пасбищата, ходящъ по улицитѣ; на челото си той имаше скжпоценъ каменъ, свѣтящъ като ясна звезда, или като тоя каменъ кантха, чрезъ който Великата змия произвежда древната свѣтлина въ подземното царство. Тихо вървѣше той по улицитѣ къмъ вратата, и никой не можеше да го спре, макаръ че отъ храма на Индра се чу гласъ: „Ако бикътъ не бжде спрѣнъ, отново този градъ ще погине!“ — Но никой не можеше да го удържи. Тогава азъ силно заридяхъ и обвихъ шията му, и се борихъ съ него, и заповѣдахъ на моитѣ да затварятъ врагата; но бикътъ — великанъ зарева, освободи се, леко изтръгна глава отъ ржцетѣ ми, блъсна се въ оградата, отблъсна стражата и излезе изъ града.

— После ми се присъни ей това: четири неземни същества съ блѣстящи очи, обитаващи планината Сумеру, прилетѣха отъ небето, окръжени съ тълпа отъ безброй небесни духове и тихо се спустнаха въ нашия градъ, на вратитѣ на който се развѣваше

златното знаме на Индра. И веднага това знаме падна, и вмѣсто него се издигна друго — сребърно, горяще съ рубини, сияеще съ нови думи, мъдри изречения, които преизпълваха съ радост всичкитѣ живи същества. Отъ изтокъ излѣзе лекъ източень вѣтъръ, развѣващъ гънкитѣ на скъпата тъкань като показваше писмената на всички живи същества; — и ето че се изсипа дъждъ съ цвѣтя, израстнали въ непознатата менъ страна, тъй ярки, каквито никога не цвѣтятъ изъ нашитѣ ливади.

Тогава царския синь рече:

— О, мое цвѣте! Това е приятень сънь!

— Да, господарю! — отвърна царицата — но въ тоя сънь имаше страшенъ край; чу се гласъ който викаше: „Времето приближи! Наближи времето!“

— После това, азъ видѣхъ третия сънь: азъ видѣхъ че търся тебе, мой повелителю, а вмѣсто тебе на постелята лежеха мекото възглаве и напуснатитѣ дрехи — то бѣше всичко, що бѣше останало отъ тебѣ! Отъ тебе, моятъ животъ, моята свѣтлина, моятъ царь, моята вселена! На съне азъ станахъ и видѣхъ, какъ твоятъ бисеренъ поясъ съ който азъ се припасахъ се е обърналъ на змия и ме ужили. Моитѣ гривни паднаха, разпаднаха се златнитѣ мои пѣтлици, яминитѣ въ косата ми станаха на прахъ, падна нашето брачно легло; раздра нѣкой пурпурната завѣса; азъ чухъ далече нейде рева на бѣлия бикъ и плющенето на гънкитѣ на великолѣпното знаме, и отново сжция викъ: „Наближи времето!“ И отъ тоя викъ, отъ който и до сега трепери душата ми, азъ се събудихъ! О, царски сине! Какво може да значатъ такива сънища, освенъ едно — или азъ ще умра, или което е по-лошо, отъ смъртъта, ти ще ме напустнешъ, ти ще бждешъ грабнатъ отъ мене!

Съ погледъ нѣженъ, като последната усмивка на заходяще слънце, гледаше Сиддартха на своята плачуца жена.

— Успокой се миличка, — рече той, — ако неизмѣнната любовъ дава покой. Макаръ, че твоитѣ сънища сж, може би, сѣнката на градуци събития, макаръ че боговетѣ треператъ на своитѣ престоли, макаръ че, може би, свѣтътъ скоро ще узнае пжтя къмъ спасението, но, каквото и да би се случило съ тебе и съ мене, бжди увѣрена — азъ съмъ те любилъ и любя те, Ясодхаро! Ти знаешъ, какъ азъ съмъ се мъчилъ презъ тия месеци,

търсейки пътя на земнитѣ изкупления, нещастieto отъ които азъ видѣхъ. И когато ще дойде време, тогава, каквото трѣбва да бжда, ще бжде! И ако мене ме боли сърце за неизвестнитѣ на мене сърдца, ако азъ страдая съ страданията на чуждитѣ мене, помисли какъ често азъ трѣбва да спирамъ крилатитѣ си мисли за живота на тѣзи, които раздѣлятъ и услаждатъ моя животъ, за живота на ближнитѣ ми, и особено, за живота на тая, която ми е отъ всичко по-скжпа, отъ всички по-любима, отъ всички по-близка.

— О, майко на моето дете! Ти, която съедини съ мене плътта си за раждането на тая свѣтла надежда, когато азъ се мжчехъ отъ сжщо такава скърбъ, къмъ човѣчеството, каквото чувствува гължбътъ къмъ брата си, изоставенъ въ гнѣздото, и когато въ тия мжчения духътъ ми блуждаеше по далечни морета и земи, винаги възврѣщайки се къмъ тебе на крилата на страстта, на крилата на радостта, къмъ тебе най-кротката измежду женитѣ, най-добрата измежду добритѣ, най-нѣжната измежду нѣжнитѣ, най-скжпата за мен! И подиръ това, ако би се случило нѣщо, спомняй си какъ въ твоя сънь ревѣлъ царствениятъ бикъ, какъ се е развѣвало скжпоценното знаме, и бжди увѣрена, че азъ всѣкога съмъ те любилъ и всѣкога ще те любя и това, което азъ търся, търся го само заради теб! А ти не тжжи; защото по пътя на нашата скърбъ, може би миръ ще слѣзе на земята! Приеми съ тия цѣлувки всичката благодарностъ, всичкото благословение, което може да даде истинската вѣрна любовъ! Това, разбира се, не е много, защото силата на най-силната любовъ е слаба; но цѣлуни ме и нека тѣзи думи отидатъ отъ моето сърдце право въ твоето, за да знаешъ тайно отъ другитѣ, че азъ съмъ те много любилъ, затова силно възлюбихъ азъ всичко живуще. А сега, царице, спи, азъ пѣкъ ще стана и стоя буденъ!

Тя, облѣна въ сълзи, потѣна въ сънь и на съня въздишаше, като че ли предишното видѣние отново ѝ се явяваше: „Наближи времето! Наближи времето!“

Сиддартха се взрѣ и видѣ, че мѣсецътъ грѣеше близо до съзвѣздието Ракъ, а сребриститѣ звѣзди стоеха въ сжщия тоя редъ, който бѣше отдавна предсказанъ, тѣ като че ли говорѣха:

— „Настана времето, когато ти предстои да избе-

решъ пжтя къмъ величието, или пжтя къмъ доброто; избирай или властта на царя на царетѣ или отшелничество и странствуване безъ прибѣжище, безъ корона, заради спасение на свѣта!“

Ведно съ шепота на тъмната нощъ, до неговия слухъ отново се докосна канящата пѣсенъ, която като че ли боговетѣ говорѣха въ шумоленето на вѣтъра; и истина бѣше, че боговетѣ бѣха близко и следѣха всѣка стѣпка на Господа, който гледаше къмъ яркитѣ звезди.

— Азъ се отдалечавамъ, — рече той, — настана моята часъ! Твоитѣ нѣжни уста, мое спящо съкровище, ме призоваватъ къмъ спасение на земята и, ведно съ това къмъ раздѣла съ тебе; на безмълвното небе азъ чета написаното съ огнени слова. Тамъ е моето назначение, тамъ, тамъ ме водѣше цѣлиятъ ми животъ! Азъ не ща царския вѣнецъ, който ми се предназначава; азъ се отказвамъ отъ тия завоевания, които биха могли да станатъ при блѣсъка на моя изваденъ мечъ; окървавенитѣ колела на моята колесница нѣма да се помръднатъ отъ победа къмъ победа, до като на земята съ кръвь не се обозначи името ми. Азъ предпочитамъ да вървя съ неопетнена стѣпка по пжтя на търпението; азъ желая да избира прѣстѣта на земята за моя постеля, най-уединенитѣ пустини за мое жилище, най-последнитѣ сжщества — за мои съпжтници; азъ искамъ да нося дрехата на бедняка, да се храня съ милостиня, да се крия въ тъмни пещери или въ гжсталацитѣ на горитѣ. Азъ трѣбва да постѣпвамъ така, защото многострадалниятъ вопълъ на всѣка жива плътъ достига до моя слухъ, и цѣлата ми душа се изпълни съ състрадание къмъ страданията на тоя свѣтъ; азъ ще го спася съ най-високо самоотречение, съ най-силна борба.

— Кой отъ малкитѣ или голѣми богове обладава могъщество или милосърдие? Кой ги е виждалъ тѣхъ — кой? Каква помощъ, сж указали тѣ, когато и да е, на своитѣ поклонници? Колко струватъ молитвитѣ на людетѣ, данъта, десятъкъ жътва, заклинанията, жертвоприношенията, великолѣпнитѣ храмове, одеждитѣ на колѣничилитѣ жреци, молебнитѣ къмъ Вишна, Сива, Суря, когато тѣ не могатъ да спасятъ никого, — нито най-достойниятъ, — отъ страданието, което внушава на людетѣ лъжливи, боязливи възгласи, възнасящи се всѣкидневно къмъ небето, подробно на бързоизчезващъ димъ!

Всичко това избило ли е макаръ и едного изъ моитѣ братя отъ страдания, отъ жилото на любовта и раздѣлата, отъ бавното, печално изпусталяване, отъ страшната мрачна смъртъ и отъ това, що ни чака следъ смъртъта — новото обръщане на вѣчновъртящето се колело, и новото възраждане, а веднага съ него и на новитѣ страдания? А тамъ отново — редътъ на новитѣ поколѣлия, пълни съ нови желаня; а подиръ това — все сжщитѣ самоизмами! Получи ли се макаръ и една отъ скжпитѣ на сърдцето ми награди за поститѣ, за химнитѣ? Случвало ли се е жена да роди съ по-малко мъжи, благодарение на коливата и листата отъ тулза, принасяни отъ нея на жертвеника? Никога! Възможно е да се допусне, че боговетѣ сж добри и зли, но все едно, че тѣ сж недѣятелти: тѣ сж и състрадателни и въ сжщото време и безжалостни; тѣ, — както хората, — сж приковани на колелото на измѣнението и, — както тѣхъ, — минали сж по реда на възраждането и нѣма да се избавятъ отъ него за напредъ.

— Нашето писание, може да се каже, учи справедливо, че, като начева, кога да е, какъ да е, де да е, животътъ постоянно извършва своя кржговратъ, като почва отъ атома, насѣкмото, червея, пълзача, рибата, птицата, звѣра, човѣка, демона, дева, бога, и свършвайки отново съ прѣстъ, съ атомъ; ние сме сродни на всичко, което сжществува; ако би могълъ нѣкой да спаси човѣка отъ преследващето го проклятие, цѣлиятъ обширенъ свѣтъ би почувствувалъ заедно съ него облекчение, което хвърля около себе си сѣнката на леденѣющия ужасъ, което препълня нескончаемата верига отъ вѣкове съ дѣла на жестокость.

— О, ако би могълъ нѣкой да принесе спасение. Спасеннето е, разбира се, възможно! Трѣбва да има спасение! Людетѣ сж умирали отъ зимнитѣ студове, до като се е намѣрилъ такъвъ човѣкъ, комуто се е случило да добие огнь отъ кремъка, студено потайващъ въ себе си червената искра — сѣкровищния даръ на всесѣгрѣващето слънце! Тѣ сж лапали месо като вълци, до като не се явилъ човѣкъ, който посѣялъ зърно, което е дало класъ, който поддържа човѣшкия животъ. Тѣ сж мукали и мѣнкали, до като нѣкой, който е надминавалъ всички, не е започналъ да произнася члено-раздѣлни звукове, до като търпеливитѣ прѣсти

на друго не сж започнали да изобразаватъ произносите звукове. Има ли у моитѣ брата макаръ и каквото да е благо, неизкупено съ цената на търсене, борба на самоотвержени жертви? И ако има човѣкъ знатенъ, щастливъ богатъ, надаренъ съ сила и здраве, отъ рождението предназначенъ, — ако иска това, — да царува, да стане царь на царетѣ; ако има човѣкъ, който не се поддава на умора, причинена отъ дългия пжть на живота, и който радостно отива срещу утрото на живота, безъ да се пресити отъ очорователния пиръ на любовта, а все още я очаква; ако има човѣкъ не прегърбенъ, не одрипавѣлъ, не мрачно-благоразуменъ, а радостно да посреща всичко прекрасно и славно, което се смѣсва съ земното зло; ако има човѣкъ, предъ когото сж открити всичкитѣ блага на свѣта, човѣкъ подобенъ на мене, който не е изпитвалъ нито болестъ, нито лишение, никакви излишни скърби, освенъ скръбта да бждешъ човѣкъ; ако има човѣкъ, който може да пожертвува толкова много, щото да пожертвува всичко, отъ всичко да се отрече, заради любовъ къмъ людетѣ, да се посвети на търсене истината, на откриване тайната на спасението, кждето и да се е скрила тя, въ ада или въ небето, или покрай насъ, отъ никого незабелѣзана, о, такъвъ човѣкъ дете и да е, кога да е ще постигне истината, ще открие тъй дълго укривалата се тайна, ще намѣри новъ пжть, въ награда на това, че е отдалъ цѣлия си животъ, и смъртта ще види въ лицето му своя победителъ!

— Азъ ще сторя това, азъ който мсга да пожертвувамъ своето царство, тъй както го обичамъ, тъй както моето сърдце тупти съ всички страдащи сърдца, познати и непознати на мене, съ всичкитѣ, които сж се обърнали или ще се обърнатъ къмъ мене, всичкитѣ хиляди милиони спасени отъ моята жертва.

— Звезди-вдѣхновителки! Азъ ида! О, потънала въ скръбъ земя, заради тебе и заради децата ти азъ се отричамъ отъ моята младостъ, отъ моя царски вѣнецъ, отъ моитѣ радости, отъ моитѣ златни дни, отъ моитѣ нощи, отъ всичкитѣ окржжаваци ме разкоши, и отъ твоитѣ обятия, прелестна царице, — отричането отъ тѣхъ е най-тежко отъ всѣко друго! Не, като спасявамъ земята, азъ ще спася и тебе, и затова когато ти носишъ подъ сърдцето си — скритиятъ плодъ на на-

шата любовь, — който, ако очаквамъ възможността да го благословя, това би значило да изгубя мъжеството и да остана! Жена! Дете! Татко! Народъ! Вие трѣбва да раздѣлите съ мене частъ отъ скръбта на тоя часъ на тоя край, за да проблѣсне свѣтилото и всѣка плътъ да разбере закона. Азъ съмъ се решилъ, азъ ще отида и нѣма да се върна назадъ, до като не намѣря това, що търся, ако само не се укаже нѣкакъвъ недостатъкъ въ неуморнитѣ търсения и борби!

Той се докосна съ челото си до нейнитѣ нозе и спрѣ прощалния погледъ на любящитѣ си очи на нейното спяще лице, мокро още отъ сълзи; благоговейно три пжти обиколи той леглото, като около нѣкоя светиня, и, като скръсти ржце на силно бияще сърдце проговори:

— Никога вече нѣма да се върна тука!

И три пжти се опита той да излѣзе, но три пжти се връща назадъ, — така пленителна бѣше нейната хубость, така велика бѣше неговата любовь.

Подиръ това той закри лице съ одеждата си, обърна се и дигна завесата. Тамъ тихо и дълбоко спѣше като водни линии, прелестния букетъ отъ неговитѣ млади красавици; до вратата два току-що разцѣфнали лотоса Хунга и Хаутами, по-нататъкъ тѣй сжщо потънали въ сънь, останалитѣ имъ сестри.

— Приятно ми е да гледамъ на васъ, прелестни дружки, — рече той, — и мъчно ми е да ви напустна, но ако азъ не ви напустна, какво чака всички ни? Безрадостна старость, безполезна смъртъ! Както лежите вие сега спящи, така ще лежите мъртви! А когато розата постигне смъртъ, кжде ще се дене нейното благоухание, нейната красота? Когато ламбадата угасва, кжде отлетява пламъкътъ? Нощъ! склопи силно тѣхнитѣ отпуснати клепки, склучи тѣхнитѣ уста, щото нито сълзитѣ имъ, нито думитѣ имъ на преданость да ме не спратъ! Колкото по-щастливъ ми правѣха тѣ живота, толкозъ по-горчивъ е той, защото и азъ, и тѣ, и всички ние живѣемъ като дърветата: изпървенъ преживѣваме пролѣтъ, после дъждове, мразъ, зимни студове, следъ туй листопадъ, и — кой знае? — нова пролѣтъ или, може би, удара на сѣкирата надъ самия корень. Азъ не искамъ това, азъ който водѣхъ тука животъ на божество, азъ не искамъ това, макаръ че всичкитѣ ми

дни да минаха въ божествени радости, въ сщщото това време, когато другитѣ люде стенѣха въ мракъ. И за това, прощавайте другари! Добро дѣло е да се отречешъ отъ живота; и азъ се отричамъ отъ него, отричамъ се и отивамъ да търся спасение и непозната свѣтлина.

Подиръ това, тихо отминавайки спящитѣ, Сиддартха излѣзе подъ открито небе; очитѣ на нощъта — буднитѣ звезди, любовно гледаха на него; а дишането на нощъта — лекокрилиятъ вѣтъръ, цѣлуваше развѣващитѣ се поли на неговитѣ одежди; градинскитѣ цвѣтя, затворили се подиръ залѣзъ слънце, откриваха своитѣ кадифяни сърдца и му пращаха благоухание изъ розовитѣ си и алени чашки; по цѣлата земя, отъ Хималаитѣ до Индийското море, преминаха трѣпки, като че ли душата на земята се бѣше разтреперяла отъ незнайна надежда.

Свещенитѣ книги, които ни разказватъ историята за Господа, говорятъ, че хвалебна пѣсенъ е прозвучала въ въздуха отъ единия соимъ на свѣтозарнитѣ до другия: и тѣ се събрали на западъ и на изтокъ, озарявайки съ свѣтлина нощъта, прилетѣли на северъ и на югъ, като изпълняли земята съ радостъ.

Четиримата страшни мжже на земята отидоха при вратата на двореца съ своитѣ лучезарни легиони отъ невидими духове въ сапфирови, златни, сребърни и бисерни одежди и гледаха, скръстили ржцѣ, на индийския царски синъ, стоящъ съ обърнати къмъ звездитѣ и пълни съ сълзи очи, съ заключени уста, запечатани съ изражението на непоколебима любовъ.

Подиръ това той отиде по-нататкъ срѣдъ мрака и извика:

— Чанна, стани! Доведи ми Кантака!

— Какво ви е угодно, господарю? — попита коларьтъ, приповдигайки се бавно отъ мѣстото си до вратата. — Нима ти искашъ да пжтувашъ ноцно време, когато всичкитѣ пжтища сж покрити съ тъмнина?

— Говори тихо, — рече Сиддартха, и доведи ми коня! Настана часътъ, когато азъ трѣбва да напустна тая златна тъмница, — трѣбва да отида да търся истината; азъ ще я търся за благото на всички люде и нѣма да се успокоя, до като не я намѣря!

— Уви! славний царски сине, — отвърна коларьтъ, — нима не сж казали истината мждритѣ и свети мжже,

които, като четѣха по звездитѣ, казваха ни да чакаме: това врѣме, когато великиятъ синъ на царя Суддходана ще добие властъ надъ много царства и ще стане царь на царетѣ? Нима ти ще се отдѣлишъ отъ тука и ще изпуснешъ изъ ржцетѣ си всичкото това великолепие и разкошъ, и вмѣсто това ще приемешъ чашата на нуждаещия? Нима ти ще станешъ самотенъ странникъ и ще напустнешъ райското си жилище?

Царскиятъ синъ отговори:

— Не заради царски вѣнецъ съмъ дошелъ азъ на земята; царството, съ което азъ се сдобивамъ, е повисше отъ всички царства! Нетрайни сж всичкитѣ блага на свѣта, всичкитѣ сж измѣнчиви, всичкитѣ водятъ къмъ смъртта . . . Доведи ми Кантака!

— Високопочитаемий, — говорѣше още коларьтъ, — помисли за скръбъта на нашиятъ властникъ — твоя татко! Помисли за скръбъта на тѣзи, чието щастие е само у тебе! Какъ можешъ да спасишъ ти тѣхъ, когато преди всичко ти ги погубвашъ?

Сиддартха отговори:

— Приятелю, лъжовна е тая любовъ, която се крѣпи заради любимото сжщество, заради утѣхата на любовта; азъ обичамъ тѣхъ повече, отколкото своето щастие, даже повече, отколкото тѣхното щастие, и затова азъ отивамъ, за да спася тѣхъ и да спася всѣка плътъ, ако височайшата любовъ не е безсилна! Иди, доведи ми Кантака.

Тогава рече Чана:

— Слушамъ, господарю!

И натъженъ отиде той въ конюшната, взема отъ лавицата сребърнитѣ юзди и верижката на повода, седлото и стремената, здраво привърза ремъцитѣ, стегна спрежа и изведе Кантака. Той го върза за кола, почисти го и изчеса го така, че бѣлата му грива свѣтѣше като копринена; подиръ това той постави на него сдиплената на четири плетъ и отгоре му прикрѣпи красивото седло; здраво стегна ремъка украсенъ съ скъпоценни камъне, закачи златнитѣ стремена; подиръ това върху всичко хвърли златната мрежа съ копринени рѣсни, прошарени съ бисеръ, и изведе хубавия конь къмъ вратитѣ на двореца, дето стоеше царскиятъ синъ.

Като видѣ своя господарь, коньтъ радостно зацвили и раздвижи глава, раздувайки хубавитѣ си ноздри.

Въ писанията е казано: „Навѣрно, всички бѣха чули цвиленето на Кантака и грѣмкия шопотъ на неговитѣ тежки копита, ако боговетѣ не бѣха прикрили съ своитѣ крила ушитѣ на спящитѣ и не бѣха ги превърнали въ това време на глухи“.

Сиддартха гальовно наведе гордата глава на коня, погали го по блестящата му шия и рече:

— Стой мирно, бѣлий Кантака! Стой мирно и бжди готовъ къмъ най-далечното пжтешествие, каквото нѣкога би направилъ единъ конникъ. Тая нощъ азъ ще отида да търся истината и самъ азъ не зная, кжде ще ме изведе това търсене; зная само едно, че то нѣма да се свърши до като азъ не постигна цельта си. И за това, мой смѣлий коньо, тая нощъ бжди смѣлъ и буенъ! Не спирай предъ нищо, макаръ и хиляди мечове да ти преграждатъ пжтя! Нека нито ровове, нито стени да не спиратъ насъ! Слушай, когато азъ се допра до твоето бедро и извикамъ: „Напредъ Кантака!“ лети побързо отъ ураганъ. Бжди като огънь, като вѣтъръ, мой коньо! Услужи на твоя господарь; раздѣли съ него величието на подвига, който трѣбва да спаси свѣта; азъ отивамъ не само заради човѣцитѣ, но и заради всички безсловесни, що изпитватъ съ насъ едни и сжди страдания. Носи ме прочее бодро, ревностно!

Той леко се хвърли на седлото, докосна се до гжстата грива, и Кантака се впусна на пжть, пушайки съ подковитѣ си искри отъ камънитѣ и подрѣнквайки съ юздитѣ; никой не слушаше при това тѣзи звукове, тѣй като боговетѣ-пазители, събрали се на пжтя, постилаха го съ червени цвѣтове отъ могра, а невидими ржце прикриваха дрѣнкащитѣ юзди и синджири. Въ писанията е казано, че, когато тѣ стигнали къмъ калдърѣма при вжтрешнитѣ врата, въздушнитѣ якши подложили вълшебни одежди подъ краката на коня, така че той е стжпвалъ тихо, беззвучно.

А когато тѣ се приближиха къмъ вратитѣ съ тройни затвори, които съ мжка отлостваха и отваряха петстотинъ души, — о чудо! — вратитѣ се отвориха безшумно, макаръ че обикновено денемъ грѣмкото скрипение на тѣхнитѣ грамадни ключалки и тежки затвори се слушаше на два йкоса изоколо. Срѣднитѣ и вѣншни врата сжщо така безшумно отвориха своитѣ огромни поли при приближаването на Сиддартха и неговиятъ

конь; подъ тѣхната сѣнка лежеше неподвижно, като убита, цѣлата избрана стража; копията и мечоветѣ паднаха отъ ржцетѣ на войниците, щитоветѣ се отпуснаха у всички — у началници и подчинени; случи се така, защото предъ самото тръгване на царския синъ подухна вѣтъръ много по-сънотворенъ отколкото този, който обикновено прехвърква надъ съннитѣ макови полета и тоя вѣтъръ е приспалъ всичкитѣ чувства на стражата. По тоя начинъ царскиятъ синъ свободно излѣзе отъ двореца.

Когато утренната звезда стоеше на половинъ копие отъ източния край на небето и диханието на утрото пролетяваше надъ земята, покривайки съ гънки водитѣ на Анима, пограничната рѣка, тогава той дръпна поводитѣ и слѣзе на земята, цѣлуна бѣлия Кантака между ушитѣ и ласкаво рече на Чанна:

— Това, което ти направи, ще принесе добро на тебе и на всичкитѣ създания. Вѣрвай, че азъ винаги ще ти въздамъ обичъ за обичѣта! Заведи въ кѣщи моя конь и земи тоя бисеръ отъ моя шлемъ, вземи моитѣ царски одежди, вече ми не трѣбватъ тѣ, не ми трѣбва вече моя мечъ, моя поясъ, украсенъ съ скъпоценни камъни, и моитѣ дълги, туку-що отрѣзани коси. Дай всичко това на царя и кажи, че Сиддартха моли да се не споменава той до тогава, до като не се върне, облѣченъ въ величие, превъзходяще величието на царетѣ, поумнѣлъ отъ самотнитѣ търсения, отъ борбата за свѣтлина; ако азъ удържа победа, цѣлата земя ще принадлежи на мене, — на мене, споредъ преизобилствуването на моитѣ заслуги, на мене — въ силата на любовѣта! Така и нему кажи! Човѣкъ може да възлага надеждитѣ си само на човѣка, и никой още не е търсилъ това, което азъ търся, — азъ, отреклиятъ се отъ свѣта, за да спася свѣта!

V.

Около Риджагрихи се издигаха петъ красиви планини, които пазятъ потъващата въ зеленина столица на царя Бимбасира: Байбхара, покрита съ зелена трева и съ палми; Бипула, въ подножията на които текатъ топлитѣ води на Сарсути; сѣнчестата Тапованъ съ езерца, що заобикалятъ чернитѣ ѝ канари, изъ дивитѣ върхове на които тече хубаво планинско масло; на юго-

изтокъ отъ Царството на ястребитѣ е Сайлагири; на изтокъ — Ратнахири — планина съ скъпоценни камъни.

Една постлана съ изтрити плочи пжтека криволичеше изъ полета, пърстрѣщи се съ цвѣтоветѣ на дивия шафранъ, прекъсвани отъ бамбукови хрусталаци, подъ сѣнката на тънкитѣ мангови дървета, покрай редици отъ канари, отъ които се ломѣше яшмя, и отиваше нататкъ по дълбоки долове, обраснали съ цвѣтущи гжсталаци, къмъ западния склонъ на планината, при входа на една пещера, притаила се подъ стрѣхи отъ финикови палми.

Пжтнито! Като приближавашъ къмъ това мѣсто, сними обувкитѣ си и преклони глава! По цѣлата земя ти нѣма да намѣришъ мѣсто, което би било за тебе по-скъпо, по-свещено! Тука господъ Буда е пребивавалъ въ горещитѣ лѣтни дни, въ проливнитѣ есенни дъждове, въ студенитѣ вечери и нощи; тука, заради спасението на човѣчеството, той се е обличалъ въ жълта дреха, означаваща това, че за напредъ ще се храни като бедния, само отъ случайна милостиня; — ще спи на трева, безъ покривка, самотенъ, тогава, когато чакалитѣ ще захванатъ да виятъ около неговата пещера, и гладни тигри ще обикалятъ изъ околнитѣ гори. Дни и нощи е прекаралъ тука свѣтлопочитаемиятъ, измършавѣлъ отъ постъ, отъ бдение, отъ безмълвно съзерцание на своята родина за благата на живата плътъ и, подобно скалата, на която седѣше, той оставяше въ пълна неподвижностъ толкова много време, че бѣлката подскачаше на колѣнетѣ му, плахиятъ пждпждкъ се разхождаше съ своитѣ пилета около краката му, а сивитѣ гължби кълвѣха оризенитѣ зърна изъ чашата, що се намираше въ самитѣ му ржце.

Така оставаше той цѣлъ потъналъ въ размишления, — въ смѣло различване нишкитѣ на умозрѣнието и настоятелно проследване пжтищата на жизнения лабиринтъ, отъ пладне, когато земята се изтощава отъ жегата и въ горещия въздухъ се носятъ очертанията на стенитѣ и храмоветѣ, до залъзъ слънце, безъ да забележи нито бавното спущане на пламенния слънчевъ дискъ, нито вечерния пурпуръ, който зачервява освѣженитѣ поля, нито безмълвното явление на звездитѣ, нито боя на тжпанитѣ въ шумния градъ, нито граченето на сойкитѣ и косоветѣ.

Така седѣше той, до като полунощъ не даде успокоение на цѣлата земя, освенъ на тъмнитѣ дебри на горскитѣ гѣсталаци, кждето се промъкватъ и реватъ хищни звѣрове, и на тъмнитѣ дебри на хорското невежество, дето се раздава вопълътъ на страхъ и ненавистъ, дето похоть, алчностъ и гнѣвъ незабелѣзано се промъкватъ къмъ своитѣ жертви.

Подиръ това той заспа и сънятъ му се продължи тъкмо толкова време, колкото е нужно на месеца, за да обиколи една десета частъ отъ своя задоблаченъ пжтъ.

Той ставаше преди утрenna зора и, отново замисленъ, сѣдаше на тъмното стѣпало на канарата, наблюдавайки съ огненъ погледъ спящата земя, обръщайки съ мислитѣ се всички живи същества; надъ вълниститѣ поля при това се понесе лекъ вѣтрецъ — цѣлуката на утрото, която пробужда земята, тогава, когато на изтокъ възникваха и се разтилаха хубоститѣ на деня.

Изпървенъ, посрѣдъ гѣстия мракъ, нощъта като че ли не забелѣзва шепота на изгрѣва; затова преди още да успѣе дивиятъ пѣтелъ да пропѣе два пжти, — на небето се явява бѣла свѣтла ивица, която расте, свѣтлѣе, издига се до утрennата звезда и тъне въ сребристоклатни вълни, що обхващатъ облака, краищата на които захващатъ да горятъ, обагрятъ се съ шафранъ, пурпуръ, багрянецъ, аметистъ; и ето че цѣлото небе сияе съ ярката синева, и въ лжчезарни одежди се явява царьтъ на живота и свѣтлината!

Тогава господъ нашъ, по обичая на вдъхновенитѣ поети приветствуваше възходящото свѣтило и, следъ като свършваше омиването си, спущаше се по криволичестата пжтека въ града, дето, по обичая на сжщитѣ риши, ходѣше отъ една улица въ друга съ чашата на сиромаха въ ржце, събирайки милостиня за удовлетворение на своитѣ скромни нужди.

Веднага се напълняше чашата, тъй като божеественото изражение на неговото лице и замисленитѣ очи не можаха да се отминатъ отъ вниманието на гражданитѣ, които викаха:

— Приеми отъ нашия излишъкъ, велики учителю!

Майкитѣ заповѣдваха на децата си да цѣлуватъ нозетѣ му и да се докосватъ съ челата си до края на одеждата му или тичаха да напълнятъ неговата паничка,

да му дадат хлѣбъ и млѣко. Често пжти, когато той минаваше по улицитѣ, тихъ и кроткъ, сияещъ отъ небесно милосърдие, потъналъ въ грижи за тогова, когото той познаваше само като събратъ по човѣчество, чернитѣ хубавитѣ очи на нѣкоя индийска девойка се спираха съ внезапна любовъ, съ дълбоко благоговение къмъ тоя плененъ съ величие образъ, като че ли въ него се явяваше осъществението на нейнитѣ най-смѣли мечти, като че ли въ гърдитѣ ѝ се запалваше чувство много по-високо отъ всѣка земна страсть.

И той минаваше покрай тѣхъ съ паничката си въ ржцѣ, въ жълти одежди, като награждаваше съ добри думи за всичкитѣ дарове и като се отправяше къмъ пустинята, къмъ ония хълмове, където беседитѣ съ светитѣ мъже разкриваха нему премъдростъта и пжтя къмъ нейното постигане. На срѣдъ пжтя къмъ тихитѣ гори на Ратнахири, задъ града, преди да се дойде до пещеритѣ, живѣеха отшелници, които смѣтаха тѣлото за врагъ на душата, плътъта — за звѣръ, който трѣбва да усмири човѣка и да го закове съ горчиви мъчения, до като умре и самото чувство на болка на измъченитѣ нерви прѣстанатъ да терзаятъ своя мъчителъ, йоги, брамачари, бикшу*), едри, измършавѣли старци, държачи се далеко отъ хората. Едни отъ тѣхъ денемъ и ноше стоеха съ дигнати ржцѣ, докато ослабнатъ и измършавѣятъ до тамъ, че коститѣ да играятъ подъ засъхналата кожа, като сухи съчки на горски пънъ; други държеха ржцѣтѣ си силно стиснати тѣй дълго, че ноктитѣ имъ израстваха толкова, че покриваха измършавѣлитѣ имъ длани; трети ходеха съ налъни, набити съ гвоздеи; нѣкои промушваха гърдитѣ си съ остри кремъци, бодѣха челото и бедрата, горѣха се съ огънь, нѣкои се дращѣха съ шиповетѣ и иглитѣ на бодливитѣ храсти, валѣха се въ калъ и пепель, стѣгаха се съ дрипитѣ останали отъ нѣкой мъртвецъ; други живѣеха около погребалнитѣ клади, валѣха се въ

*) Йоги е общо название, давано въ Индия на ония строги аскети, които се стремятъ къмъ съединение съ божеството по пжтя на най-прекаленитѣ начини за умъртвяване плътъта; брамачаритѣ сж брамини, които сж минали курса на учението; бикшу сж просяци аскети още преди времето на Будда.

кальта ведно съ мършитѣ, и ястребитѣ се виеха за плячкн около тѣхъ.

Нѣкои отъ тѣхъ петстотинъ пжти на деня викаха името на Сива или обвиваха съ змии своитѣ загорѣли шии и измършавѣли гърди, други се влачеха на схванати отъ парализа крака. Всичкитѣ заедно представляваха ужасно зрѣлище; отъ силната жега главитѣ имъ бѣха покрити съ струпе, очитѣ имъ мжтни, кожата — сгърчена; снливитѣ имъ блѣдни лица изглеждаха като лица на мъртавци, починали преди петъ дена.

Единъ пълзѣше по земята и ежедневно набираше по хиляда зърна просо — единствената храна, която гълташе той зърно по зърно, до като не умрѣше отъ гладъ; другъ смачкваше всичко, каквото ядѣше, съ горчици трѣви, за да не се наслаждава отъ вкусна храна; около него лежеше трети, света жертва на самоизтезаването, безъ очи, безъ езикъ, глухъ, гърбавъ, скопенъ, душата бѣше осакатила неговото тѣло, заради славата на страданията, за награда, обещана споредъ думитѣ на свещеното писание на онѣзи, скърбитѣ на които заставятъ и самитѣ богове да се засрамятъ, боговетѣ, които сж създали скърбитѣ и сж направили хората богове, способни да пренасятъ толкова мжки, колкото и въ ада нѣма да ги постигнатъ.

Натжжено погледа на тѣхъ Господъ нашъ и рече на едно отъ главнитѣ самоизтезатели:

— Многострадалний учителю! Азъ — който търся истината, нѣколко месеци живѣя на тая могила и виждамъ какъ ти и другитѣ братя мои се предаватъ на самоизтезание; кажи, защо притуряте вие зло къмъ живота, който и безъ това е зло?

Мждрецътъ отвърна:

— Въ писанията е казано: ако човѣкъ умъртви своята плътъ и доведе себе си до тамъ, че животътъ му стане страдание, а смъртъта сладкъ покой — страданието ще смъкне отъ него дрехата на грѣха, и очистената негова душа ще се възнесе къмъ безкрайно блаженство въ небесната обителъ!

— Погледай на облака, който се носи въ небето, — отговори царскиятъ синъ, — той е хубавъ, като златното покривало на трона на Индра; издигналъ се е той отъ клокочащето море и отново трѣбва да падне надолу въ видъ на дъждовни капки, а подиръ това, по

мжчни и тежки пжтища, като се промъква презъ проломи, блата и кални локви, да дойде до Гангъ и да се излѣе, най-после, въ морето, отъ кждѣто е излѣзълъ. Понеже ти знаешъ, о мой брате, не такава ли сждба очаква подиръ много страдания и светиитѣ, удостоили се съ блаженство? Това, що се издига, пада, — което се придобива, прахосва се; и вие, които давате кръвта си въ замѣна за небето, какво ще кажете вие, когато разберете, че редицата на такива замѣни има край?!

— Може и така да е, — простена подвижникътъ. — Уви, ние не знаемъ това и нищо не знаемъ навѣрно; но подиръ нощта настѣпва день и подиръ бурята затишие, а ние не навиждаме това проклето тѣло, което държи въ пленъ душата, жаждуща да се възнесе къмъ небето; заради нашата душа ние ще претърпимъ кратковременно мжчение, за да получимъ отъ боговетѣ друго по-голѣмо блаженство!

— Да, но ако това блаженство се продължава даже милиони години, — рече той, — въ края на крайщата то се все пакъ ще се прекжсне; а ако не, то, може ли да има нѣкъжде, — тукъ, тамъ, де да е, — другъ животъ, който не прилича на нашия, който не се измѣнява? Кажи! Нима вашитѣ богове сж вѣчни?

— Не, отговори йоги, — само великиятъ Брама е вѣченъ; а животътъ на боговетѣ има своя предѣлъ.

— Защо прочее, — рече тогава господъ Будда, — вие, мжже мждри, свети, твърди духомъ, влагате вашитѣ вопли и стонове въ тѣзи мжчителни игри — въ които може да се случи да бждете призракъ, на всѣки случай не вѣченъ? Нима вие искате отъ любовъ къмъ душата до такава степенъ да възненавидите, да изтезавате, да измжчите тѣлото, че то да изгуби способностъ да служи на духа, който се стреми все по-високо и по-високо, и преди срока да падне на пжтя като измжченъ конь? Нима вие искате да разбиеете и разрушите това прекрасно жилище, въ което ние, подиръ мжчителни скитания, намираме за себе си макаръ и кратковременно пристанище. — пристанище, у което ние все таки придобиваме свѣтлина, наистина, не голѣма, годна само за това, за да се разгледа приближаването на зората и да се различи истинския пжтъ отъ лъжовния.

Тогава всички йоги извикаха въ единъ гласъ:

— Ние сме избрали тоя път и отиваме по него, Раджапутра! Ще отидемъ до крей, макаръ и да ни се случи да минемъ презъ огънь! Ние ще отидемъ съ вѣрата, че смъртта ще тури край на нашитѣ странствования. Ти, ако знаешъ по-хубавъ път, кажи го намъ, ако той не минава презъ свѣта!

И той отиде по-нататкъ, съжالياвайки затова, че хората до такава степенъ се боятъ отъ смъртта, че започватъ най-сетнѣ да се боятъ отъ тоя страхъ; — така се стремятъ къмъ живота, че не се осмѣляватъ да обичатъ живота и го унищожаватъ съ мжчителни изтезания, като си въобразяватъ, по тоя начинъ, да угодятъ на боговетѣ, които завидатъ на човѣшкото щастие, като си въобразяватъ, че ще унищожатъ ада, като устройватъ адски мжки по свое изобрѣтение; въображавайки си въ своята свещенна слѣпота, че пълната съ надежди душа, като напусне обезобразеното тѣло, най-добре ще намѣри своя път.

— О вие, полски цвѣтенца, — рече Сиддартха, — вие обръщате своитѣ нѣжни главички къмъ слънцето и се наслаждавате отъ свѣтлината, като изразявате благодарността съ сладостно благоухание и съ празнично пурпурно-златисти одежди; ни едно отъ васъ, сжщо, не търси отъ живота съвършенство, нито едно не презира своята щастлива красота! О вие палми! вие, които гордо се стремяте да се издигнете до небесата и вие вѣтрове, които вѣете отъ Хималаитѣ и отъ студениѣ сини морета! кажете, каква тайна сте открили вие, за да сте щастливи отъ минутата на появата ви до времето, когато узрѣватъ плодетѣ? Защо всѣкога отъ вашитѣ перести върхове се носятъ къмъ слънцето такива чудесни пѣсни? А вие, вие, бързо-крили папагали, колчани, славеи, гължби! Никой отъ васъ не мрази живота, никой не мисли да намѣри по-хубавъ път на временитѣ страдания! Но човѣкътъ, царьтъ на природата, който ви убива, — човѣкътъ, който е по-уменъ отъ васъ, ето че неговата отхранена съ кръвь мждрость се явява въ самоизтезанията!

Докато учительтъ говорѣше, на склона на планината се показва облакъ прахъ: минаваше стадо кози и черни овци; тѣ или бавно се приближаваха, или тичаха въ страни, или се спираха средъ гжсталацитѣ, или отиваха къмъ свѣтлия ручей и финиковитѣ дървета. Но

при всѣко спиране овчарѣтъ викаше или ги подмамваше за да накара глупавото стадо да слиза къмъ равнината. Една овца ходѣше съ две агънца, и едното си наранило крака и куцаше. Крѣвъ течеше отъ раната му и то съ мжка се влачеше подирѣ тѣхъ, когато около него братчето му весело скачаше напредъ; разтревожената овца, отъ страхъ да не изгуби едното отъ тѣхъ, се претичваше ту къмъ едното, ту къмъ другото.

Като видѣ това, Господь нашъ нѣжно взе на рамото си куцото агънце, казвайки:

— Бедна майко, не се тревожи! Кждето и да би отишла ти, азъ ще те следвамъ съ това агънце, на ржце; по-добре да избавишъ отъ страдание макаръ и едно животно, отколкото да седишъ тамъ въ пещеритѣ и да размишлявашъ за скърбитѣ съ молящитѣ се самоизтезатели. Но, — продължаваше той, обръщайки се къмъ овчаритѣ, — кажете ми, приетели, защо вие на пладне подкарвате стадото отъ планината, тогава, когато обикновено хората го подкарватъ оттука привечеръ?

Овчаритѣ отговориха:

— Намъ е заповѣдано да занесемъ днесъ до нощъта сто кози и сто овци; царѣтъ иска да ги принесе въ жертва на боговетѣ.

Тогава рече учителѣтъ:

— И азъ ще дойда заедно съ васъ!

И той тръгна съ овчаритѣ по праха и слънчевата жегга, носейки на ржце куцото агънце, тогава успокоена овцата блѣеше при краката му.

Когато тѣ излѣзоха на брѣга на рѣката, при него дойде плачуща млада жена. низко се поклони и рече, протѣгайки ржка съ молба:

— Владетелю, ти ме съжали вчера вечерь, ей тамъ въ хрусталака, дето азъ живѣя съ моя малъкъ синъ; вчера, ходейки посрѣдъ цвѣттята, той се натъкна на една змия; тя се обви около ржката му, а той, като се смѣеше, играеше съ нея, и я теглѣше за изпуснатия езикъ, и отваряше устата ѝ. Но, уви, подирѣ нѣколко минути той да играе и вече не хваща съ устнитѣ си моята гръдъ. Като че ли нѣкой ми каза: „Той е боленъ, отровилъ се е, ще умре!“ Но азъ, азъ не можахъ да помисля, че ще се лиша отъ моето мило деде; помолихъ да ми дадатъ лѣкарство, което би възвърнало свѣтлината на очитѣ

му; следата оставена отъ змията, бѣше тѣй малка, детето бѣше тѣй хубаво, че азъ мисля — змията не би могла да го мрази, не би могла, като си е играяла, да му причини зло! Нѣкой ми каза: „Ей тамъ въ гората, живѣе светъ човѣкъ! Той ходи съсъ жълти дрехи! . . . Попитай го, не би ли могълъ да помогне той на твоя синъ?“ Тогава азъ разтреперана додохъ при тебе, при тебе, като при одного отъ боговетъ, съ плачъ снехъ покривалото отъ лицето на моето дете и те попитахъ да ми кажешъ, какво лѣкарство да му дамъ. А ти, великий учителю, ти ме не отблъсна: ти погледа на мена съ кротки очи и нежно се докосна съ ржката си до мене; после ти отново пусна неговото покривало и рече: „Да, мила сестро, има едно срѣдство, което може да помогне, отначало на тебе, а после нему; и само ти бѣ могла да намѣришъ това срѣдство; който се съветва съ лѣкаръ, трѣбва да намѣри и лѣкарство! И така, намѣри; моля ти се, малко само едно черно семе отъ горчица, но забележи, ти не трѣбва да го вземешъ отъ кжща, или отъ люде, у които е умрѣлъ нѣкой — баща, майка, дете или робъ! Хубаво ще бжде, ако успѣешъ да намѣришъ такова семе!“ Ето, това ми рече, ти учителю!

Учительтъ се усмихна съ неизразима нежностъ.

— Да, казахъ азъ това, мила Кисахотами! Та, какъ? Намѣри ли това семе?

— Азъ отидохъ владико, стискайки на гърди, леденеющето дете и просихъ по всѣка кжща, тука, въ гората и въ града: „бждете милостиви, дайте ми черна горчица, малко, само единъ стрѣкъ! Всѣки, който имаше горчица, даваше ми, — вижъ, всички бедни сж всѣкога състрадателни къмъ беднитѣ, — но когато азъ питахъ: „приятели мои, не е ли умрѣлъ нѣкой, кога да е въ вашата кжща?“ тѣ отговаряха: „о, сестро, защо питашъ? Умрѣли сж много, малко сж останали живи!“ Азъ съ печална благодарностъ имъ поврѣщахъ горчицата, отивахъ да прося у други; другитѣ казваха: „на семе, но моятъ милъ мжжъ е умрѣлъ!“ — Ето семе, но този, който го е посѣялъ, умрѣ безъ да дочака жетвата!“ Ахъ, владико! Азъ не можахъ да намѣра нито една кжща, дето имаше горчица, безъ да нѣма покойникъ! И азъ оставихъ въ лозето, покрай брѣга на ржката, моето дете, което вече не диша и не се усмихва, и азъ дойдохъ да търся тебе, за да се хвърля предъ твоитѣ

крака и да те моля да ми кажешъ: кжде бихъ могла азъ да намѣря семе, безъ да найда мъртвецъ? Или, може би, детето ми е вече умрѣло? На мене всички ми говорятъ това и азъ се много страхувамъ отъ това!

— Сестро, — отвърна учительтъ, — търсейки това, което никой не може да намѣри, ти си намѣрила горчивия балзамъ, който азъ искахъ да ти дамъ! Този, когото ти обичашъ, спѣше вчера съня на смъртта на твоитѣ гърди, а сега ти знаешъ, че цѣлиятъ свѣтъ плаче отъ сжщата тая скърбъ — скърбъ, която като, раздѣлятъ помежду си всички сърдца, се пренася по-леко! Знай, азъ бихъ далъ всичката кръвъ на сърдцето си само за да изсуша сълзитѣ ти и да узная тайната на това проклятие, което превръща сладката обичъ въ мжчение и по пжтъ, усѣянъ съ цвѣтя, гони къмъ жертвения оltаръ, както тия безсмислени животни, така и тѣхния царъ — човѣка. Азъ ще се стараема къмъ тая тайна, а ти иди погребѣ твоео дете!

Така влѣзоха тѣ въ града, овчаритѣ наредъ съ царския синъ, въ тоя часъ, когато слънцето позлатяваше тихитѣ води на рѣката Сона и хвърляше дълги сѣнки надолу по улицитѣ и въ вратитѣ, около които стоеше царската стража.

Когато господъ нашъ се доближи, носейки агънцето на рамо, стражата отстѣпи, пазарнитѣ търговци спрѣха талигитѣ си, купувачитѣ и продавачитѣ на пазаря преустановиха своитѣ разпри и всички застанаха да гледатъ на това кротко лице; ковачътъ, подигналъ чука, забрави да го отпусне; гъкачътъ спрѣ разбоя си; писарътъ — своето писане; сарафътъ се сбърка въ броенето на пари; бѣлиятъ бикъ на Сива безпрѣпятствено зобаше отъ никого не пазения орисъ; млѣкото се проливаше отъ ведрото, а продавачътъ, безъ да забележи това, гледаше на Господа, който вървѣше съ пълното величие на смиренieto:

Много жени, застанали на вратитѣ на своитѣ кжщи, питаха:

— Кой е този, красивъ и кротъкъ, що носи едно отъ животнитѣ? Отъ коя каста е той? Защо има той такъвъ чудесенъ погледъ? Сакра*) ли е той или Девараджъ?**)

*) Сакра — Индра. **) Девараджъ — князь на девоветѣ.

Други отговориха :

— Той е светъ мжжъ, който живѣе заедно съ риши на планината !

Господъ нашъ при това вървѣше, потъналъ въ размишления, мислейки за себе си :

— Уви ! Бедни мои овци, които нѣматъ пастирь ! Тѣ се лутатъ въ тъмнина и нѣматъ тѣ ржководитель ; тѣ слѣпо отиватъ подъ ножа на смъртъта, както тия, безгласни животни, съ които сж свързани съ връзкитѣ на родство.

Тогава донесоха на царя :

— Въ нашия градъ е дошелъ светъ отшелникъ ; той докара стадото, което ти е нужно тукъ за жертвоприношение.

Царьтъ стоеше на жертвения палатъ, заобиколенъ съ облѣчени въ бѣли одежди брамани, които шепнѣха мантри и подържаха огъня, горящъ въ срѣдата на жертвеника.

Изъ кладата отъ благовонно дърво се издигаха блестящи ивици отъ пламъкъ, който, съскайки и извирайки се, лижеха жертвенитѣ дарове — масло, благовония и сокъ отъ сома — тая наслада на Индра. Около кладата димѣше и бавно течеше широкиятъ червенъ ручей — кръвта отъ жертвенитѣ животни, която не можеше да се просмукне въ пѣсѣка. Едно отъ тия животни, — шарака дългорогата коза, — лежеше на сжщото мѣсто : главата ѝ бѣше привързана назадъ съ стеблата отъ мунжи ; жрецътъ държеше ножъ до нейната обтѣгнатата шия и мърморѣше :

— Велики богове ! Приемете тоя даръ на Бимбисара, като най- хубава жертва ; погледнете съ благоговѣние на тая струяща се кръвъ, на дима на тлъстото месо, изгаряно отъ благовонния пламъкъ ; да се присъединатъ къмъ тая жертва всичкитѣ грѣхове на царя и да погълне и тѣхъ пламъкътъ заедно съ нея, която е готова сега да приеме смъртоносния ударъ на моя ножъ !

И Будда кротко рече :

— Не му позволявай да нанесе тоя ударъ, великий царю !

И следъ това той развърза връвта, съ която бѣше вързано животното, и така велико бѣше очудването, внушено отъ неговата външность, че никой не попрѣчи, да се разпорежда той, както иска.

Подиръ това, като изпроси отъ царя разрешение, той започна да говори за живота, който всѣки може да отнеме, но никой не може да го подари; за живота, който всѣка тварь обича и се стреми да го запази, като нѣкой чуденъ скъпоцененъ даръ, приятенъ за всички, даже за самитѣ най-нищожни същества; за живота, който би билъ щастие за всички, ако въ сърдцата на хората бѣше живо милосърдието, това милосърдие, благодарение на което свѣтътъ укрива своитѣ тягости отъ слабия и отваря поприще за издигане на силния. И подиръ това въ безмълвнитѣ уста на защитеното отъ него стадо той е вложилъ думитѣ на молбата и е указалъ на това, че човѣкъ, който се обръща къмъ боговетѣ за милосърдие, като се явява като богъ по отношение къмъ животнитѣ, самъ става немилосърденъ; и макаръ, че всички живи същества да се намиратъ въ свързка и въ сродство едно съ друго, ние убиваме също така, безропотно заплатилитѣ намъ данъка си съ млѣко и вълна и съ довѣрие предалитѣ се въ нашитѣ ржце, — въ ржцетѣ на убийци. Той припомни учението на свещенитѣ книги за това, че подиръ смъртъта си людетѣ ще станатъ птици и звѣрове, а тия последнитѣ — люде, както искритѣ, които се превръщатъ въ пламъкъ.

По тоя начинъ жертвоприношението се явява като новъ грѣхъ, който прекратява тежкия пѣтъ на странствующата душа.

— Никой не може да очисти своя духъ съ кръвь, — говорѣше той, — добродетелниятъ не може съ кръвь да зарадва боговетѣ, злиятъ — да ги подкупи, никой не може да постави на главата на невинното вързано животно нито троха отъ оня тежъкъ отговоръ, който всички ще трѣбва да дадатъ за всѣко извършено зло, за всѣка извършена презъ краткия животъ неправда; всѣки самъ за себе си получава, споредъ строго определения за цѣлата вселена законъ, възмедие, което установява добро за добро, зло за зло, мѣра за мѣра въ работитѣ, думитѣ, мислитѣ, точно, неизмѣнно, непоколебимо, въ пълно равновесие съ миналото и бъдащето.

Така говорѣше той, и думитѣ му, проникнати отъ милосърдие, бѣха преизпълнени съ такова величие, ис-
Свѣтилото на Азия

тина и любовъ, щото жрецитѣ се мъчеха да скриятъ подъ одеждитѣ си ржцетѣ, обагрени съ кръвь, а царьтъ се приближи къмъ него и, като сложи почти телно длани, поклони се предъ него.

А Господь продължаваше да поучава, обяснявайки, какъ прекрасна би била земята, ако всички живи същества бѣха свързани съ дружба, ако всички употребяваха чиста и безкръвна: житни зърна, прекрасни плодове, сладки треви, свѣтла вода; тая храна, това питие е достатъчно на земята! Силата на любовта, що се заключаваше въ неговитѣ думи, победиха почти всички присѣтствующи. Самитѣ жреци загасиха жертвения огънь, хвърлиха жертвенитѣ ножове. На следния день по цѣлата страна билъ издаденъ законъ, провъзгласенъ отъ глашатаи, изрѣзанъ на камъне и стълбове:

„Такава е волята на царя: до сега убиваха у насъ животнитѣ за жертвоприношение и за храна, но отъ сега нататъкъ никой не трѣбва да пролива кръвь и да яде месо. Знанието расте, а животътъ е единъ, и само милосърдниятъ може да чака милосърдие“.

Такова бѣше съдържанието на закона, и отъ това време благодатенъ миръ се установи между всички живи същества, между людетѣ и животнитѣ, що имъ принасяха полза, и птицитѣ, и всички живуци на брѣговетѣ на Гангъ, дето Господь нашъ поучаваше съ свято милосърдие и кротки речи.

Сърдцето на учителя бѣше всѣкога милостиво къмъ всички, които дишатъ дѣха на тоя кратъкъ животъ, къмъ всички, що сж свързани съ едни и сщи вериги на радости и страдание.

Ето що разказватъ свещенитѣ книги:

„Въ по-раншни времена, когато Буда се явилъ на земята въ видъ на браманъ, живуцъ на канарата Мунда, близо до селото Далиддъ, суша опустошила цѣла страна; класоветѣ на ориса сж опаднали преди да успѣятъ да ги обератъ; въ горитѣ жежко слънце изсушило всички блата и езера; тревата изсъхнала, звѣроветѣ се разбѣгали въ разни страни, да си търсятъ прехрана“.

Веднѣжъ, минавайки покрай нажеженитѣ стени на единъ куллахъ, господь Буда забележи една тигрица, легнала на камъне, умирающа отъ гладъ. Отчаянието

светѣше съ зеленъ огънь въ нейнитѣ очи; нейниятъ сухъ езикъ бѣше увисналъ отъ отворенитѣ бърни на изпусѣлитѣ страни; нейната пѣстра кожа висѣше на гънки по рѣбрата, като прогнилъ отъ дѣждъ сламенъ покривъ, крепящъ се само на гредитѣ; около нейнитѣ засѣхнали цици ревѣха отъ гладъ две тигрета, ревностно търсейки млѣко, каквото нѣмаше. Майката нѣжно ближеше неусмирилитѣ се тигрета и имъ даваше своитѣ гърди съ любовъ, която надминаваше даже нейния гладъ, съ любовъ, която смекчаваше рева на отчаянието, съ която тя отпусна на пѣсъка изтощената отъ страдание глава.

Като видѣ тая тѣжна картина, господъ Буда почувствува неизразимо състрадание.

— Да се помогне на тая горска убийца може само съ едно срѣдство, — помисли си той. — До залѣзъ тя ще умре отъ недостатъкъ на храна. Нито едно живо същество нѣма да съжали тоя хищенъ кръвопиецъ, що страда отъ недостатъкъ, необходимъ за нейната кръвъ. Какво ще стане, ако азъ дамъ себе си за храна на нея? Отъ това никой нищо не би изгубилъ, освенъ азъ самия; а нима може да се изгуби любовта, когато тя остава вѣрна на себе си, даже до последния предѣлъ?

Съ тия думи Буда остави на страна обувкитѣ си и тоягата си, сне своя свещенъ шнуръ и излѣзе изъ задъ храсталака на пѣсъчната поляна.

— Вижъ, майко, ето ти храна! рече той; и умирающата тигрица скокна отъ своитѣ тигрета съ дрѣзгавъ рѣзъкъ ревъ, и като повали на земята тая доброволна жертва, захвана да го разкъсва на части съ своитѣ остри нокти, обвивайки съ нейнитѣ кърви своитѣ жълти жлебини, смѣсвайки своето горещо дихание съ последния въздухъ на безстрашната самоотвержена любовъ.

Тѣй любвеобилно бѣше сърдцето на учителя още въ отдавнаминалитѣ времена, а не жели сега, когато той съ своитѣ слова на милосърдие прекрати жестокото жертвоприношение. Царъ Бимбисара, като узна за неговото високо произхождение и свето призвание, молѣше го да остане въ неговия градъ.

— При тоя високъ санъ, — говорѣше той нему, — нима може да се поднесатъ такива подвизи на въздържание; твоитѣ рѣце сж създадени да държатъ

скиптъръ, а не да се простиратъ за милостиня. Живѣй съ мене до моята смъртъ, тъй като азъ нѣмамъ синъ и наследникъ, и учи моето царство на мъдростъ, живѣй въ моя дворецъ съ прекрасна невеста!

Но Сиддартха, безъ да се колебае, му отговори:

— Но всичко това азъ имахъ, великий господарю, и всичко оставихъ азъ за да търся истината; и азъ все още я търся и ще я търся; и нѣма да се спра даже, ако и дворецътъ на Индра отвори предъ мене своите бисерни врата и боговетъ захванатъ да ме викатъ да влѣза тамъ! Азъ отивамъ да въздигна царството на закона и да се отправя къмъ сѣнчеститѣ гори на Хайи, дето, надѣвамъ се, свѣтлина ще ме осѣни; тая свѣтлина не може да се яви тука посрѣдъ ришитѣ, нея нѣма да дадатъ нито свещенитѣ книги, нито подвизитѣ на въздържание, които довеждатъ до приношение тѣлото въ жертва на душата. Сега работата се състои въ това, да се открие свѣтлината и да се познае истината; и ако ми се удаде това, милий приятелю, азъ, разбира се, ще се върна при тебе и ще ти се отплатя за твоята любов!

Подиръ това царъ Бимбисара три пѣти обиколи около царския синъ, почитателно се поклони до земята и му пожела успѣхъ.

Господъ се отправи къмъ Уравилва; все още неутѣшенъ, съ измършавѣло лице, отслабналъ отъ шестгодишни търсения и усилия.

Отшелницитѣ, живущи въ планината и въ горитѣ, — Алара, Ундра и други петъ — спрѣха го, говорѣйки, че всичко ясно е изложено въ книгитѣ, че никой не може да бжде по-високо отъ Писанието и преданието никой, даже и най-висшитѣ свети, защото какъ може смъртниятъ да бжде по-мждъръ отъ Джана — Канда, който учи, че Брама е безтѣлесенъ и бездейственъ, безстрастенъ, спокоенъ, неизмѣненъ, лишенъ отъ всички свойства; че той е чистъ животъ, чиста мисль, чиста радость. Човѣкъ не може да бжде по-свършенъ отъ Карма-Кандъ, който учи, по какъвъ начинъ можемъ да се освободимъ отъ оковитѣ на личното битие, да станемъ богове и да изчезнемъ въ бездната на божествеността, минавайки отъ лъжата къмъ истината, отъ бор-

бата на чувствата към вѣчния миръ, царуващъ въ обителѣта на мълчанието.

Царскиятъ синъ слушаше тия речи, но не намираше въ тѣхъ утѣшение.

VI

И ако искашъ ти да видишъ това мѣсто, дето слънцето залѣзва отъ всѣкъде по-късно, иди на сѣверо-западъ отъ „Хилядото градини“ по долината на Гангъ до зеленитѣ планини, изъ които изтичатъ два потока — близнаци — Ниладжанъ и Мохана; отивайки по тѣхнитѣ лжкатушни брѣгове, обраснали съ широколистни палмови гори, ти ще отидешъ въ долината, дето струитѣ на двамата братя се сливатъ съ водитѣ на Фалгу, що тече по каменито корито до Хайи и до червенитѣ планини на Барабара. Покрай тая рѣка се разтилаше храсталакъ отъ тръне и пустиня, пресичана отъ пѣсъчни хълмове, която носѣше въ древността име Урувেলাйи. По края ѝ гжста гора, издигаше къмъ небето своитѣ перести върхове, укривайки тихия потокъ, обкиченъ съ сини и бѣли лотоси, населенъ съ пѣргави риби и костенурки. Около гората бѣше прилѣпено селцето Сенани съ своитѣ кжщурки, покрити съ трѣва и осѣнени отъ палми, съ своето мирно, просто овчарско население.

Тукъ, въ това горско уединение, живѣеше господъ Будда, размишлявайки за страданието на людетѣ, за пжтищата и сждбата, за учението на свещенитѣ книги, уроцитѣ, които биха могли да преподаватъ намъ обитателитѣ на горитѣ, за тайнитѣ на безмълвието, отъ кждето всичко излиза, за тайнитѣ на мрака, кждето всичко се стреми, за живота, що съединява тия двѣ тайни, както джгата прѣхвърлена отъ единъ облакъ на другъ по небосклона — джга, толкова подвижна и нетрайна, както и нейнитѣ подпори,

Месецъ подиръ месецъ седѣше въ гората господъ нашъ, потжналъ въ мисли, и се случваше не рѣдко, да забрави да се храни; сепнатъ отъ размишленията, продължили се отъ изгрѣвъ слънце до пладне, той намираше своята паничка празна и биваше принуденъ да се храни съ диви плодове, отбрулени отъ безгрижнитѣ маймуни или червенитѣ папагали подъ дърветата, при

неговитѣ крака. Красотата негова изчезваше; тѣлото му, изнемощѣло отъ борбата на духа, губѣше малко по-малко ония трийсетъ и два белѣга, които отличаватъ Будда. Сухиятъ жълтъ листъ, отроненъ отъ дървото, едвали по малко приличаше на свѣтлия царственъ юноша на прѣжнитѣ дни.

И ето, веднѣжъ, изтощениятъ царски синъ падна на земята и примрѣ, отъ силна умора. Дишането му се спрѣ, прѣстана кръвта да тече по жилитѣ му: той лежеше блѣденъ, неподвиженъ.

Случайно около това мѣсто минаваше младъ овчаръ, който видѣ Сиддартха легналъ съ затворени очи, съ изражение на преголѣмо страдание въ уста, тогава овчарьтъ откърши вѣйки отъ една шипка и направи отъ тѣхъ сѣнка надъ свещената глава; като човѣкъ отъ долна каста, той не смѣеше да се докосне къмъ особата, която му се чинѣше висока и свещена, а подиръ това той влѣ въ устата на учителя нѣколко капки топло млѣко направо отъ вимето на своитѣ кози.

Свещенитѣ книги разправятъ, че затикнатитѣ отъ него вѣйки въ земята бързо порастнали, покрили се съ гъсти листа, съ цвѣтове и съ червени плодове, така че подслонѣтъ, направенъ отъ тѣхъ, приличаше на шатъръ, какъвто въздига царьтъ, когато отива на ловъ, шатъръ отъ сребриста тъканъ съ червени златисти украшения. Но, ето че Господъ дойде на себе си, стана и помоли овчаря да му даде млѣко отъ неговото ведро.

— О владико, отвърна момчето, — азъ не мога да направя това, ти виждашъ, азъ съмъ судра и моето докосване ще те оскверни!

Тогава всесвѣтлопочитаемиятъ отговори:

— Милосърдието и нуждата съединяватъ съ връзкитѣ на родство всѣка плътъ! Кръвта е у всички отъ единъ цвѣтъ, независимо отъ кастата; сълзитѣ сжщо не наспроти каститѣ сж раздѣлени и еднакво сж солени у всички люди; никой не се ражда съ знака на слуга възъ челото си или съ свещениятъ шнуръ на шията си. Който постжпва справедливо, той е роденъ благороденъ; който постжпва подло, той е роденъ подлець. Дай ми да се напия, брате! Когато азъ ще свърша моето търсене — ще се прихване постжпката ти!

Овчарьтъ се зарадва отъ все сърдце и изпълни желанието на учителя.

Другъ пжтъ по пжтя отъ града вървѣше тълпа отъ нагиздени девойки, танцовачки при храма на Индра, съпроводжани отъ музиканти.

Единъ отъ последнитѣ бѣше съ украсенъ съ паунови пера тжпанъ, другъ надуваше пѣяща бансула, трети свирѣше на триструнна китара.

Съ лека стжпка прескачаха тѣ отъ камъкъ на камъкъ, бързайки по лжкатушната пжтека на веселия празникъ; сребърнитѣ дрънкулки звънтѣха на мургавитѣ крака, огърлицитѣ и гривнитѣ въ отговоръ на тѣхъ силно подрънваха.

Музикантътъ съ китарата удряше по нейнитѣ медни струни, а жената що ходѣше до него, пѣеше:

„Каква прелестъ е да играешъ подъ звука на китарата; настрой китарата не много високо, но и не много ниско, и ние ще разиграемъ сърдцата на хората. Силно обтегнатата струна се скжсва, и край на музиката; слабо обтегнатата струна не издава гласъ и това е смъртъ на музиката; настрой прочее китарата не много високо, па и не много ниско“.

Тѣй пѣеше танцовачката подъ звуковетѣ на музиката, спущайки се по горската пжтека отъ една падинка къмъ друга, като весела шарена бубулечка; и не мислѣше тя, че леката нейна пѣсенъ може да се докосне до ухото на потъналия въ размишления светъ човѣкъ, който седѣше подъ фиговото дърво край пжтя. Но Будда дигна своето високо чело при минаването на шумната тълпа и рече;

— Безумнитѣ често поучаватъ умнитѣ: азъ, разбира се, премного обтѣгамъ струнитѣ на живота, като си мисля да предизвикамъ хармонията, която трѣбва да спаси всички. Очитѣ ми притѣмняватъ именно тогава, когато тѣ почнатъ да презиратъ истината; моята сила слабѣе тъкмо въ това време, когато отъ всичко повече азъ се нуждая отъ нея; азъ грѣбва да получа сега всичко, що е необходимо за човѣка, инакъ азъ ще умра, а заедно съ мене — и надеждата на всички люде!

Сжщо тукъ, недалечъ, живѣеше богатъ и благочестивъ човѣлъ, който владѣеше голѣми земи и стада, добъръ домакинъ, приятель на всички бедни; по неговото име и селцето се наричаше Сенани. Въ доволство и миръ живѣеше той съ своята жена Суджата, най-красивата отъ всички чернооки дъщери на тая равнина.

Любезна и справедлива, проста и добра, прѣмодушна и милостлива, тя бѣше приветлива къмъ всѣкиго.

Това злато, а не жена, прекарваше спокойно годинитѣ на сѣмейното щастие съ своя мжжъ въ мирно селско уединение, въ скърби за едно нѣщо само, — че тѣхното съпружеско щастие до сега още не се е завършило съ раждане на чедо. Много пжти се бѣ обръщала тя съ усърдна молба къмъ Лукшми¹⁾ много нощи обикаляше около великия Лингхама²⁾, деветъ пжти по деветъ, като просѣше тя отъ бога синъ, принасяйки въ жертва оризъ, вѣйки отъ яминъ и сандално масло; тя обѣщаваше, ако нейното желание се изпълни, ще постави подъ дървото на бога златна паница съ изобилно, добре приготвена храна, за да би могли девоветѣ удобно да ядатъ отъ тая храта.

И биде чута нейната молитва; преди три месеца бѣше имъ се родило хубаво момче; и то лежеше на гърдитѣ ѝ, когато тя, съ благодарностъ на сърдце, отиваше въ светилището на горски богъ, придържайки съ едната ржка аленото покривало на детето си — нейното съкровище, грациозно държеше тя на главата си паницата и блюдото съ вкусна храна за божествата.

Слугата, изпратенъ по-рано да изкопае земята при дървото и да го привърже съ алена връвъ, се върна при нея съ бързи крачки.

— Ахъ, мила госпожо, — извика той, — вижъ, горскиятъ богъ лежи на това мѣсто, въ образа на човѣкъ съ ржцѣ, поставени на колѣне! Вижъ, какво сияние окржава главата му! Какъвъ кротъкъ и величественъ видъ има той, какви небесни очи! Вижъ, да се срещнешъ съ бога, това е голѣмо щастие!

Суджата сжщо зема царския синъ за божество; тя съ трепетъ се приближи, цѣлуна земята и продума, като наведе своята прекрасна главичка:

— Да бжде милостивъ къмъ мене, раба свой, владико, — обитателтъ на тая гора, подателтъ на добринитѣ, който ме удостои съ своето присжтствие! Да приеме той нашитѣ нищожни дарове — бѣлоснѣжно,

¹⁾ *Лукшми* или *Лакшми* е богиня на щастието и красотата.

²⁾ Лингхамъ или Линха — мисгически символъ на Сива.

чисто като слонова костъ, млѣко, съ което азъ току-що напълнихъ тия сѣдове!

И тя налѣ въ златна чаша млѣкото и отъ кристалното гърненце полѣ тя ржцетѣ на Будда съ розова вода.

Той ядѣше, безъ да каже нито дума, а щастливата майка стоеше на почтено разстояние.

Тая храна произведе чудотворно действие! Господъ нашъ почувствува възстановлението на своитѣ сили и възврѣщането на живота си: безсънитѣ нощи, днитѣ на въздържане минаваха като сънь. Като че ли духътъ му се хранѣше заедно съ тѣлото му и отново разперяше крилата си, като птица, която е уморена отъ полета си прѣзъ пустинята, съ наслаждение омива въ рѣката опрашената си шия и глава. Като видѣ, че лицето на Господа ставаше все по-хубаво и по-хубаво, Суджата отново му се поклони.

— Ти наистина ли си Богъ? — тихо попита тя, — и дарътъ мой доби ли милость предъ тебе?

Но Будда попита:

— Що бѣше това, което ти ми донесе?

Пресветий, — отговори Суджата, — азъ вземахъ млѣко отъ сто току-що отелили се крави и съ това поихъ петдесетъ бѣли крави, а съ тѣхното млѣко — други двацетъ и петъ; а съ млѣкото отъ тия двейсетъ и петъ — други шестъ най-хубави, най-превъзходни отъ всички, каквито се намиратъ у насъ! Като издоихъ тѣзи последнитѣ, азъ сварихъ млѣкото съ сандално дърво и съ тънки благовония въ сребърна чаша, като го смѣсвахъ съ оризъ, израсналъ отъ хамбарни зърна, посѣяни на нова нива и гледани така, че всѣко зърно приличаше на бисеръ. Всичко азъ това сторихъ отъ все сърдце, тѣй като бѣхъ дала обѣщание, ако родя дете, да принесе жертва, въ благодарность за тая радостъ; и ето роди ми синъ, и животътъ ми става щастливъ!

Господъ нашъ дигна тихичко червенитѣ гънки на покривалото и, като постави на малката главичка ржцетѣ си, съ които се извърши спасението на свѣта, произнесе.

— Да бжде дълговѣчно твоето щастие! Да бжде за твоя синъ леко брѣмето на живота! Ти даде помощъ не на Бога, а на мене — единъ отъ твоитѣ братя; азъ бѣхъ нѣкога царски синъ, а сега станахъ скитникъ, и презъ шестъ тежки години търся денемъ и ноцѣ тая

свѣтлина, която трѣбва да разгони мрака, въ който все още прекарватъ хората, като не могатъ да го видятъ. И азъ ще намѣря тая свѣтлина! . . . Да, тя вече започна да се мѣрка предъ менъ — лучезарна и благотворна, но моята слаба плътъ изнемощѣ; твоята чиста храна, скъпа сестро, възстанови силитѣ ми; тая храна, минала презъ нѣколко живота, укрѣпи живота ми както, когато самиятъ животъ минава прѣзъ нѣколко раждания, до като достигне блажена висота и очищение отъ грѣховетѣ. Но нима въ сжщностъ, намирашъ ти, че животътъ самъ по себе си е отрада? Нима на тебе ти трѣбва само да живѣешъ и обичашъ?

Суджата отговори:

— Високопочитаемий! Моето сърдце не е голѣмо, но и слабиятъ дъждъ може да напълни съ вода цѣлата чашичка на лилията, макаръ че той едва-едва оросява полето. За мене е достатъчно и това, че слънцето на живота ми свѣти въ милостъта на моя повелителъ и въ усмивката на моето дете, разпространявайки топлотата и свѣтлината на любовта въ цѣлата наша къща. Днитѣ мои минаватъ приятно срѣдъ домашнитѣ грижи отъ изгрѣвъ, когато азъ се събуждамъ, възнасямъ молитва на боговетѣ, давамъ хлѣбъ, украсявамъ дървото Тулси, раздавамъ работа на своитѣ слугини, до пладне, когато моятъ господаръ склони главата си на моитѣ гърди, приспанъ отъ тихитѣ пѣсни и отъ вѣненето на вѣтрилото, а послѣ до вечеря, когато при яснитѣ вечери азъ стоя около него и му прислужвамъ! Звѣздитѣ разгарятъ своитѣ сребристи огньове и ни изпращатъ да спимъ, следъ молитвитѣ въ храма и следъ беседитѣ съ приятели. Какъ мога азъ да не бъда щастлива, когато боговетѣ сж ме благословили до такава степенъ, че азъ, като майка на чадото ни, се чувствувамъ тъй силна, ако би потрѣбвало да тръгна по пѣтя къмъ небето! И насъ ни учатъ свещенитѣ книги, че човѣкъ, който е посѣялъ дърво, което дава сѣнка на пѣтника, който е направилъ чешми за полза на хората или е възпиталъ сина си, приготвя за себе си блаженство за подиръ смъртъта си; а каквото говорятъ книгитѣ, приемамъ го азъ съ смирение, защото зная, че азъ не съмъ по-умна отъ великитѣ мъже на древностъта, които сж говорили съ боговетѣ и които сж знаели химни и заклинания и цѣлия пѣтъ на мирния и добродѣтеленъ животъ. Азъ

сщо мисля, че отъ доброто излиза добро, а отъ злото — зло, всѣкога, постоянно, въ всѣко време и всѣко мѣсто. И вижъ, че отново израстватъ отъ добрия корень сладки плодове, а горчиви — отъ сѣмето на яда; вижъ, както враждата поражда ненависть, така добротата създава приятели, и търпението докарва миръ даже въ сегашниятъ нашъ животъ; азъ мисля; а когато умремъ, нима нѣма да настане за насъ тогава такава бждаще, което въ нищо нѣма да отстѣпи на настоящето и — кой знае? — може би ще се укаже още по-щастливо? Вижъ едно оризово зърно дава голѣмъ класъ съ петдесетъ зърна, а всичкитѣ тѣзи прелестни бѣли и златисти хризантеми се скриватъ пролѣтно време въ малки, голи, сиви пжпки. Ахъ, владико, азъ зная, има такива скърби, които могатъ да обърнатъ въ прахъ и най-голѣмото търпѣние! И тогава азъ бихъ държала него въ своитѣ обятия и бихъ чакала моя повелителъ въ тоя свѣтъ, който е приготвенъ за вѣрнитѣ жени; бихъ изпълнявала своя дългъ, своитѣ обязанности до тогава, до като дойде неговиятъ часъ. Моята участъ е съ радость да гледамъ какъ факелътъ ще се запали отъ ненаситния огънь на кладата и ще издига кълба отъ димъ. Въ писанията е казано: ако индийската жена умре по тоя начинъ, — за всѣко влакно отъ нейната глава ще бждатъ дадени на нейния мжжъ по нѣколко години животъ на небето. Затова азъ не зная страхъ, о, светий мжжо, затова и тече въ радость животътъ ми; но азъ не забравямъ и другитѣ живущи въ скърби и сиромашия, въ болести и нѣмотия, — да бждатъ боговетѣ милостиви къмъ тѣхъ. Колкото се отнася до менъ, — азъ се мжча да не пропусна покрай себе си добро, извършването на което се пада на мене, и живѣя, подчинявайки се на законитѣ, и твърдо вѣрвамъ, че туй, което трѣбва да бжде, ще бжде; а трѣбва да бжде — не друго нѣщо, освенъ добро!

Тогова заговори Господь:

— Ти можешъ да учишъ учители, — рече той, — твоитѣ прости думи сж по-мждри отъ премждрости. Бжди доволна ти отъ своето незнание, ако пжтътъ на истината и твоитѣ дългове ти е известенъ: расти, прелестно цвѣте, средъ своята тиха сѣнка, — полудневната свѣтлина на истината е преждеврѣменна за нѣжнитѣ листица; тѣ широко ще се разтворятъ подъ други слънца,

въ по-подирния животъ, и тогава ще издигнатъ върха си до небето. Ти се поклони на мене, а азъ се покланямъ на тебе! Чудесно сърдце! Ти знаешъ, безъ да си се учила, като вдъхновенъ отъ любовъ гължбъ, който намира пжтя за вкжщи! Който види тебе, може да разбере, защо има още надежда за хората и защо ние доброволно се държимъ за колелото на живота. Да бжде миръ и радостъ съ тебе, въ всичкитъ ти дни, нека да извърша и азъ своето сжщо така, както ти си извършила твоего! Този, когото ти си смѣтнала за Богъ, той моли тебъ да пожелаешъ нему това!

— Така да бжди! рече тя, поглеждайки замислено детето си, което протѣгаше къмъ Будда своитъ нѣжни ржчици, като знаеше, може би, повече нѣщо, отколкото ние предполагаеме, и като се покланяше предъ Господа. А той, подкрѣпенъ отъ чистата храна, стана и се отпрати къмъ голѣмото дърво, — дървото Боди (оттогава то стана неувѣхваемо и се пази за вѣчно поклонение на свѣта), подъ сѣнката на което било писано отъ истината да се яви Будда. Учителътъ предчувствуваше това: като се отпрати къмъ дървото на мъдростъта, той вървѣше съ мѣрни крачки твърдо, величествено. ¡Народи! Ликувайте! . . . Господъ нашъ отива къмъ дървото!

Когато той отиде подъ сѣнката на стройнитъ стебла, покрити съ сводове отъ блѣстящи листа, земята го поздравя благоговѣйно прекланяйки преди него своитъ трѣви и обсипвайки пжтя му съ току-що разцѣвнали цвѣтя. Дърветата на гората си преклонваха клонетъ, правейки нему сѣнка; воднитъ богове му изпращаха отъ рѣката прохладенъ вѣтрецъ, изпълненъ съ благоухание отъ лотоситъ. Горскитъ звѣрове, — пантеритъ, глиганитъ, еленитъ, — забравили своитъ разпри, гледаха изъ гжсталацитъ и пещеритъ съ голѣми очудени очи на неговия кроткъ ликъ. Изъ хладна пукнатина на камъка пропълзѣ отровна шарена змия и потресе главата си въ честь на Господа; пѣстрокрилитъ бубулечки махаха предъ него съ своитъ зелени, лазурни и златисти крилца; кръвожадниятъ ястребъ съ църкане пусна своята плячка; петнистата катерица скачаше отъ дърво на дърво, мжчейки се да го види по-добре; кълвачътъ цвърчеше, скачаше на своето въздушно гнѣздо; гущерътъ се затича къмъ него, гължитъ се събираха въ ято, даже и пълзачитъ знаеха, че ще стане нѣщо, и се

радваха. Гласовѣтъ на небето и земята се съединиха въ една пѣсенъ, която за уши тѣ, що умѣеха да слушатъ звучеше така:

„Господи и приятелю! Ти си любвеобилниятъ спасителъ! Ти, който си победилъ гнѣва, и гордостъта, и желанята и страха, и съмнѣнието! Ти, който принесе себе си въ жертва за всѣкого и за всички, отивай къмъ дървото! Тъжовниятъ свѣтъ благославя тебе: ти—Будда, който трѣбва да облекчишь мжкитѣ на свѣта! Отивай, благославянь съ поклони! Встѣпи въ послѣдната борба, за насъ, о, победоносний царю! Настана твоятъ часъ! Дойде нощта, която чакаха вѣковетѣ!“

И ето че настана нощъ, въ тоя именно часъ, когато нашиятъ Учитель седна подъ дървото. Но този, който е царъ на тъмнината — Мара, като узна, че дойде Будда, изкупителтъ, че настана часъ, когато той трѣбва да открие истината и да спаси свѣтоветѣ, събра всичкитѣ подвластни на себе си зли сили. Тѣ прилетѣха изъ дълбокитѣ бездни, тѣ, — враговетѣ на знанието и свѣтлината. — Арати, Пришна, Раги, съ своето воинство на страститѣ, страха, незнанието, възделението, — съ всичкитѣ уроди на мрака и ужаса; всичкитѣ тѣ ненавиждаха Будда, всички искаха да смутятъ душата му. Никой, даже и най-мъдритѣ отъ мъдритѣ не знаятъ, какъ изчадията на ада сж се мжчили тая нощъ, да възпрепятствуватъ на Будда да открие истината. Тѣ ту пушаха страшни бури, които потресваха въздуха съ грозни гърмотевични удари, ту изъ пукнатинитѣ на небето обсипваха земята съ червенитѣ стрѣли на яростъта, ту коварно пошѣпвайки сладкозвучни думи, приемаха образъ на плѣнителна красота, явявайки се срѣдъ очарователтелното шумоление на листата при тихъ вѣтрець, ту плѣняваха съ сладострастното пѣние, съ шепота на любовта, ту изкушаваха съ примамка за царска власть, ту бъркаха съ насмѣшливи съмнѣния, доказвайки всичката празнота на истината. Явявали ли се тѣ видими, приемали ли сж вѣнкашенъ образъ или, може би Будда се е борилъ съ враждебнитѣ духове въ глѣбинитѣ на своето сърдце — азъ това не зная; азъ преписвамъ това само, що е написано въ древнитѣ книги.

Изпървенъ се явиха по редъ десеттѣ главни грѣхове, могъщитѣ воители на Мара, ангелитѣ на злото.

Първият — Аттавада — Себелюбие — което въ цѣлата вселенна, като въ огледало, вижда своето лице и, викайки „азъ“, иска, щото цѣлиятъ свѣтъ да би казалъ „азъ“, да би погинало всичко, ако му се случи да страдае.

— Ако ти си Будда, — рече той, нека другитѣ блуждаятъ въ мракъ; достатъчно е за тебе, че ти самъ ще се спасишъ, като се спрешъ неизмѣнно тамъ, къдѣто си стигналъ; стани и приеми благословението на боговетѣ, които не се измѣняватъ, не се вълнуватъ, не умиратъ!

Но Будда отговори:

— Истинското въ твоитѣ думи е презрѣно; неистинското — проклето; изкушавай тогова, който люби самъ себе си!

Подиръ това се яви блѣдното съмнение, демонътъ на отрицанието, духътъ на смѣшкитѣ, и пошепна на ухото на учителя:

— Всичко що съществува, е единъ призракъ, и тщетно е да се узнае наговата суета! Тигонишъ своята собствена сѣнка; стани и ходи; нѣма другъ пжтъ, освенъ търпението и презрѣнието, нѣма спасение за людетѣ. нѣма възможностъ да спре колелото на живота!

Но Господъ нашъ отговори:

— У мене нѣма нищо общо съ тебе, лъжливий Васикитча, най-лукавиятъ отъ людскитѣ врагове!

Следъ това се яви Силабатъ-примаса, вѣщица, която придава сила на тъмнитѣ вѣрвания, господствува въ много страни подъ вида на по-млада сестра на сегашната вѣра и вѣчно мами душата съ праздни обряди и молитви, пазителка на ключоветѣ, които заключватъ ада и отварятъ небето.

— Нима ти ще се осмѣлишъ, — каза му тя, — да отхвърлишъ нашитѣ свещенни книги, да свалишъ отъ престола нашитѣ богове, да опустошишъ нашитѣ храмове, да унищожишъ закона, който дава прѣхрана на жрецитѣ и поддържа царството?

Но Будда отговори:

— Това, що ми заповѣдашъ ти да пазя, е форма, която отживява; свободната истина е вѣчна! Върни се въ своя мракъ.

Подиръ това се приближи твърде мжжествениятъ съблазнителъ, Кама, царътъ на страститѣ, който има

власть даже надъ боговетъ, царьтъ на всѣка любовь, управитель на царството на насладитъ. Той пристъпи къмъ дървото, прегъвайки своя златенъ лжкъ, обкиченъ съ червени цвѣтя, и съ стрелитъ на желанието, съ петъ нѣжни езици отъ пламенъ на заостренитъ краища, — стрѣли, които поражаватъ сърдцето много по-сигурно отколкото отровното острие. Заедно съ него се яви въ това уединено мѣсто и една тълпа отъ призраци съ небесно-хубави очи и устни; тѣ сладостно нашепваха хваления на любовта; пригласяйки на музиката на невидими струни, тѣ пѣха тѣй прѣлѣстително, че изглеждаше, като че ли самата нощъ се прислушва въ тѣхнитъ пѣсни, и звездитъ и месецътъ спираха движението си, внимавайки, какъ пѣятъ тѣ на Будда за изгубеното блаженство, за невъзможността на смъртния да намѣри въ всичкитъ три свѣта нищо по-скъпо отъ нѣжнитъ гърди на отдалата се нему красавица, нищо по-поразително отъ хармонията въ формитъ на прекрасното тѣло, тая неизказана, но въ сжщото време и красноречиво говореща на душата хармония, която се съзнава отъ вълненieto на кръвта, която се боготвори отъ желанията, стремящи се да я завладеятъ, като единствено най-големо благо на свѣта, като сжщинско небе, въ което смъртниятъ се уподобява на боговетъ, явява се творецъ и владѣтель, придобива дара на дароветъ, вѣчно новъ и възнаграждаващъ хиляди страдания. Кой може да чувствува скърбъ, когато нѣжнитъ рже силно прегърнатъ него, и цѣлиятъ животъ се слива въ единъ щастливъ въздухъ и цѣлиятъ свѣтъ се дава въ една горѣща цѣлувка? Така пѣха тѣ, викайки го нѣжно съ рже, тогава, когато читъ имъ горѣха съ пламъци на любовта, устнитъ се усмихваха съблазнително. Въ сладострастни танци тѣ ту оголваха, ту запокриваха своето крѣхко тѣло, подобно на пжпкитъ на цвѣтията, откриващи цвѣта, но скриващи сърдцето на цвѣтето. Възхитеното око никога не виждаше нищо прелѣстително въ тия полунощни танцувачки, дошли край дървото една отъ друга по-прелестни.

— О, великий Сиддартха! азъ съмъ твой, — шепнеха тѣ — изпитай сладостта на моята цѣлувка и кажи, сладка ли е младостта?!

Но нищо не трогваше душата на нашия учителъ. Тогава Кама замагна съ своя вълшебенъ жезълъ;

тълпата отъ танцовачки се разотиде и се яви видение, видение надминаваще по красотата и стойността всички други — видение, което бѣше приело образа на прелестната Ясодхара. Нейнитѣ дълбоки погледи, горящи въ нѣжна страсть, бѣха пълни съ сълзи; тя въ изнеможение отваряше прегръдки и като музика прозвуча шептенето на неговото име на устнитѣ на очорователната сѣнка.

— Царски сине! Азъ ще умра отъ скръбъ по тебе, — въздишаше тя. — Кжде намѣри ти небе, подобно на нашето, отразяваще се въ водитѣ на свѣтлата Рохини, извиваща се край стеничѣ на нашитѣ увеселителни чертози? Не тамо ли азъ оплаквахъ тебе презъ всичкитѣ тия мжчителни години? Върни се, Сиддартха, върни се! Само веднѣжъ да се докоснешъ отново до устнитѣ мои, само да ми позволишъ още веднѣжъ да се облегна на твоитѣ гърди, и всички тия безплодни мечтания ще изчезнатъ! О, погледни: нима не съмъ азъ сжщата, която ти обичаше?

Но Будда рече!

— Ти молишъ отъ името на моята мила, прелестна, коварна сѣнка! О, твоитѣ просби сж напразни; азъ не проклинамъ тебе, защото ти ми носишъ скжпия за менъ образъ, но ти си сжщо такъвъ призракъ, каквито сж всички земни призраци! Обърни се въ нишожество, отъ каквото си излѣзла ти!

Тогава изъ гората се понесе викъ и всичката тълпа отъ красавици изчезна, блещукайки съ пламъка на блуждающъ огънь и загръщайки се съ своитѣ дълги ефирни одежди.

Подиръ това небето се затъмни, и въ шума на излѣзлата буря се явиха най-свирѣпитѣ страсти — последнитѣ отъ десетѣхъ: Патиха — ненавистьта съ змии, обвили се около нейното тѣло, които цицаха отровно млѣко отъ нейнитѣ увиснати гърди и смѣсваха своето съскане съ нейнитѣ проклетия. Малко развалнува тя светеца, който съ спокойни погледи бѣше застаналъ да се слуша въ нейнитѣ злостни речи. Нейнитѣ черни змии се гърчеха и скриваха своитѣ отровни зѣби. Следъ Ненавистьта следваше Рупарага — Чувственостъта, която отъ любовъ къмъ живота, забравя да живѣе, а следъ нея многоблагородната Аругарага — Славолубието, на чиято надмѣнностъ се подаватъ най-мждритѣ, майки на

смѣли подвизи, борби, тежъкъ трудъ. Следъ тѣхъ се яви надмѣнниятъ Мано, демонъ на гордостята; лъжливи-ятъ Уддхачча, демонъ на самоизмамата; и най-накрай, съпроводено съ безбройни тълпи отъ извиващи се и пълзящи безформени, гнжсни сжщества, прилични на прилѣпи и жаби,— Невежеството, майка на страха и неправдата, Авидя, отвратителна вещица, отъ приближаването на която нощта стана още по черна; вѣковнитѣ гори се разтрепериха, дивитѣ вѣтри запѣха, разпокжсващитѣ облаци излѣха отъ своитѣ нѣдра потоци блѣстящъ отъ мълнии дъждъ; звездитѣ попадаха отъ небето; твърдата земя се потресе, като че ли сж поставили огънь въ нейнитѣ зѣещи рани; черниятъ въздухъ се изплъни съ плющенето на криле, съ църкането и рикането на злитѣ и страшни лица на владетелитѣ на тъмнината, които изъ хиляди адове бѣха донесли своитѣ воинства за изкушение на учителя.

Но Будда не ги забележи; спокоенъ седѣше той заобиколенъ отъ добродѣтелята, като съ стени и съ окопи на крѣпостъ. И свещеното дърво—дървото Боди — тѣй сжщо оставяше средъ тая суматоха; всѣки неговъ листъ свѣтѣше така спокойно, като въ пълнолуние, когато лекия зефиръ не може да отрони блестящитѣ капчици роса. Природата свирепствуваше и бушуваше вѣнъ отъ сѣнката, хвърлена отъ гжститѣ клоне.

Въ третата стража, когато адскитѣ легиони отлетѣха, нѣженъ вѣтеръ се понесе отъ заходящиятъ месецъ, и нашиятъ учитель достигна Сама-Самбудда: той видѣ при свѣтлина, недостъпна за нашитѣ човѣшки чувства, реда на всички отдавна минали сжществувания въ всички свѣтове; вдълбочавайки се сѣ по-далеко и по-далеко въ дълбочинитѣ на времето, той видѣ петстотинъ и петдесетъ свои сжществувания. Както човѣкъ, който е достигналъ върха на една планина, гледа цѣлия извървѣнъ отъ него пжтъ, извиващъ се край пропасти и скали по гжсто обраснали лѣсове, по блата, свѣтящи съ примамлива зеленина, по хълмове, на които той се е изкачвалъ, задъхвайки се по стрѣмнини, на които се е подхлѣзвалъ кракътъ му, край залѣти съ слънчева свѣтлина равнини, водопади, пещери и езера чакъ до тая мрачна равнина, отъ кждето е наченалъ неговиятъ пжтъ къмъ небеснитѣ височини; така и Будда видѣ дългата стълба на човѣшкия животъ отъ първото стжпало, на което сжществуването се явява ни-

щожно, до високитѣ и най-високитѣ стѣпала, на които седатъ десетѣ велики добродетели, що облекчаватъ пѣтя къмъ небето.

Буда видѣ сѣщо, какъ новиятъ животъ пожънва всичко, що е било посѣянно отъ стария; какъ неговото течение се започва тамъ, дето се свършва течението на другия; какъ той се ползува отъ всичкитѣ придобивки и отговаря за всички загуби на предшествуващия; той видѣ, че отъ всѣки животъ доброто поражда ново добро, злото—ново зло, а смъртъта събира на всѣкого сбора, при който смѣтката за достоинствата и недостатѣцитѣ е най-точна; нищо дадено не се забравя, всичко се предава вѣрно и правилно на новозараждаещия се животъ, който наследва всички минали мисли и постѣпки, всичкитѣ плодове на борбитѣ и победитѣ, всичкитѣ черти и спомени на предидущето сѣществуване.

Въ срѣдната стража нашиятъ учителъ достигна Абхидна — широкото прогледване въ области, които лежатъ извънъ нашата сфера: въ сфери, които нѣматъ имена, въ безчисленитѣ системи на свѣтове и слънца, движащи се съ поразителна правилностъ, милиони следъ милиони, съединени въ групи, въ всѣка отъ които всѣко свѣтило се явява самостоятелно цѣло и въ сѣщото време частъ отъ цѣлото, отъ единъ сребристъ островъ въ сапфировото море, безбрѣжно, неузнаваемо, никога не спадаше, — море, което съ вѣчното трептене на вълнитѣ се повдига въ безпокойно стремление къмъ промѣни. Той видѣ властницитѣ на свѣта, които държатъ свѣта съ невидими връзки, а самитѣ тѣ, покорно се движатъ около много по-могъществени свѣтила, източници на много по-силна свѣтина, минавайки отъ звезда на звезда и хвърляйки непрестанното сияние на живота изъ вѣчно измѣняващитѣ се центрове до най-последнитѣ предѣли на пространството.

Всичко това той видѣ въ ясни образи, всичкитѣ цикли и епицикли — цѣлия редъ на Калпитѣ и Махакалпитѣ, предѣли на времето, което нито единъ човѣкъ не може да обхване съ разума си, макаръ и да би могълъ да преброи капкитѣ на водитѣ на Гангъ отъ неговитѣ извори до морето; всичко това е неуловимо за думитѣ; — по какъвъ начинъ се извършва тѣхното оголѣмяване и намаляване; по какъвъ начинъ всѣки отъ небеснитѣ пѣтници свършва своето сияеще битие и по-

тъва въ тъмнината на небитието. Секуала*) задъ секуала съзираше той въ дълбочина и височина, понасяше се по безконечнитѣ лазури на пространството и виждаше — задъ предѣлитѣ всички форми, всички сфери, и всѣки източникъ на движението на всички свѣтила — това неразруσιμο и безмълвно действащо вълнение, споредъ което тъмнината трѣбва да се превръща въ свѣтина смъртта — въ животъ, пустотата — въ пълнота, безформенността — въ форма, доброто — въ нѣщо по добро, хубавото въ — съвършено; на тая неизразима заповѣдь никой се не противи, никой не противоречи, защото тя е по-силна отъ самитѣ богове: тя е неизменна, неизразима, първовърховна. Това е властъ създаваща, разрушаваща и възсъздаваща, направляваща всичко къмъ добро или, сжщо така, къмъ красота, истина и полза.

По тоя начинъ всичко, що съществува служи на тая сила за свое добро и, като ѝ противодействува извършва зло; отъ тукъ и червеятъ не е изключенъ и даже ястребътъ, който носи окървавена плячка на своитѣ пилета не извършва зло. Капката роса и звездата, като сестри сияятъ, като се смѣсватъ въ общия ходъ на живота, и човѣка, който живѣе, за да умре, и умира, за да живѣе по-добре отъ по-преди, ако върви по безупрѣченъ пжтъ и сериозно желае да не препятствува, а да помага на всички същества — голѣми и малки — увеличава живота.

Всичко това видѣ нашиятъ учителъ въ срѣдната стража.

А когато настана четвъртата стража, той позна тайната на страданието, съвмѣстно съ злото, което извращава закона, като парата, която не дава да се разгори огъня на ковача.

Нему се откри Духа Сатя, първата отъ четиритѣхъ „Свети Истини“; той позна, че страданието се явява като сѣнка въ живота, движеща се по стлпкитѣ на живота; която не може да се отстрани, безъ да се премахне и самия животъ съ всичката му измѣнчивостъ на степенитѣ му — рождение, ръстъ, упадъкъ, любовъ, ненавистъ, удоволствие, скръбъ, битие и работа. Никой не може да избѣгне неговитѣ скръбни наслаждения и приятни тжги, ако нѣма знание, което да показва тѣхната призрачностъ. Но този, който знае,

*) Секуали — свѣтовни системи.

че Авидя — лъжата се използва отъ тия призраци, като отъ засада, престава да обича живота и се грижи само за това, какъ да се избави отъ него. Кржгозорътъ на такъвъ човѣкъ е широкъ: той вижда, че лъжата поражда Санкхара — порочни стремления, стремленията пораждатъ Енергията — Виднанъ, следъ която следва Намарупа — външната форма, името и въплъщението, което оформява човѣка, който живо усѣща всѣко чувствуване, и който беззащитно отразява у себе си всички призраци, що се мѣркатъ предъ неговото сърдце; и по тоя начинъ възниква Ведана, жизненото чувство, лъжливо въ своитѣ радости, жестоко въ своитѣ скърби; но, радостно или скърбно, то дава начало на майката на желанията — Тришна, тая жажда, която заставя всички живуци да пиятъ все повече и повече отъ тия солени води, по които се тѣ носятъ, упиватъ се отъ удоволствията на честолюбието, богатството, честта, славата, владичеството, побѣдата, любовта, разкошната храна и одеждитѣ, хубавото лице, гордостта на своето произхождение, сладостолюбието, борбата за сжществуване и грѣховетѣ ту сладки, ту горчиви, които пораждатъ тая борба.

По тоя начинъ жаждата на живота се утолява съ напиткитѣ, които удвояватъ жаждата; но мждриятъ унищожва въ своята душа тая Тришна, не храни своитѣ чувства съ лъжовни призраци, твърдо настройва душата си така, щото нищо да не иска тя, да не се бори и да се не стреми къмъ злото; той кротко пренася злото породено отъ минали беззакония, и съ отказа да удовлетвори страститѣ си, той подава тѣхъ до пълното имъ унищожение; когато най-после цѣлата сума на изживѣния живогъ — Карма — цѣлия сборъ на душата, който показва какви деяния тя е извършила, какви мисли е имала, всичко, каквото ние смѣтаме себе си, това наше „азъ“, изтъкано отъ нишкитѣ на безкрайното време върху невидимата основа на действията, получава въ вселенната дѣлтъ на чистотата и безгрѣшността; нему ставатъ излишни изискванията на новото тѣло, новото мѣсто; ставатъ не нуждни грижитѣ за новия начинъ на живѣне въ новото сжществуване, — грижитѣ за облекчение грядущитѣ изпитания. „Плтеката е премината“, — и ето „Карма“, свободна отъ земнитѣ лъжи, избавена отъ всички въжделения (Скандхъ) на плътта, освободена отъ вериги, — отъ Упаданъ,

— отъ обръщението на колелото; тя бди, тя е здрава, като човѣкъ, събудилъ се подиръ тежъкъ сънъ. Сега стои тя по-високо отъ царетѣ, по-щастлива е отъ боговетѣ! Нейниятъ болезненъ ламтежъ къмъ съществуване се прекратява, и животътъ минава безъ животъ въ неизразимо спокойната, неизразимо блажената, благословената Нирвана, безчувственъ неподвиженъ покой — това ново измѣнение, което вече никога не се измѣнява!

Първитѣ лъчи на утренната зора освѣтиха победата на Буда! На изтокъ се запалиха първитѣ огньове на свѣтлия день, промъквайки се презъ тъмния покривъ на нощта. Утренната звѣзда блещѣше на синия небосклонъ, а блестящитѣ ивици отъ розова свѣтлина се разгаряха сѣ по-ярко и по-ярко, прорѣзвайки сивитѣ облаци. Загърнатитѣ въ сѣнка планини видѣха великото слънце по-рано отъ цѣлия останалъ свѣтъ, и украсиха съ порпуръ своитѣ върхове; цвѣтята почувствуваха топлото дихание на утрото и разтвориха своитѣ нѣжни листица. Силната свѣтлина тръгна съ тихи стъпки по блѣстящата трева и превърна сълзитѣ на нощта въ свѣтящи елмази, покри земята съ сияние, обши съ злато краищата на заходящитѣ облаци, позлати върховетѣ на палмитѣ, които му пошѣпваха радостно привѣтствие. И ето слънцето устреми златнитѣ си лъчи къмъ планинската пжтека, превърна съ своето вълшебно прикосновение рѣката въ разтопенъ рубинъ, потърси въ гжсталака плахитѣ очи на антилопата и ѝ рече: „Настана день!“ Докосна се къмъ мъничкитѣ птички въ гнѣздата имъ, дето тѣ се притайваха, пхнали главичкитѣ си подъ крилцата и имъ пошепна: „Деца, хвалете дневната свѣтлина!“

И всичкитѣ птици възпѣха славословие: славеятъ — химнъ, шарениятъ косъ — приветствие на утрото, ангингата забръмча и хврѣкна да събира медъ преди пчелитѣ, сивата врана заграчи, папагалътъ зацърка, зелениятъ кълвачъ закълва, гължбитѣ захванаха своя безкраенъ разговоръ. Така вълшебно бѣше влиянието на тоя великъ изгрѣвъ, явилъ се заедно съ победата, че на всѣкъде, близо и далечъ, въ всичкитѣ жилища на людетѣ се разпространи незнаенъ миръ. Убийцата скри своя ножъ, грабителътъ върна назадъ плячката си; сарафинътъ размѣняваше пари безъ сарафлъкъ; всичкитѣ зли сърдца станаха добри, когато лжчата на

тоя блаженъ изгрѣвъ се докосна до земята. Царетѣ, които водѣха ожесточена война, заключиха миръ; болнитѣ весело станаха отъ одъра на болестята; умиращитѣ се усмигнаха, като че ли знаеха, че радостното утро се е разпространило отъ източника на свѣтлината, който възсия по-далече отъ най-източнитѣ краища на земята. И въ сърдцето на тжжовната Ясодхара, седнала въ скърби възъ постелята на царския синъ Сиддартха, влѣзе внезапна радостъ, като че ли нейната любовъ не се е затъмнявала, като че ли скръбъта ѝ трѣбва да се свърши съ щастие. Цѣлиятъ свѣтъ почувствува, безъ да узнае за това причината, нѣкаква радостъ; надъ сухитѣ пустини се понесоха веселитѣ пѣсни на безплътнитѣ духове, които бѣха прорѣзали появяването на Будда, и въздушнитѣ девици възклицаваха: „Свърши се, свърши се!“ И жрецитѣ, заедно съ очудения народъ, стоеха и гледаха вълнитѣ на златистата свѣтлина, разливаща се въ небесата, и говорѣха: „Нѣщо велико е станало!“ Всичкитѣ жители на горитѣ и гжсталацитѣ прекараха тоя день въ миръ; петнистиятъ еленъ пасѣше наредъ съ тигрицата, която си доеше тигърчетата; сърната пиеше вода на езерото, заедно съ хищнитѣ звѣрове; сивитѣ зайци бѣха подъ канарата на орела, а той самъ си чистѣше острия клонъ о лениво отпуснатото си крило; змията обръщаше на слънцето своитѣ блестящи люспи и скриваше отровнитѣ си жъби; соколътъ не се докосна до кадънката, която си правѣше гнѣздо, изумрудната халциона, морската лѣстовица, гледаха умислено на играящитѣ риби; джждовникътъ не ловѣше бубулечки, макаръ че те брѣмчеха около него, сияейки съ порпуръ, лазуръ и янтаръ; духътъ на нашия учителъ почиваше у хората, птицитѣ и звѣроветѣ, макаръ че той седѣше подъ дървото Боди, прославенъ съ победата, издържана за благо на всички, озаренъ отъ свѣтлина много по-силна, отъ свѣтлината на слънцето.

Най-после той стана лжчезаренъ, радостенъ, можщъ и като издигна гласъ, произнесе на всеуслышание на всичкитѣ времена и свѣтове:

„Въ много обители на живота живѣхъ азъ, който непрестанно търсихъ тогова, който е въздигналъ тия тъмници на чувственостъ и скръбъ. Тежка бѣше моята непрестанна борба! Но сега, о строителю на тия обители, азъ те познавамъ! На тебъ нѣма да ти се удаде

вече никога да видишъ отново тия приюти на страдание, никога нѣма да можешъ ти да закрепишъ своדותѣ на суетитѣ, никога не ще можешъ ти да поставишъ нови стълбове на вехти основи! Разрушеното е твое жилище, въздигнато съ лъжа, и покривътъ неговъ е разхвърленъ! Невредимъ ще излѣза азъ, добивайки спасение!

VII

Въ скърби преживѣ тѣзи дълги години царъ Суддходана посрѣдъ своитѣ вѣрни саки, мжчейки се отъ желанието да види още веднажъ сина си, и да чуе неговия гласъ.

Въ скърби живѣеше презъ тия години и прекрасната Ясодхара — вдовица на живъ мжжъ, безъ да знае нѣкакви радости въ живота, оплаквайки своя повелитель — царски синъ.

При всѣко известие за новопоявилъ се отшелникъ, срещнатъ въ далечни страни отъ камилскитѣ кеврани или отъ търговци, избрали за по-угодно малко посѣщаванитѣ пжтеки, царътъ изпращаше пратеници да му донесатъ разкази за който и да е светъ мждрецъ, който живѣе уединено далече отъ родината си, но никой нищо не казваше за него, за вѣнцеславнейшия отъ рода на Капилаваста, за него — гордостъта и надеждата на царя, предметътъ на любовта на нѣжната Ясодхара, — никой нищо не знаеше за него — далечния странникъ, забравилъ, може би, сега своята родина, измѣнилъ се, умрѣлъ.

Но ето че веднѣжъ въ време на празника на Васанта*), когато сребриститѣ клонове се появяватъ на дърветата манго и цѣлата земя се облича въ пролѣтни одежди, царицата седѣше въ градината на брѣга на свѣтлата рѣка, блестящитѣ води на която, обкичени съ цвѣтята на лотоса, тѣй често отражаваха въ миналитѣ пощастливи дни тѣхнитѣ ржце стиснати една въ друга, тѣхнитѣ уста приготвени за цѣлуване. Очитѣ ѝ бѣха червени отъ сълзи, нѣжнитѣ страни отпаднали, прелестнитѣ ѝ устни бѣха приели страдалческо изражение; раскошнитѣ коси бѣха стегнато вързани и шчесани като на вдовица; тя не носѣше украшения, никакъвъ скжпоцѣненъ камъкъ не служеше за огърлица надъ грубата траурно-бѣла дреха върху гърдитѣ ѝ. Тихо болезнено

*) Празникътъ на Васанта е пролѣтенъ празникъ въ честь на Сарасвата — богиня на изкуствата и наукитѣ.

се помръдваха тия мънички крачка, които по-преди съ скоростта на газела се затичваха на неговото любовно повикване. Нейнитѣ очи, тия факли на любовта, които сияеха като слънце, пръсваще гжстата тъмнина, осветлявайки тишината на нощта съ дивенъ блѣсъкъ, угаснаха сега и, вѣчно скрити подъ сѣнката на коприненитѣ рѣсници, блуждаеха безцелно, едва забелѣзвайки признацитѣ на приближаващата се пролѣтъ. Въ едната си ржка тя държеше шития съ бисеръ поясъ,—поясътъ на Сиддартха, запазенъ отъ нея още въ оная злополучна нощъ — нощта на неговото бѣгство (О, тжжна нощъ! Майка на тжжовнитѣ дни! Кога прочее вѣрната любовъ е била така безжалостна къмъ любовта, за това само, че не е искала да не бжде ограничена любовта само отъ единия животъ?); съ другата си ржка тя водѣше своя малъкъ божествено-прекрасенъ синъ, залогъ, оставенъ ней отъ Сиддартха, — седемгодишния Рагула, който весело подскачаше наредъ съ майка си, радвайки се на пролѣтнитѣ, току-що започнали да се разтварятъ цвѣтя. Тѣ спрѣха на брѣга на езерото, обраснало съ лотоси, и Рагула, смѣейки се, хранѣше синитѣ и червени рибки, хвърляйки имъ зърна орисъ, а тя съ тжжовни очи гледаше следъ отлетялото ято жерави.

— О вие крилати създания,—казваше тя,—ако вие въ своитѣ странствувания намѣрите мѣстото, дето се крие той, скжпийтъ на сърдцето ми, кажете му, че Ясодхара умира отъ желание да се докосне до неговата ржка, да чуе една дума отъ неговата уста.

Така се разхождаха тѣ, майка и синъ, той—играйки, тя—въздишайки, когато къмъ тѣхъ се приближиха придворни дѣвойки.

— Велика царице, рѣкоха тѣ, — презъ южнитѣ врата пристигнаха търговци изъ Хастинпура, Трипуша и Бхалуку; тѣ сж почтени люде; тѣ много сж пжтешествували и сега идатъ отъ самия брѣгъ на морето; тѣ сж донесли много хубави материали, тъкани съ злато, стоманени съ златни нарѣзи кафези, ковани чаши, нѣща отъ слонова кость, меризми, билки, неизвестни птици, различни съкровища отъ далечни страни. И освенъ това тѣ донесоха това, което ти е най-скжпо отъ всичко останало: тѣ сж видѣли него — владиката твой и нашъ — надеждата на цѣлата страна — Сиддартха; тѣ се видѣли съ него лице съ лице, тѣ преклонили глави предъ него, тѣ сж поднесли дарове нему; той е

достигналъ, що бѣше предсказано: той е станалъ учитель на мждрецитѣ, всепрославенъ, светъ, великъ Будда; той ще освободи людетѣ и ще спаси плътята съ своитѣ кротки речи, съ своето милосърдие, което всичко обгръща, както небето! И внимавай! — споредъ тѣхнитѣ думи, той се отправилъ насамъ!

Кръвѣта радостно се разигра въ жилитѣ на Ясодхара, като водитѣ на Гангъ, когато планинскитѣ снѣгове започнатъ да се топятъ въ неговитѣ извори; тя плѣсна съ ржцѣ, размѣ се, и сълзитѣ на радостъ за свѣтоха на нейнитѣ рѣсници.

— О, повикайте по-скоро тия търговци, — викаше тя, — повикайте ги въ моя тремъ! Както жадува за вода пресъхналото гърло на пжтника, така жадуватъ ушитѣ ми да се опиятъ отъ тѣхнитѣ благословени известия! Идете, доведете ги, кажете имъ, че ако тѣ ми разкажатъ истината, азъ ще напълня тѣхнитѣ торби съ злато и скжпоценни камъне, на които ще завидятъ и царетѣ!... Елате и вие, девойки, азъ ще наградя и васъ, ако може да се изрази съ дарове благодарността на моето сърдце!

Търговцитѣ влѣзоха въ увеселителния дворецъ, съпроводени отъ любопитнитѣ прислужници. Внимателно стжпваха тѣ съ тежки крака по пжтеки, обсипани съ злато, и се чудѣха на раскоша на царското жилище; когато, като се дръпнаха гжнкитѣ на завѣсата, тѣ се намѣриха въ стаята на царкинята, срещу тѣхъ прозвуча, като очарователна музика, нѣженъ и нетърпеливъ гласъ.

— Вие сте дошли отъ далеко, почтени господа, и вие, казватъ, сте видѣли моя царь, вие даже сте се поклонили нему, тѣй като той е станалъ Будда, найпочитанъ отъ всички, светъ спаситалъ на хората, и че той сега се е отправилъ насамъ. Кажете! Ако вашитѣ думи се укажатъ истински, вие ще бждете приети, като приятели въ моята кжща, като скжпи, очаквани гости.

Въ отговоръ рече Трипуша:

— Ние видѣхме светия учитель, царице! Ние паднахме на колѣнѣ предъ краката му, защото този, който е престаналъ да бжде царски синъ, явява се сега много по-великъ отъ царя на царетѣ. Подъ дървото Боди, на брѣга на Фалга, стана това, което ще спаси свѣта, стана то благодарение него — чрезъ него, приятелътъ на всички, властникътъ надъ всичко, твоятъ другарь, твоятъ царь,

велика царице! Благодарение на твоите сълзи, хората получават това благо, към което ще ги изведе словото на учителя. Знай, той сега застана по-високо от всичко зло; той, като богъ, е недостъпен за земните страдания; той сияе съ новооткритата лъчезарна, свѣтла истина! Той пжтува отъ градъ на градъ, като поучава хората да вървятъ по тоя пжтъ, който води къмъ миръ, — и сърдцата на людетъ да следватъ подиръ стжпките му, както листа, завѣяни отъ вѣтъра, както овци подиръ своя пастирь! Ние сами чухме близо до Хайя, въ зелената гора на Тчирника, неговите чудесни речи и се поклонихме предъ него! Той ще дойде тукъ преди да паднатъ първите дъждове!

Така приказваше той, и Ясодхара отъ радост едва владѣеше себе си, едва можа да проговори:

— Бждете благословени вие сега и во вѣки вѣковъ, скжпи приятели, които ми донесохте толкова радистно извѣстие! Но не знаете ли вие, какъ се е извършило това велико събитие?

Тогава разказа Бхаллукъ това, що знаеха съседните жители за страшната борба оная нощъ, когато въздухътъ се затъмни отъ пълкени видѣния и земята се потресе, и водите се подигаха отъ яростта на Мара. И затова, какъ лъчезарното слънце изгрѣ подиръ нощта, за това какъ то сияеше съ възходящата надежда за човѣчеството, и какъ учителятъ се радваше, като сѣдеше подъ дървото.

Той се радваше, но все пакъ мисълта за това, че той стигна до безопасния брѣгъ на истината, като се освободи отъ всички бури на съмнението, много дни лежа като златна тежестъ на сърдцето му; „Какъ могатъ, — мислѣше си Будда, — хората, подвластни на своите грѣхове, привързани къмъ примамливите призраци на чувствата и отъ хиляди извори жадно пиящи заблуждение, какъ могатъ тѣ, които нѣматъ разумъ да видятъ и сили да разкъсатъ примките на чувствеността, които ги заплитатъ, какъ могатъ да възприематъ тѣ дванадесетътѣхъ Нидани и Закона, който всички освобождава и служи въ полза на всички; та и затворената птица, често пжти не се рѣшава да изхвъркне изъ отворената клетка“. И ето, че ние едва ли се не лишихме отъ плодовете на великата победа, тѣй като Будда, като стжпи на пжтя на истината, смѣташе него като много мъченъ за нозетѣ на смъртните и искаше да

върви по него самъ, безъ последователи. Дълго се колеба и размишлява нашиятъ милосерденъ учителъ; но тоя часъ изведнъжъ се раздаде остъръ гласъ, като воплитъ на земята, стенияща въ мжкитъ на поколѣннията.

„Навѣрно погинахъ азъ и моитъ създания!“

Подиръ това настана мълчание, и после се раздаде молящъ шепотъ, донесенъ отъ западния вѣтъръ:

„Светейши, да бжде провъзгласенъ твоятъ Великъ законъ!“

Тогава реши учителтъ да даде плодъ на своето видѣние и обмисли, кой трѣбва да го чуе сега, и за кого това време ще настане въ бждаще; така всезнаещето слънце, като се плъзва по обрасналото съ лотоси езерце, знае, кое цвѣте ще се разтвори подъ неговитъ лъчи и кое сжщо нѣма да нарасте до разцѣфтяване; следъ това той произнесе съ божествена усмивка:

„Да, азъ ще отида да проповѣдвамъ! Който иска да ме слуша, нека се поучава отъ Закона!“

По-нататкъ търговцитъ разказаха, че Будда презъ горитъ отишелъ въ Бенаресъ и тамъ открилъ истината на петтѣхъ свети мжже. Той възвести на тѣхъ унищожението, възраждането и възстановяването на сждбата на хората изключително върху тѣхнитъ минали дѣла; обясни, че нѣма другъ адъ, освенъ създадения отъ самия човѣкъ, — нѣма небе толкова високо, за да не може да стигне него този, страститъ на когото биха могли да бждатъ победени. Това бѣше въ петнайсетия день на Вайшия, следъ пладне, и въ тая нощъ свѣтѣше пълната мѣсечина. Отъ петтѣхъ риши, които възприеха четиритѣхъ истини, стѣпили на пжтеката, първиятъ бѣше Каундиня, после Бхадраха, Асваджитъ, Басава и Маханама. Освенъ петтѣхъ отшелници, при краката на Будда сѣдѣше царскиятъ синъ Ясадъ съ петдесетъ и петъ благородни юноши; тѣ слушаха светата проповѣдь на учителя, тѣ се покланяха предъ него и тръгнаха следъ него, защото всѣкой, който слушаше него, почувствува миръ на душата си, узна, че приближава новъ животъ за хората; така внезапно се появяватъ цвѣтя и трѣви въ пѣсѣчната пустиня, щомъ като протече вода. Говорятъ, че нашиятъ учителъ е изпратилъ да проповѣдватъ пжтя на спасението тѣзи шейсетъ първи ученици, освободили се отъ страститъ си, достигнали съвършенство въ самообузданияето си; а пкъ самъ високопочитаемиятъ се отправи на югъ отъ Бе-

нареса и Исипатана въ Яшти, въ владѣнията на царя Бимбисара, дето той училъ много дни; подиръ това царь Бимбисара и цѣлиятъ му народъ повѣрваха въ него, научиха закона на обичѣта и живота споредъ закона. Бимбисара даде на учителя въ даръ, като оми съ вода ржцетъ на Будда, бамбуковия паркъ — Велувана: въ него има и рѣки, и пещери, и прелестни хрусталаци; царьтъ заповѣда да поставятъ въ него каменъ съ следния надписъ: „Подържане течението и причината на живота, обяснено намъ отъ Тахтагата. Избавление отъ страданията, открито намъ отъ нашия Учителъ“. Въ сжщата тая градина, по думитъ на разказвачитъ, станало голѣмо събрание. Учителътъ е проповѣдвалъ като мждрецъ и е ималъ власть, да привлича душитъ на всички слушатели; деветстотинъ души се облѣкли въ жълти одежди, сжщо такива каквито носи самиятъ учителъ, и отишли да разпространяватъ неговото учение. Ето съ какви думи е завършилъ той своята проповѣдь: Злото уголѣмява дълга, който трѣбва да се плати; доброто избавя и изкупва; избѣгвай злото, следвай доброто, имай власть надъ себе си! И въ това се намира пжтьтъ къмъ спасението!“

Когато търговцитъ свършиха своя разказъ, царицата ги обсипа съ благодарности и съ такива дарове, предъ които бледнѣха елмазитъ.

— А по кой пжтъ се отправи владиката? — попита тя.

— Отъ тукашнитъ градски врата до Раджагрихи има шейсетъ йоджави, отъ тамъ има хубавъ пжтъ презъ Сома и презъ планината. Нашитъ волове го изминаха въ единъ месецъ, като правѣха всичко по шесть косси на день.

Като узна за това, царьтъ избра между своитъ придворни деветъ отдѣлни пратеници и на хубави коне ги разпрати по различни страни, като заповѣда на всѣки отдѣленъ пратеникъ да каже отъ негово име следното: „Царь Суддходана, приближилъ се вече до погребалната клада на седемдесетъ тежки години, презъ които той не е престаналъ да тжжи по тебе, моли своя синъ да се върне въ кжщи, при престола и опечаления народъ, иначе царя ще умре, безъ да види твоето лице“.

Сжщо и Ясодхара изпрати деветъ конника и имъ заповѣда да кажатъ на царския синъ:

„Царицата на твоята кжща, майката на Рагула жадува да види твоето лице, както водната лилия, която

се разтваря само нощъ, се топи отъ мъжа подиръ сиянието на месеца. Ако ти си намърилъ повече отъ това, що си изгубилъ, тя иска да има своя дѣлъ отъ намъреното, дѣлъ за Рагула, а особено тя иска да има тебе самия“.

Сакийскитѣ князе избрани за пратеници, безъ да губятъ време, се впуснаха на пжтъ; но така се случи, че всѣки отъ пратеницитѣ влѣзе въ бамбуковия паркъ въ сжщото това време, когато Будда проповѣдваше своето учение; като го слушаха, всѣка отъ тѣхъ забравяше това, което трѣбваше да каже, забравяше за царя и неговото поржчение, забравяше даже и за печалната царкиня; всѣки жадно гледаше на учителя, отъ все сърце слушаше неговата речъ, преизпълнена съ милосърдие, величие, съвършенство, чистота, речъ която прелетяваше отъ неговитѣ свещени уста и всички просвѣщаваше.

Като пчела хврѣкнала да събира медъ и видѣла разсѣянитѣ по равнината цвѣтя могра, които пълнятъ въздуха съ сладко благоухание, и като се устремява къмъ тѣхния нектаръ безъ грижа за това, достатъченъ ли е меда въ кошера или не, приближава ли нощъ, настѣпва ли опасностъ: така и пратеницитѣ, като чува думитѣ на Будда забравиха целъта на своето идване и безъ да помислятъ за нѣщо, слѣха се съ тълпата, която вървѣше подиръ учителя. Тогава царътъ изпрати Удайя, главния отъ своитѣ придворни, най-верния прислужникъ и другаръ на Сиддартха въ миналитѣ много пощастливи дни; той, приближавайки къмъ парка, откъсна нѣколко пжпки отъ памучния гжсталакъ и затикна ушитѣ си съ тѣхъ; благодарение на това той се избави отъ общата опасностъ и можа да предаде поржчението на царя и царкинята.

Като изслуша него, учительтъ смирено наведе глава и рече предъ цѣлия народъ:

— Разбира се, азъ ще отида! Това е мой дългъ и мое желание! Всѣки трѣбва да указва уважение на тогова, който му е далъ животъ и заедно съ това срѣдство да не живѣе и да не умре вече, но спокойно да стигне до благословената Нирвана, ако той запази закона; ще се очисти отъ предишнитѣ си пороци и нѣма да придобие нови, ако той бжде съвършенъ въ любовъта и милосърдието си. Кажи на царя, кажи на царкинята, че азъ се отправямъ къмъ тѣхъ!

Когато това решение стане известно на жителитѣ на бѣлата Капулаваста и на съседнитѣ села, тѣ приготвиха всичко за посрѣщането на царския синѣ. Край южнитѣ врати бѣше разпнати великолепенѣ шатѣрѣ. Между обвититѣ съ цветя стълбове се развѣваха широкитѣ гѣнки отъ копринената червена и зелена материя, изгѣкана съ златни нишки. Пжтищата бѣха постлани съ благовоннитѣ вѣйки на манго и нимѣ, облетени съ миризми отъ яминѣ и сандално дѣрво. Навсѣкжде се развѣваха флагове; отъ по-рано бѣше издадена заповѣдъ за числото на слоноветѣ съ сребърни седала и позлатени зжби, които трѣбваше да чакатъ царския синѣ на брѣга и за мѣстото, откъдето трѣбва да се раздаде барабанныя бой и викъ: „Сиддартха пристига!“ Указано бѣше и мѣстото, дето съветниците ще отидатъ на коне и ще се поклонятъ нему и дето танцувачикитѣ ще започнатъ съ пѣсни и танци да хвърлятъ цвѣтя, така че неговиятѣ конѣ да върви до колене въ рози и благовонни трѣви. Всичкитѣ улици трѣбваше да бждатъ въ празниченѣ изгледъ; въ града трѣбваше да се разнася звука на музика и радостни виковете.

Такива бѣха приготовленията, и всѣко утро всички съ нетѣрпение се послушваха, не се ли раздава барабаненѣ бой, който известява, че „той иде!“

Но той не се появяваше.

Ясодхара, измжчвана отъ нетѣрпение, се отправи на носилки къмъ градскитѣ стени, тамъ дето се възвизаше разкошния шатѣрѣ.

Прелестната градина Нигродха, осѣна отъ ждрави финикови палми и други красиви дѣрвета, се разтилаше наоколо; тя бѣше изящно уредена и радваше погледитѣ съ своитѣ лжкатушни пжтеки и съ килимитѣ отъ своитѣ трѣви, цвѣтя и плодове. Южната пжтека минаваше покрай нейнитѣ поляни; отъ къмъ тая страна очитѣ на пжтника, минаващъ по нея, се спираха на зеленина и цвѣтя, а отъ другата, противоположната страна на порутени бордеи, въ които живѣеше край града бѣдното и износливо население отъ низко произхождение, което не смѣеше съ своето докосване да оскверни кшатритѣ и жрецитѣ на Брама. И тия бедняци сжщо съ нетѣрпение очакваха неговото пристигане: тѣ до изгрѣвъ се лутаха по друмищата и се скриваха подъ дѣрветата, послушвайки се въ да-

лечинитѣ на вика на слона или въ барабанныя бой, призоващъ въ храма; но като видѣха тѣ, че нѣма никой, залавяха се за каквато и да е работа, предназначена за посрѣщането на царския синъ: миѣха каменнитѣ стълби предъ кжщата си, поправяха флаговетѣ, плетѣха вѣнци отъ перести фигови листа и украсяваха съ тѣхъ статуята на Мингама, замѣняваха вечерашната зеленина на аркитѣ съ нова, прѣсна и се обръщаха къмъ всѣки приходящъ съ въпроси за очаквания отъ всички великъ Сиддартха.

Всичко това забелѣза царкинята, като устремяваше пълнитѣ си съ обичъ и душевна мжка очи къмъ южната долина, праслушвайки се като тѣхъ, нѣма ли да донесатъ приходящитѣ нѣкакво известие отъ пжтя. И ето, че видѣ тя на тоя пжть бавноприближаващъ се пжтникъ съ обрѣсната глава, въ жълта одежда, съ пояса на отшелникъ, съ прѣстена паничка въ ржка; тая паничка той смутено простираше при вратата на всѣка хижа, приемайки всѣка милостиня съ кротка благодарностъ и така сжщо кротко минавайки покрай тѣзи, които нищо не му даваха.

Него съпровождаха още двама, като него сжщо облѣчени въ жълти одежди; но той, който носѣше паничката, изглеждаше тѣй величественъ, стѣпваше напредъ съ така твърда стѣпка, разпространяваше около себе си нѣщо толкозъ благодарно, гледаше на всичко съ тѣй кротки, свети очи, че нѣкои отъ тѣзи, които му даваха милостиня съ благоговение гледаха на него, други почтително се покланяха, други отиваха за дарове, ядосвайки се на своята бедностъ.

Малко по-малко подиръ него се събра цѣла гълпа отъ деца, мже и жени; тѣ вървѣха тихо питайки се единъ други:

— Кой е той? Кой? Той не прилича на риши! — Но когато той отиде близо до шатрата, копринената завѣса се дигна и Ясодхара се хвърли на пжтя безъ покривало, съ викъ:

— Сиддартха! Владико!

Сълзи бликнаха отъ очитѣ ѝ; тя го прегърна съ ржце, а подиръ това, съ ридание, падна при краката му.

По-после, когато царкинята стѣпи вече въ пжтя на спасението, питаха Буда: защо той, който бѣше далъ клетва, че се отказва отъ всички земни страсти и отъ нѣжната, като цвѣте, женска ржка, която съ прикосно-

вението си покорява всичко, защо допустна той да бжде пригърнатъ въ обятията ѝ? Учителътъ отговори:

— Великиятъ трѣбва да изтърпи любовта на малкия, за по-лесно да го издигне. Старайте се, щото никой отъ васъ, освободилъ се отъ вериги, да не наскърби обвързанитѣ души, възхалявайки свободата си. Вие тогава по-скоро можете да смѣтате себе си свободни, когато ще разпространявате своята свобода съ търпеливо въздействие, съ мъдра кротость. Три сж степенитѣ на тежкитѣ изпитания, които водятъ къмъ спасението на Бодисатитѣ — тѣзи, които зематъ върху себе си рководството и помощта на тъменъ свѣтъ: първата се нарича „намѣрение“, втората „опитъ“, третата „познание“. Вижте, азъ живѣхъ въ периода на „намѣрението“, азъ искахъ добро, търсихъ мъдрость, но очитѣ ми бѣха затворени. Избройте всичкитѣ сѣмена отъ кърлежи въ тая шубрака: ето преди толкова години азъ бѣхъ търговецъ Рама на южнитѣ брѣгове срѣщу Цейлонъ, близо до онѣзи мѣста, дето се бере бисеръ. Въ това далечно време Ясодхара живѣеше съ мене въ нашето село, на морския брѣгъ: тя бѣше така сжщо нѣжна, както и сега и я наричаха Лукшми. Азъ помня, какъ напуснахъ своя домъ, като отпътувахъ на чужбина за да поправа нашето лошо положение. Тя съ горчиви сълзи ме молѣше да се не раздѣлямъ съ нея, да не се излагамъ на опасности по суша и морето. „Какъ е възможно, отъ любовъ да напустнешъ любимата?“ — въздишаше тя. Но азъ се рѣшихъ. Азъ заминахъ въ протока, претърпѣхъ буря, разни опасности, страшна борба съ водни чудовища; азъ се мчихъ денемъ и ноше, лутайки се между морскитѣ вълни и, най-последно, намѣрихъ бисеръ, чудесенъ като мѣсечина, такъвъ, за който царетѣ не биха пожалили всичкитѣ си свои съкровища. Тогава азъ съ радость се отправихъ назадъ къмъ нашитѣ планини, но по онова време гладъ опустошаваше цѣлата страна. Мжно бѣше за мене да намѣря прехрана презъ връщането си и азъ едва се прибрахъ въ кжци, изнемощѣлъ отъ гладъ, като криехъ внимателно въ пояса си моето морско съкровище. Въ кжци нѣмаше храна, а на прага на нашето жилище лежеше тази, заради която азъ се бѣхъ трудилъ, лежеше безмълвно, умарающа отъ гладъ. Тогава азъ извикахъ: „Ако има у нѣкого хлѣбъ — ето вамъ цѣло едно царство за единъ животъ!“ — Тогава единъ отъ съсе-

дитѣ донесе своитѣ последни припаси и взе хубавия бисеръ. Но Лукшми оживѣ и, като се повръщаше къмъ живота, въздишайки, пошепна: „Ти наистина ме обичашъ!“ Азъ добре се наредихъ съ бисера като го продадохъ: успокоихъ сърдцето и душата, които не знаеха покой; но тѣзи чисти бисери, които азъ владѣя сега и които азъ намѣрихъ въ много по-дълбоки вълни—дванадесетѣтѣхъ Нидани и Закона — не могатъ да бждатъ нито продадени, нито унищожени; тѣ трѣбва да запазятъ своята съвършена красота и да се предаватъ като свободенъ даръ. Колкото сж въ гората Меру купчинкитѣ отъ прѣстъ, направени отъ мравитѣ, колкото сж капкитѣ роса, отронили се подиръ нозетѣ на бѣгашата сърна, по-малко отъ безбрѣжното море, толкова и моето тогавашно съкровище бѣше по-нищожно отъ настоящето; но любовта, която става по-широка, когато се освободи отъ оковитѣ на чувствеността, постѣпва разумно, като се отнася снизходително къмъ много слабото сърдце; по тоя начинъ подъ влиянието на кротостта нѣжната Ясодхара мина въ пжтя на мира и благословиенето.

Когато царьтъ чу, че Сиддартха се е завърналъ обръснатъ въ тжжното облѣкло на беднякъ, че е простиралъ ржка и е просилъ милостиня отъ тълпата, гнѣвъ и скърбъ притѣсниха любовта въ неговото сърдце. Три пжти той плюна на земята, скубѣше своята сребриста брада и подиръ това излѣзе изъ кжщи съпроводенъ отъ изплашени придворни. Намръщенъ скочи той на своя боеви конь, шибна го и гнѣвно пропускаше по улицитѣ на града, посрѣдъ очудения народъ, който едва успѣваше да проговори: „Ето царьтъ! покланяйте се!“ а коницитѣ съ шумъ пролетѣваха покрай тѣхъ. Край притвора на храма, при стенитѣ на храма, около южнитѣ врата, тѣ срѣщнаха голѣма тълпа. Отъ вси страни тамъ се притичаха все по-голѣми и по-голѣми маси народъ, до като пжтя се покри отъ тѣхъ, движущи се подиръ тогова, чийто ясенъ погледъ срещна погледа на царя. Гнѣвътъ на бащата не можа да устои при кроткия погледъ на Будда, съ почитание устременъ къмъ неговото мрачно чело, при гордото смирение, съ което синътъ преклони предъ него колѣне. Той не можа да не почувствува радостъ, като видѣ сина си живъ и здравъ, като го видѣ въ слава, превъзходяща земната слава, въ слава която караше всички

люде безмълвно и благоговейно да отиватъ по стъпките му. И все пакъ царьтъ, като се обърна къмъ сина си, извика:

— Нима трѣбваше да стане така, че великиятъ Сиддартха да се върне въ своето царство въ такива дрехи, съ бръсната глава, съ налъми на краката си, просейки храна отъ простия народъ, — той, животътъ на когото приличаше на живота на боговетѣ! Сине мой! Наследнико на моето обширно царство! Наследникъ на царя, на когото стигаше да протѣгне ржката си само за да получи всичко, що би могла да даде земята, което можеха да доставятъ най-вѣрни слуги, погледни! Цѣлата моя войска е построена около пжтя, цѣлиятъ мой градъ чака тебе при вратитѣ! Кажу, къде прочее преживѣ ти тѣзи тежки години? — години на скръбъ по тебе на твоя вѣнценосенъ баща? А тя, която живѣше тука, като вдовица, забравила всички радости, безъ да чуе нито единъ звукъ отъ пѣсенъ или музика, безъ да облѣче нито единъ пжтъ до день днешенъ празнично облѣкло, тя въ цѣлото разкошество на своята златоткана одежда, трѣбва да поздрави възврѣщането на мжжа си — беденъ, облѣченъ въ дрипи, сине мой!

— Татко, — отговори Будда, — такъвъ е обичаятъ на моя родъ!

— Въ твоя родъ, — рече царьтъ, — наброяватъ се стотина господари, но нѣма никой, да е постъпилъ като тебе.

— Азъ говоря не за смъртния родъ, — отвърна учительтъ, — азъ говоря за невидимитѣ прадѣди и потомци за буддитѣ, които сж били и които ще бждатъ, и единъ измежду които — азъ, който извършвамъ сжщото, което тѣ сж извършили; това което става сега, произлизло е и въ отдавнашнитѣ времена; тогава сжщо тъй при тѣзи врата, царьтъ въ облѣкло на воинъ, срѣщаль е своя синъ въ дрехата на отшелникъ, — сина си, който съ силата на любовта и самообладанието се е издигналъ по-високо отъ най-могъщественитъ и държавни владетели! И по-преди, както и сега, предопредѣлениятъ свише Спасителъ на свѣтоветѣ се покланялъ, както се покланямъ и сега азъ, и съ почтителна нѣжностъ, като изпълнение на дългъ отъ синовна любовъ, принесълъ е въ даръ първитѣ плодове отъ своитѣ съкровища. Сжщо това ще ти донесе сега и азъ!

Очудениятъ царъ попита:

— А какви сж тия съкровища?

Учительтъ кротко го хвана за ржка, и тѣ тръг-

наха по улицитѣ, съпровождани отъ благоговението на народа; царьтъ и царкинята вървѣха подиръ него, и той имъ обясняваше четиритѣхъ висши истини, които заключаватъ въ себе си мъдростъта, както брѣговетѣ заключаватъ морето, и осемтѣхъ правила, подиръ които като върви всѣки — царь или робъ — може да стѣпи на пѣтя на спасението, на свършената пѣтека, която има четири стѣпала и осемъ белези, на тая пѣтека, по която върви всѣки, знатенъ и простъ, мъдъръ и неученъ, мъжъ и жена, старецъ и юноша, рано или късно ще се освободи отъ колелото на живота и ще достигне благословената Нирвана. Така влѣзоха тѣ въ вратитѣ на двореца, Суддходана съ сияеще лице се упиваше отъ великитѣ речи и съ собственитѣ си рѣчи носѣше паничката на Будда; нова свѣтлина загорѣ въ прелестнитѣ очи на кроквата Ясоддхара и засвѣти тя въ нейнитѣ съззи. Презъ тая нощъ тѣ двамата — царьтъ и царицата — стѣпиха по пѣтеката на мира.

VIII

Недалече отъ Нагара, по течението на рѣка Кохана, се разстила обширна равнина. Снѣжнитѣ Хималаи се надвесватъ надъ тази равнина, която презъ цѣлата година се кичи съ пѣстри цвѣтя и ясно зелени дървета, вѣчно освѣжавани отъ свѣтлитѣ води на рѣката. Меки линии очертаватъ нейнитѣ хълмове, нейнитѣ сѣнчести и прохладни усои, и свято се тачатъ нейнитѣ духове — покривтели до день днешенъ. Вечерниятъ вѣтъръ едва прониква презъ гѣститѣ храсти, приплетени съ вѣнци отъ цвѣтя; тукъ-таме изпъкватъ високитѣ гърди на червени камъни, презъ които се провиратъ корени и дънери отъ пълзящи смоковници, които ги закриватъ съ своята вълниста покривка отъ листа и зеленина. Само върховетѣ на горитѣ, рѣката, поляната и приятния въздухъ сѣ останали неизмѣними. Всичко друго, както всички призраци отъ живота, отдавна е изчезнало. Тукъ именно е била нѣкога столицата на Суддходана; на този хълмъ, при златистия заходъ слънце, е седѣлъ самъ господъ Будда и е проповѣдвалъ Закона, въ присѣтствието на своитѣ ближни. Отвори свещенитѣ книги и прочети какво разказватъ тѣ за неговата среща тукъ, въ тѣзи пицни чертози, назначени за увеселения, а сѣщо и за това, какъ, въ градини съ висящи алеи, съ фонтани, съ тераси, благоухающи отъ рози, въ видъ на прелестни

беседки и съ цѣлъ редъ чудни дворци, е седѣлъ той — учителя нашъ, величественъ, почитанъ отъ всички, а тълпата внимателно се прислушвала къмъ всѣка негова дума, и учела отъ него мъдрость.

Четири хиляди лакши живи души сж били събрани тукъ въ този знаменитъ день. Той седѣлъ отъ дѣсната страна на царя; около него били сакийскитѣ князе, Ананда, Девадатта, цѣлия дворъ, а задъ него — Сарипутта и Моггаллана, най-старитѣ отъ братята пустинници, облечени въ жълти одежди.

Между колѣнетѣ му е стоялъ и се усмихвалъ Ратула, който гледалъ очудено съ своитѣ дѣтски очи неговото величествено лице, а при нозетѣ му е седѣла кротката Ясодхара. Скръбъта на сърдцето ѝ е предсказвала оная висша любовь, която се гради не на промѣнливи чувства, оная животъ, който не знае старость и оная благословенъ край, който ще бжде смъртъ на самата смъртъ и който ще ознаменува победа и за нея и за него. Тя сложи ржката си на неговата ржка, намѣтна края отъ неговата жълта дреха надъ своя сребристъ шалъ и по тоя начинъ стана въ цѣлъ свѣтъ най-близко до онзи, чието слово се очакваше отъ три свѣта.

Не мога да предамъ и най-малката частъ отъ онази чудна речъ, която произнесе тукъ Будда; азъ съмъ единъ отъ най-къснитѣ писатели, — обичамъ учителя и неговата любовь къмъ людетѣ, предамъ тази легенда, като зная, че е билъ мъдъръ, но не обладавамъ такава мъдрость, която би ми дала възможность да прескоча границитѣ, поставени въ писанието. Времето е изличило неговитѣ писмена и тѣхната древна смисълъ, — смисълъ, която е била нѣкога нова, могща, силна.

Зная само малка частъ отъ обширната речъ, произнесена отъ Будда въ тази тиха индийска вечеръ. Зная сжщо, защото се поменува въ писанието, че е имало и невидими слушатели съ десетки, съ стотици хиляди повече отъ видимитѣ: всички духове, всички души на покойницитѣ сж били събрани тука, и небето е било препълнено съ тѣхъ до седмата сфера, и тъмния адъ открилъ билъ своитѣ врати; дневната свѣтлина се бавѣла да напусне освѣтенитѣ горски върхове; секашъ нощъта се бѣ вслушала въ него, притаена въ долинитѣ, а денътъ надъ планинскитѣ върхове.

Писанието разправя още, че между тѣхъ е стояла вечеръта, подобна на нѣкоя небесно-прекрасна дева, любвеобилна, възторжена; коситѣ ѝ били кждрави облаци;

разсъянитъ по небето звезди сж били елмази и бисери на нейния вѣнецъ; луната — сияющъ, ясноцвѣтенъ каменъ на чело ѝ, а гжстѣщата мрачина е била диплитъ на нейното дивно облѣкло. Сдържаното дишане на тази чаровница разнасяло благовоненъ дъхъ по ливадитъ, въ това време, когато Господъ нашъ поучавалъ всички, които сж внимавали въ думитъ му, били тѣ чуждоземци, раби, синове отъ висока или долня каста, клонове отъ арийски коренъ или обитатели на горитъ, — всички слушали на своя роденъ езикъ. Освенъ това писанието говори, че не само хора сж се тълпили на брѣга, но и птици и звѣрове — голѣми и малки — се били промъкнали на близо и всички чувствували всеобемащата любовъ на Будда.

= РЕЧТА ЧР БУДА =

А Будда въ присѣтствието на царя, говорилъ така: Омъ, Амитаѣя.*) Не измѣряй съ думи неизмѣримото, не впускай мисълта въ бездънното! Който пита, мами се; който отговаря, мами се! Мълчи! Писанието гласи, че мракъ е предшествувалъ всѣко битие, и само единъ Брама се е предавалъ на мислене всрѣдъ този мракъ. Не търси да познаешъ Брама и началото на битието! Очитъ на смъртния не могатъ да съзрятъ ни него, ни каквато и да е свѣтлина; ума на смъртния е базсиленъ да постигне него; ако и да се дига покривъ следъ покривъ, но задъ него все ще останатъ покриви и покриви. Звездитъ се движатъ и не питатъ. Доста е това, че сжществува животъ и смъртъ, радостъ и скръбъ, причинна връзка на нѣщата и безконеченъ потокъ на битието, вѣчно промѣнливо и непрѣстанно движуеще се, подобно вълни на рѣка, които текатъ ту бавно, ту бърже, — а рѣката е все тази сжщата и не тази, отъ извора до морето. Изпаренията на тѣзи вълни се издигатъ на горѣ; а отъ тамъ бѣлитъ облаци пакъ възвръщатъ ограбената вълна, която изново мие планинитъ и тече безспирно, безъ одихъ. Това е всичко, което трѣбва да знаете за призрачното; небе, земя, свѣтове и измѣнения, които ги промѣнятъ, всичко това е могъщо вѣчновъртяще се колело на борба и страдание, което никой не може да удържи или спре. Не се молете! Мрака не ще просвѣтне! Не молете за нищо. Безмълвието, то

*) Омъ е първата дума отъ будийска формула: „Омъ-мани-падме-хумъ“, което значи: „Хвала на драгоценния каменъ въ лотоса“, а мистически смисълъ: „Авала на несравнения Будда“.

„Амитаѣя“ съответствува на понятието за „безконечность“.

не ще отговори! Не измжвийте печалнитѣ си души съ благочестиви подвизи! Ахъ, братя и сестри! Не чакайте нищо отъ безпомощнитѣ богове, чрезъ дарове и химни, не ги подкупвайте съ плодове и хлѣбъ! *Търсете спасението въ себе си!* Всѣки човѣкъ строи самъ своя заговоръ. Всѣки има такава властъ, както и най-висшитѣ сжщества. За всички сили горе, тукъ—доле, на около, за всѣка плътъ, за всичко живо — *само собствениитѣ постжнки създаватъ скръбъ и радостъ.* Извършеното причинява това, що е това, което ще бжде—добро или зло. Ангелитѣ, въ небето на радостъта, женатъ всички плодове отъ миналото, що е получило значение на святостъ. Злитѣ духове въ производнята изплащатъ лошитѣ дѣла, извършени въ отдавна изминали времена; нищо не е вѣчно; времето ослабя добродѣтелитѣ и очищава безумнитѣ пороци. Който се е мжчилъ, като рабъ, може, благодарение придобито достойнство и заслуги, да се възроди царь; бившия царь, наказанъ за това, което е извървършилъ или за това, което не е извършилъ, може наново да се появи на земята въ дрипитѣ на просекъ. Вие можете да възвисите общия жребей по-горе отъ Индра и да паднете по-ниско отъ червей. Но дорде се върти невидомото колело, нѣма спиране, нѣма отдихъ; който се възвишава може да падне, който пада—може да се възвиси, спицитѣ се въртятъ безпрестанно.

* * *

Ако бихте били приковани къмъ колелото на измѣненията и нѣмахте възможность да се освободите отъ него, сърдцето на безпредѣлното сжщество било би проклятие, душата на свѣта би се обърнала на страдание. Но вие не сте заковани! Душата на свѣта е блажена; сърдцето на живота е небесно-спокойно; волята е по-силна отъ страданието; що е било хубаво, става по-хубаво; а по-хубавото — съвършено.

Азъ—Будда, чийто сълзи сж били сълзи на всички мои братя, азъ — сърдцето на когото е било измжчено отъ скръбъта на цѣлия свѣтъ, азъ сега се отдавамъ на радостъ и веселие, защото зная, че свободата не е измислица! О вие, страдащи, узнайте,—вие страдате доброволно! Никой не ви принуждава, никой не ви заставя да живѣете и да умираете, да се въртите въ колелото, което прегръщате и покривате съ цѣлувки терзащитѣ васъ спици, обливатъ въ сълзи, главината — това абсолютно нищо! Отворете очи, азъ ще ви покажа истината! По-ниско отъ производнята, по-горе отъ небето, по-да-

лече отъ най-далеченитѣ звезди, по-далече отъ обителта на Брама, безъ начало, безъ край, безъ предѣлъ, както пространството, достовѣрно както самата истина, сжществува божествена сила, която направлява къмъ добро; само нейнитѣ закони сж вѣчни. Тя се проявява въ цвѣта на розата; нейната ржка нарежда листата на лотоса, тя въ тъмнитѣ недра на земята, всрѣдъ безмълвнитѣ посѣви, подготвя чудната одеждана пролѣтта; тя краси лучезарнитѣ облаци; тя прѣска изумрудина по перата на пауна; звездитѣ сж ѝ жилище, молнията, вѣтърътъ, дъждътъ сж нейни слуги.

Изъ мрака е създадала тя човѣшкото сърдце, отъ безцвѣтни луспи — нѣжната шия на фазана; вѣчно творяща, тя превръща въ благо всички стари скърби, всички страдания. Тя пази яйчицата на пѣстритѣ пеперуди и шестостенната килийка на медоносната пчела; мравката познава нейнитѣ пжтища, така сжщо както и бѣлия гълъбъ. Тя разкрива за полетъ крилата на орела, когато се връща въ гнѣздото си съ плячка; тя изпраща вълчицата при децата ѝ; тя намира за необичанитѣ храна и приятели. Тя не познава никакви прѣчки; тя не се спира; ней всички сж еднакво приятни; тя влива сладкото млѣко въ гърдитѣ на майката и ядѣ въ жбитѣ на малкитѣ змии.

Тя създава хармония между движушитѣ се кълба въ безграничната твърдъ небесна; тя скрива въ дълбокитѣ недра на земята злато, диаманти, лаписъ—лазули.

Тя изкарва постоянно на яве скритото, пребивава посрѣдъ горскитѣ пжтеки и отглежда коренитѣ на кедра; тя произвежда все нови и нови листья, цвѣта, треви.

Тя убива и тя спасява, нищо не трогва нея, освенъ успѣха на дѣлото. Любовьъ и животъ — това сж нишкитѣ, отъ които е изработена нейната ткань. Смъртъ и страдание — това сж сновалкитѣ, съ които тжче тя на своя станъ.

Тя създава и разрушава, като вѣчно се поправя, и плодоветѣ отъ нейното творчество излизатъ все подобри и по-добри.

Видимиятъ свѣтъ е частъ отъ онова цѣло, което тя създава; невидимиятъ свѣтъ е по-обширенъ отъ видимия; сърдцата и душитѣ човѣшки, мислитѣ на народитѣ, тѣхнитѣ желаня и постжпки, — всичко се управлява отъ тоя великъ законъ.

Невидимо протѣга тя вамъ ржка за помощъ, съ нечутъ гласъ тя говори по-громко отъ бурята. Мило-

сърдие и любовь станаха достъпни на хората, защото тя чрезъ дълга работа даде форма на слѣпата маса.

Тя никого не презира; който я опровергава — губи, който ѝ се повинува — печели; за тайното добро тя плаща въ миръ и благословение, за тайното зло — съ страдание.

Тя всичко види, всичко отбелязва: тя награждава добрата постъпка и наказва лошата, даже и тогава, когато онзи, който я е извършилъ, успѣе, най-сетне, да познае истинския законъ (Дхарма). Тя не знае ни мщение, ни прошка; мърката, съ която мѣри, е напълно точна, вѣзнитѣ ѝ сж безукорно вѣрни; времето за нея не сжществува — нейната присжда е неизмѣнна кога и да я произнесе, утре или следъ сто години — тя си остава се сжща.

Тя насочва ножа на убиеца противъ самия убиець; чрезъ нея несправедливиятъ сждия се лишава отъ защитникъ; лъжата служи сама на себе за наказание; крадецътъ и разбойникътъ грабятъ, за да върнатъ ограбеното.

Такъвъ е закона на правдата, — законъ, който не може да се отмени отъ никого, който никой не може да спре; неговата сжщностъ е любовь, неговата цель е миръ и блаженъ край!

* * *

Книгитѣ казватъ истината братя: животътъ на всѣкиго е плодъ отъ неговото предишно сжществувание; миналитѣ недобри дѣла пораждатъ скръбъ и горестъ, прежнитѣ добри дѣла ставатъ източникъ на благо.

Вие женете това, що сте сѣяли! Погледнете тия полета! Сусамътъ си е билъ сусамъ и житото — жито. Всичко това е известно на безмълвието и на мрака, така се заражда сждбата на човѣка! Дохожда той — жетварь — жъне що е посѣялъ: сѣмена отъ времето на прежнитѣ сжществуваня, и сусамъ и жито, и плѣвели и отровни растения

Ако той работи въ благо, чисти плѣвелитѣ и ги замѣстя съ полезни треви, нивата му ще бжде плодородна, чиста и хубава, а той ще събере богата жътва.

Ако до като живѣе разбере, де е източника на скръбта, ако пренесе търпеливо страданията, ако се старее съ любовь и правда да изплати своя дългъ за миналото зло, ако той не пренебрѣгва нищо и грижливо се очисти отъ всѣка лъжа и прищѣвка; ако претърпѣва смирено всичко, като отплаща за оскръбе-

нието съ милостъ и добро, ако презъ цѣлия си животъ, день по день, бжде милосърденъ, святъ, справедливъ, добъръ и вѣренъ, ако изтрѣгва отъ коренъ дълбоко вгнѣзденитѣ желанія, до като изчезне любовта къмъ живота, — тогава, като умре, той ще остави отъ своето лично сществувание затворена смѣтка, въ която всичко лошо ще се покаже изчезнало и загинало, а всичко добро закрѣпвало, и назрѣло да даде плодъ.

На такова сщество не е нужно това, що вие наричате животъ; що се е заченало въ него, кога е заченато, то е дошло вече къмъ свой край: той е постигналъ целта, за която е станалъ човѣкъ. Никога вече вѣжделения нѣма да го мжчатъ или да го пятнатъ; никога скръбъ за земни радости и горести не ще наруши неговия вѣченъ миръ; никога не ще се върне при него смъртъ или животъ! Той ще се потопа въ *Нирвана!* Той се слива въ живота, но не живѣе. Той е блаженъ, защото е престаналъ да сществува

Омъ, мани падме хумъ! Росната капка се слива съ лжчезарното море!

Ето какво е учението за Карма! Внимавайте!

Само тогава, кога се изгладятъ всички грѣхове до последня трошица, само тогава, кога животътъ угасне като догаряща свѣщъ, само тогава умира съ него заедно и смъртъта.

Не казвайте: „азъ живѣя“, „живѣлъ съмъ“ или, ще живѣя“, не мислете, че минувате отъ едно жилище на плътта въ друго като пжтници, които минуватъ отъ една кжща въ друга и забравятъ де сж имали лоша храна, лошо помѣщение. Всецѣлото битие на свѣта заключава въ себе си всички преживѣни сществуванія. То само строи своето жилище като бубата, която тече коприненъ пашкулъ и се поселява въ него. То приема тѣлесность и видимъ изразъ така сжщо, както излупеното яйце на змията придобива зжби и люспи. Като крилатото семе на трѣстиката, което минува презъ скали, пѣсъци и глина, доде намѣри удобно за себе си блато, дето може да се размножи, така и то се въплощава за полза или за вреда. Кога смъртъта, — тоя грозенъ убийца, — поражава нѣкое зло сщество, неговитѣ останки блуждаятъ въ пространството, подгонвани отъ вредоносни вѣтрове. Кога умира кротъкъ праведникъ, духатъ тихи вѣтрове, свѣтътъ става по-богатъ; така степниятъ потокъ изчезва временно подъ пѣсъка; а после пакъ се появява почистъ, по-блѣскавъ, по-широкъ. По тоя начинъ спече-

леното по-рано съвършенство създава по-щастливъ животъ, а загубеното го забавя. Тоя законъ на любовта трѣбва на всѣкъде да господствува всевластно до окончание на вѣка (Калпи). Какво му противодействува?.. Братя, противодействува му мракътъ! Тоя мракъ откърмява невежесто и заблуда, поради които вие приемате призраци за истина, чакате въжделения, и се привързвате къмъ въжделения, отъ които се раждатъ всички скърби.

Вие, които искате да встѣпите на срѣдния пѣтъ, начертанъ отъ свѣтълъ разумъ, вие, които искате да вървите по великия пѣтъ на Нирвана, — чуйте четиритѣ свети истини,

☆ Първата истина е за Страданието. Не се заблуждавайте! Животътъ, който прославявате е само продължителна агония; само неговитѣ скърби сж постоянни; радоститѣ му сж блѣскави птици, които бързо отлетяватъ. Скърбите за рождението, скърбите за безпомощно детинство, скърбите за буйната младостъ, за мъжествената зрѣлостъ, за студената бѣловласа старостъ и за смъртъта, коя всичко поглъща, — въ това се заключава всичкиятъ вашъ животъ. Сладка е страстната любовъ, но пламъка на кладата обхваща гърдитѣ, надъ които сме се навеждали, устата, които сме покривали съ цѣлувки; славно е могъществото на победителитѣ, но орли кълватъ тѣлата на героитѣ и на царетѣ. Прекрасна е земята, но всички обитатели на нейнитѣ лесове мислятъ, какъ да се убиватъ взаимно отъ жажда да запазятъ живота си. Небесата блестятъ съ сапфиръ, но когато ония, които мратъ отъ гладъ, молятъ за помощъ, тѣ не имъ даватъ ни капка вода. Попитайте болния, попитайте скърбящия, попитайте стареца, който съ мъжа се влачи: „добъръ ли е живота?“ — Всѣки отъ тѣхъ ше каже: „разумно е детето, което плаче, кога се ражда на свѣта.“

Втората истина е Истина за произхождение на страданието. Коя горестъ излиза сама по себе, а не отъ желанието! Осезанието и осезаваното се съединяватъ и бързо се разпаля искрата на страстъта. И ето разгаря се Тришна — жажда за битие, жажда за наслаждение. Привързвате се за призраци, спирате се на мечти! Отъ измамливия призракъ на личното съществувание вие правите срѣдоточие на всичко и създавате цѣлъ свѣтъ отъ мними привидения. Вие сте слѣпи къмъ всичко, що е високо, глухи сте къмъ тихото дихание на далечното небе на Индра, не разбирате призива къмъ истин-

ски животъ, който остава скритъ за ония, които предпочитатъ лъжовенъ животъ. Ето защо всичко възраства — раздори и възделения, които пораждатъ войни на земята; ето защо се размножаватъ мжките на измамения сърдца, защо текатъ потоци сълзи; възрастватъ страсти, похоти, вражда, ненавистъ; следъ една кървава година, по кървави пжтеки, дохожда друга, пакъ такава. И тамъ, дето би трѣбвало да растатъ здрави посѣви, тамъ се развъждатъ вредоносни корени, ядовити цвѣтове отъ нечисти треви; доброто зърно едва-едва намира мѣсто за себе-си въ земята. Душата, упита отъ ядовито питие, напуска тѣлото, и Карма, измжчена отъ нова жажда, връща се на земята: съзнанието изново става тѣлесность и става жертва на нови измами.

Третата истина е за Унищожение на страданието, за да се достигне това, трѣбва да се победи любовта къмъ себе и жаждата за животъ, да се изтрѣгнатъ отъ сърдцето дълбоко вгнѣзденитѣ въ него страсти, да се усмири вжтрешната борба. Да се замѣсти земната любовъ съ любовъ къмъ вѣчната красота, земната слава — съ слава за победа надъ себе си, земнитѣ наслаждения — съ живота на боговетѣ, стремлението къмъ богатство — съ събиране на вѣчни съкровища: съкровища отъ полезна деятелность, отъ милосердие съ кротки думи, отъ чисти помисли; тия съкровища не се заематъ въ живота, не се унищожаватъ отъ смъртѣта. Тогава страданието се унищожава, защото животътъ и смъртѣта се прекратяватъ.

Какъ може да гори свѣтилника, кога е изгорѣло маслото? Старата печална смѣтка е приключена, новата е чиста — човѣкъ е постигналъ своята цель.

Четвъртата истина е за Пжтя. Тоя пжть, тая света *осмична* пжтека, е откритъ за всички, за всички е лекъ и достъпенъ; той води право къмъ миръ и успокоение. Внимавайте! Много пжтеки водятъ къмъ тия снѣжни висини, около които се виятъ златникави облаци; пжтникътъ може да стигне до тоя новъ свѣтъ, като върви било по стръмнини, било по полегати наклони. Силнитѣ нозе могатъ да вървятъ по стръмния, изритъ, опасенъ пжть на небесната планина; слабитѣ трѣбва постепенно да се изкачватъ по лжкатушния пжть и често да се спиратъ и да си отпочиватъ.

Такава е *осмичната* пжтека, която води къмъ Миръ: тя води или по полегати или по крути стръмнини. Твърдитѣ души вървятъ бърже, слабитѣ души вървятъ

полека, но всички стигатъ на озаренитѣ отъ слънцето висоти. Първото стѣпало е истинска Вѣра. Вървете на-напредъ, като имате на умъ Дългътъ, като избѣгвате лоши дѣла, като не забравяте Карма, която създава човѣшката сѣдба, като обуздавате постоянно своитѣ чувства.

Второто е истинско Слово. Пазете си устата като входъ въ царско жилище! Нека, заради тоя царъ, всѣка ваша дума да бѣде спокойна, привѣтлива, благосклонна.

Четвъртото е истинско Дѣло. Нека всѣко ваше действие служи за исправление на грѣшка, за развитие на доброто. Както сребърна нишка минува презъ стѣклени маниста, така любовъ грѣбва да минува презъ всички наши постѣпки.

По-нататъкъ има четири по-високи пѣтя, само че по тѣхъ могатъ да вървятъ само ония, които сѣ се от-рекли отъ всичко земно—истинска Чистота, истинска Помисълъ, истинска любовъ къмъ Уединение, истинно Съзерцание. Не се опитвайте да се издигате до слънцето, вие, неокрилени души! Долнитѣ слоеве на въздуха сѣ много по-меки, полегатитѣ пѣтища сѣ много по-безопасни и отжпкани; само силнитѣ могатъ да напуснатъ родното гнѣздо.

Знамъ, скѣпа е любовта къмъ жената и децата; приятно е да имашъ приятели, приятно е да се ползувашъ съ удоволствията на своитѣ години, благотворно е да не оскѣднявашъ въ благодеяния, хубаво е да изпитвашъ приятни вълнения, макаръ и призрачни, но привлекателни. Ако искате да живѣете такъвъ животъ — живѣйте; превърнете присѣщата вамъ слабостъ въ златни стѣпала и, като живѣете посрѣдъ своитѣ фантазии, издигнете се до по-високи истини. По тоя начинъ ще стигнете до свѣтли висоти и ще намѣрите по-лекъ пѣть нагоре, по-малко тежко бреме отъ грѣхове и потвърда воля, за да освободите себе си отъ връзкитѣ на чувствеността и да вървите по пѣтеката. Който захваща така, подига се на първото стѣпало: той знае светитѣ истини, *осмичната* пѣтека; съ помощта на много или малко превъплощения той ще стигне най-сетне до благословеното убежище на *Нарвана*.

Който стигне второто стѣпало, свободенъ е отъ съмнения, отъ измами и вътрешна борба, всички възделения сѣ победени отъ наго; него нѣма да измамятъ ни жреци, ни книги; нему е останало да изживѣе само единъ животъ. По-нататъкъ се намира третото стѣпало;

на него се качва духъ твърдъ и смѣлъ, който се е издигналъ до любовъ къмъ всички живи същества, до пълень миръ. Когато неговиятъ животъ се свърши, тъмницата на живота пада. Но има и такива същества, които, доде сж още живи, стигатъ до най-високото четвърто стъпало на светостъ — ставатъ Будди, чисти души.

Сжщо като свирѣпи врагове, убити отъ храбри войници, лежатъ въ праха по тия стъпала десеттѣ главни пороци; първитѣ три—себелюбие, измама и съмнение; другитѣ два — вражда и похоть. Който ги победи, минава отъ четири стъпала три; остава му още да победи: любовта къмъ земния животъ, стремлението къмъ небето, самохвалството и гордостта.

Както онзи, който, като стигне снѣжната висота на една планина, вижда надъ себе си само безгранично синьо небе, така и онзи, който убие всички пороци, стига до предѣлитѣ на *Нирвана*. Боговетѣ стоятъ по-ниско отъ него и му завиждатъ; него не тревожи разрушението на тритѣ свѣта. Той е изживѣлъ цѣлия животъ: всѣка смъртъ е умрѣла за него. Неговата Карма нѣма вече да създава за себе-си нови жилища. Той не търси нищо, а всичко придобива; отрича се отъ себе си, и цѣлиятъ свѣтъ минава въ неговото „азъ“. Не вѣрвайте, ако нѣкой земе да ви учи, че *Нирвана* е унищожение; такова твърдение е лъжа. Ако нѣкой земе да ви учи, че *Нирвана* е животъ, отговорете му, че се заблуждава: той не я познава, не знае, що е това свѣтлина безъ свѣтилникъ; не знае, що е блаженство вънъ отъ предѣлитѣ на времето и битието.

Тръгнете по пжтеката! Нѣма по-лоша скръбъ отъ враждата; нѣма страдание по-тежко отъ страстта, нѣма по-груба измама отъ чувствата! Направилъ е голѣма крачка онзи, който е успѣлъ да победи поне едно грѣховно побуждение — тръгнете по пжтеката! По нея тече животворенъ потокъ, който утолява всѣка жажда! По нея цѣвятъ безсмъртни цвѣта, които покриватъ цѣлия пжтъ съ радостъ! По нея ви чакатъ много сладки бързолѣтни часове!

* * *

Съкровището на Закона е по-драгоценно отъ елмази, неговата сладостъ е по-сладка отъ медъ; наслажденията, които доставя, стоятъ неизмѣримо по-високо отъ всички наслаждения! За да живѣете по закона, забележете си петъ истински правила: не убивай отъ съ-

страдание, за да не лишишъ отъ животъ и най-малкото сщество, което се стреми къмъ усвѣршенствуване! Давай и приемай свободно, но не заграбвай нищо чуждо съ насилие, съ хитрось или измама. Не лъже-свидѣтелствуй, не клевети, не лъжи: правдата на твоитѣ слова служи за изражение на вътрешна чистота. Избѣгвай ястие и питие, които затѣмняватъ разума: ясенъ духъ, чисто тѣло не се нуждаятъ отъ опивателенъ сокъ. Не върши плътски грѣхове, които сж противни на закона и на добритѣ нрави.

Това е словото на учителя за длъжноститѣ къмъ бащата, къмъ майката, къмъ децата, къмъ другаритѣ, къмъ приятелитѣ, — на учителя, който поучава ония, които не могатъ направо да разкъсатъ оковитѣ на чувствеността, които сж много слаби и не могатъ да вървятъ по планинския пжть, които трѣбва да уредятъ своя плътски животъ така, щото той да мине безукорно въ милосърдни дѣла, които, като пазятъ чистота, почтение, търпение, състрадание, стремятъ се да добиятъ сили за първитѣ стжпки по осмична пжтека; които сж по постигнаели, че всѣко зло е плодъ на зло, извършено въ миналото, всѣко добро плодъ на минало добро; които сж разбрали, че колкото е по-пълна победата на човѣка надъ сами себе, колкото по-обширна помощ се прави на свѣта за пречистване отъ калъта на злото, толкова по-вѣренъ е пжтьтъ къмъ следующето стжпало, толкова по-чисто ще бжде бждещето превъплощение.

Така учеше той. Не че първи пжть слушаха отъ него тия поучения. Много време преди това, като минаваше презъ бамбуковия лесъ близо до Раджаграхи, господъ нашъ говори пакъ сжщото.—Тамъ той срѣщна, на разсъмване, орача Сингала, който, следъ като се измилъ, кланялъ се до земята на всички четири страни и хвърлялъ съ две ржцѣ шепи отъ червенъ и бѣлъ орись.

— Защо се кланяшъ така, брате? — попиталъ учительтъ.

— Така сж ме учили нашитѣ отци, — отговорилъ орачътъ; — всѣка заранъ, доде почнемъ работа, кланяме се, за да се предпазимъ отъ злото, което ни се изпраща отгоре отъ небето и отдоле отъ земята и отъ вѣтъра, който духа отъ разни страни.

Тогава казалъ учительтъ:

— Не прѣскай оризы! принеси по-добре въ жертва помисли и дѣла отъ любовь: на родителитѣ, като на изтокъ, отъ дето се появява свѣтлина; на учителитѣ,

като на югъ, който ни дава богати дарове; на жената на децата, като на западъ, който сияе съ мека любовна свѣтлина до края на деня; на приятелитѣ и на роднинитѣ, и на всички люде, като на северъ; на най-малкитѣ живи същества, долу на светиитѣ и на ангелитѣ и на блаженнитѣ покойници, горе. Тогава ще бжде отстранено всѣко зло и ще бждатъ запазени шесттѣ главни правила.

Така е говорилъ учителтъ на всички въобще, но на своитѣ монаси въ желто облѣкло — на ония, които, като изморени орли, нетърпеливо се стремятъ да излѣзнатъ отъ ниската долина на живота и простиратъ широко крила къмъ слънцето, тѣмъ той е преподавалъ десеттѣ заповѣди.

Той имъ е обяснилъ, какъ нищенствуващиятъ монахъ трѣбва да разбира тритѣ Врати на тройната Мисль, шестичното състояние на душата, петичната сила, осемтъ високи врати на чистотата, способитѣ за разбирање; петтѣ велики размишления, които за една свята душа съставятъ храна по-сладка отъ медъ, и тритѣ главни убежище. Той ги е училъ също, какъ трѣбва да живѣятъ, какъ трѣбва да се освободятъ отъ мрежитѣ на любовта и богатството; какво да пиятъ и да ядатъ, какво облѣкло да носятъ: училъ е че всѣки трѣбва да ходи съ чаши за събиране милостиня въ ржце. По тоя начинъ той е положилъ началото на Сангха — великия орденъ съ жълто облѣкло, който съществува и до днесъ за благо на свѣта.

Будда е говорилъ цѣла нощъ и е давалъ поучения за Закона. Сънъ не склопялъ ничии очи, защото всички, които слушали, усѣщали неизразима радостъ. Когато свършилъ, царътъ слѣзълъ отъ своя престолъ, дошелъ по боси крака при сина си, поклонилъ му се ниско, цѣлуналъ края на дрехата му и казалъ:

— Приеми мене, сине мой, като най-низъкъ и недостоенъ между всички твои ученици!

А прелестната Ясодхара почувствувала себе си изново щастлива и извикала:

— Благословений! Дай на Рагула въ наследство съкровището на своето учение!

И тримата стѣпили въ Пжтеката.

до тук !

Тукъ е края на моето писание. Обичамъ учителя за неговата любовъ къмъ насъ, но нѣмамъ голѣми поз-

нания и за това малко нѣщо мога да кажа за него и пжтищата, които водятъ къмъ миръ.

Въ течение на четиридесетъ и петъ години подиръ разказаното, той е поучавалъ за тия пжтища въ разни страни на разни езици и е далъ на Азия свѣтлината, която сияе до сега и побеждава свѣта съ силата на своята благодать. Въ свещенитѣ книги всичко е написано: де е ходилъ, какви могъщи царе сж изрѣзали неговитѣ свети слова по камънитѣ на скали и пещери, и какъ, кога е дошло време, е завършилъ земния си животъ Будда, великия Татхагата, който е живѣлъ между човѣцитѣ въ образъ на човѣкъ, и какъ подиръ това хиляди и десетки хиляди люде сж тръгнали по пжтеката, по която той вървѣлъ, която води къмъ Нирвана, — къмъ жилището на Безмълвието.

О, великий учителю, о, великий избавителю! Прости ми това недостойно писание, което те оскърбява, което те измѣрва съ слабъ умъ. О, любвеобилний! Братъ! Наставникъ! Свѣтилникъ на закона! Прибѣгвамъ подъ защита твоя и на твоето име! Прибѣгвамъ подъ защита на твоя блага законъ! Прибѣгвамъ подъ защита на твоята община! Омъ! Росната капка сияе на цвѣтето на лотоса! *Изгрѣй*, просвѣтло слънце! Земи листа на моя животъ и дай ми да се слѣя съ вълнитѣ! Омъ мани падме хумъ! Слънцето изгрѣва! Росната капка се поглъща отъ лжчезарното морел

Книга II на библ. „Прометей“ С. Тухолка

ОКУЛТНА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ

(Съдържа) Чувствениятъ свѣтъ. — Живота и смъртъта. — Мжжъ и жена. — Богъ и свѣтътъ. — Астрология. — Кабала. — Ясновидство. — Хипнотизъмъ. — Предаване мисли и др.)

Издания на Ст. Атанасовъ — София

ул. Неофитъ Рилски, 36.

†	Бисерътъ на Изтокъ, — Б. Лагерльовъ	5
	Да идемъ следъ Него, повестъ, — Сенкевичъ	5
	Шахнаме, поема, — Фирдуси	10
†	Индийски поеми	12
	Герои на всемир. литература, — Г. Брандесъ	15
	Задигъ или сждбата, повестъ, — Волтеръ	15
	Свѣтилникъ на душата, разкази, — Н. Райновъ	15
	Градътъ, поема на тайнитъ, — Н. Райновъ	20
	Хвалба на глупостта, — Е. Ротердамски	20
†	Богомилски легенди, апокрифи, — Н. Райновъ	25
†	Зидари на сждбата, — О. С. Марденъ	30
†	Индийски приказки, — Н. Райновъ	30
	Морската царица, — Н. Райновъ	30
†	Слънчеви приказки, — Н. Райновъ	30
	Всѣкидневниятъ трагизъмъ, — Дж. Папини	35
	Живиятъ огънь, романъ Р. Хагардъ	35
†	Идеали на живота, — Дж. Лебокъ	40
	Мелницата на живота, — Еликъ Морнъ	40
	Златниятъ градъ, романъ, — Р. Хагардъ	35
	Сиромасъ Лазаръ, разкази, — Н. Райновъ	45
	Сърдцето на свѣта, романъ, — Р. Хагардъ	45
†	Вѣчни поеми, — Н. Райновъ	50
	Дъщерята на Монтецума, романъ, — Р. Хагардъ	50
	Корабътъ на безсмъртнитъ, — Н. Райновъ	60
	Кладенецътъ на мълчанието, — Л. Жаколио	60
†	Тъмна Индия, романъ, — Л. Жаколио	60
	Пантеонъ, (Трагедията на човѣка) — Т. Траяновъ	60
	День на сжда, романъ, — Пшебишевски	60
	Освободениятъ човѣкъ, — Т. Траяновъ	75
	Послелнитъ дни на Помпея, — Булверъ	30
	Звѣрове, човѣци и богове, — Ф. Осендовски	40
	Висшата душа, — Емерсонъ	6
†	Френология, — С. Руде	6
†	Окултната наука, — Ц. Ферманъ	10
†	Пещерата на нимфитъ, — Порфирий	15
	История на представитъ за Бога, Фр. Ширъ	20
	Ролята на душата при заболяване, — Д-ръ Теодоровъ	15
	Съкровище на смиринитъ, — М. Метерлинкъ	20
†	Човѣшката аура, — Ц. Коявисъ	25

	Лв.
+ + Книга на загадките — Н. Райнов	25
+ Е Миналото и сегашното — (Етика на живота) Карлайл	25
Висше щастие, — Ф. Кирхиеръ	30
Душевният покой, — Е. Леви	30
Живота на термититъ, — М. Метерлинкъ	30
Земни райове — (Велики утописти), — В. Битнеръ	30
Катехизисъ на душевния покой, — Е. Леви	30
Красота и свобода, — К. Ербергъ	30
ЖЕ Великата тайна (Начало и край на вселената), — Ш. Ришаръ	35
Гласътъ, който вика, — К. Фламарионъ	40
Земя и небо, — К. Фламарионъ	40
— Какво има въ дъното на душата, — Р. Щайнеръ	40
+ 3 Книга на мъдростта, — Е. Казъ	40
+ 7 Е Любовта въ вселената, — К. Фламарионъ	40
Мъдростъ и сждба, — М. Метерлинкъ	35
Изкуство за възраждане душата и тѣлото, — (Мелницата на живота), Еликъ Морнъ	40
Свѣтътъ, който се ражда, — Х. Кайзерлингъ	40
ЖЕ <u>Свѣтилата на западъ</u> , — Ед. Шюре	40
Съзнателното самовнушение, — Ем. Кюе	40
Човѣкъ, любовъ и смъртъ, — Шопенхауеръ	40
ЖЕ <u>Великитъ посветени</u> , — Ед. Шюре	45
Устрой живота си, — Ш. Риве	50
+ Е Тъй каза Заратустра, — Нитче	60
Децата на Нилъ, — Р. Хагардъ	65
Дружбата ми съ Природата (Валденъ), — Х. Торо	70
+ Е Между Пустинята и Живота, — Н. Райновъ	70
Свѣтовнитъ загадки, — Ер. Хекель	80
ЖЕ <u>Изъ пещеритъ и усонитъ на Индия</u> , — Рада Бай	100
Отвждъ смъртта, — Ледбитеръ	150